

◆ MIRCEA POPA

Avram Iancu în conștiința noastră literară

Cea mai însemnată și cea mai cinstită figură a mișcării revoluționare românești din anii 1848-1849”, cum îl caracteriza istoricul maghiar Jancsó Benedek pe tribunul ardelean, Avram Iancu este un personaj din istoria care a intrat încă din timpul vieții sale în legendă și mit. Faptele sale de arme, omenia, principialitatea și fermitatea caracterului său, vocația deplină a dăruirii pentru interesele celor mulți, respingerea onorurilor împărătești pentru sine, dar consecvența și tenacitatea cu care le pretinde pentru poporul său, fac din el un erou clasic de dramă eroică. Boala și moartea, suferința nespusă îndurată după trădarea împăratului, agonia îndelungă, chinuitoare, în chip de cioban rătăcitor chemându-și turma cu fluierul său fermecat sunt atribute ale unui erou tragic, sfâșiat între povara răspunderii istorice față de poporul său și minciuna sfidătoare și cinică a ingratitudinii împărătești. Este de la sine înțeles că acela care a întruchipat ca nimeni altul misiunea istorică a neamului său de la 1848 să fie ridicat la rang de simbol național, rămânând de acum înainte un nume sfânt ce va fi invocat de națiune în toate momentele cruciale ale existenței sale. Nu degeaba rapsodul popular vedea în dispariția martirului de la 1848 o amenințare directă la însăși ființa neamului: „Jale-i, Doamne, cui și cui / De armele Iancului / Că le plouă și le ninge / Și n-are cine le-ncinge, / Că cine mi le-a avut, / Mi-a pus fața la pământ, / Dar n-a pus-o să-nflorească / A pus-o să putrezească...”, iar Octavian Goga își făcea într-un chip mai direct intrarea în literatură cu poezia *In calumniatores*, dedicată memoriei lui Iancu și publicată în coloanele celebrei „Tribuna” de la Sibiu în 1900, în care spunea: „Trăi-va veșnic Iancu în doina plângătoare, / Ce-atinge tremurând adâncul codrului / Căci inimile noastre i-or fi ocrotitoare, / Și dacă lumea-ntreagă, de lăncedă ce-i, moare / Trăi-va scris în stele etern – numele lui...” Iar dacă poetul „pătimirii noastre” și-a construit mai târziu o adevărată ideologie literară pe ideea descălecatului unui „Crai Nou” care să schimbe țara ardeleană a plângerii într-un Eden fericit, lucrul nu e străin de imaginea răzbuțoară a Craișorului de la Țebea. Nu trebuie să uităm, de asemenea, că printre primele obsesii voievodale ale marelui Eminescu a stat la loc de cinste figura Craiului munților, evocată atât de sugestiv în romanul *Geniu pustiu*. Viziunea sa romantică, de un fanatism apoteotic, înălța aici anulul 1848, „an al durerii”, un elogiu fără rezerve, dând frâu unei imaginații înfierbântate, răscolitoare. Imaginea revoluției transilvănene, în centrul căreia trona figura agitată și vizionară a lui Iancu, îl însoțea mereu ca o obsesie pe tânărul Toma Nour și pe hieratica sa prietenă, Poesis, purtători ai mesajului pe care marele tribun li l-a însuflețit: „într-o noapte am văzut un spectacol măreț. În culmile munților, pe frunțile lor de piatră, care de care mai înălțate, se aprindeau, unul câte unul, focuri mari – părea că munții însuși se aprinseseră. Împrejurul focului vedeai șezând cete întregi de oameni noi și lăncile culcate pe umere strălucneau în aer... lănci de coase, cari-n urmă erau să devie spaima inamicilor”.

Alături de marele Eminescu, toți marii scriitori ai epocii aveau să fie obsedați de figura tragică a Iancului și de faptele lui. Slavici, Coșbuc, Goga, Agârbiceanu, Emil Isac, Al. Ciura, Rebreanu, Cotruș, I.U. Soricu, Al. Ceaușianu etc. îl vor evoca fiecare la rândul său, pătrunși de nevoia unei confruntări cu realitatea dură a faptelor. Slavici avea să-i închine un articol omagial în „Vatra”, Coșbuc avea să-i contureze personalitatea în volumul *Câmpia Libertății*, Blaga într-o suită de articole din ziarul „Patria”,

Emil Isac în „Societatea de mâine”, Goga într-un vibrant articol dintr-un număr omagial al revistei „Țara noastră” pe care o conducea, Agârbiceanu în revista „Transilvania” etc. E aici, acea atmosferă stimulativă, de efervescentă spirituală care va întreține în jurul legendarei figuri un interes statornic și durabil, care va face din el un erou de literatură dintre cei mai îndrăgiți și mai căutați.

Dacă până la Primul Război Mondial încercarea de-a construi în jurul numelui său opere artistice mai înjghebate e încă timorată (semnalăm totuși poeziile *Visul lui Iancu* de Iosif Vulcan, *Cântec pentru A. Iancu* de N. Isac, *La mormântul lui A. Iancu* de Ioan Tripa, și scrierile în proză *Moțul de la Vidra* de At. Marienescu, *Nebunul Carpaților* de Lazăr P. Petrinu, *Iubita lui Iancu* de Al. Ciura, cât și romanul lui Ioan Pop Florantin *Avram Iancu regele Carpaților, continuatorul operei lui Horea*, 1891), de la această etapă încolo lucrările cu subiect inspirat de revoluția de la 1848 se înmulțesc și datorită aportului substanțial al memorialisticii și al publicării poeziilor populare legate de această mișcare. Astfel, în acești ani apar cele dintâi evocări substanțiale asupra epocii și personalităților de prim plan ale revoluției, cele dintâi seturi de documente și cea dintâi culegere de *Poezii populare despre Avram Iancu* (1900) realizată de Simeon Florea Marian în urma unui apel publicat în „Familia”, prin anii '95. Acesta va trezi în mod simțitor interesul scriitorilor pentru subiecte istorice, în rândul cărora îl vom întâlni și pe Mihail Sadoveanu cu două schițe din vremea revoluției pașoptiste, *Semnul de primejdie* și *Crăișorul*, ambele publicate în revista „Luceafărul” din 1905 și ambele având în centrul lor figura lui Iancu.

Odată cu marile aniversări din 1922 și 1924 interesul pentru evocarea mării personalități a istoriei românilor devine o actualitate presantă. Acum se dă semnalul pentru ridicarea unei statui a eroului la Cluj (printre susținătorii devotați se numără L. Blaga și I. Agârbiceanu), acum se cere transformarea casei de la Vidra într-un muzeu al revoluției de la 1848, acum se lansează public propunerea lui Emil Isac de-a se scrie o piesă de teatru cu subiect din viața craiului munților: „Sunt sigur – scrie el în coloanele revistei „Societatea de mâine” – că se va scrie în curând piesa pe care o aștept demult, și pe care o aplaud înainte de-a o vedea, căci simt că marele subiect de moralitate, de jertfă și de democrație ce zace în magicul nume Avram Iancu, așteaptă mâna celui ce va înstruna durerea și bucuria libertății pentru care s-a jertfit tribunul...”

Îndemnul său nu s-a lăsat mult așteptat. Ioan Pop Florantin își dramatizează vechiul roman, publicând acum o tragedie istorică în 5 acte *Avram Iancu regele Carpaților* (1922), urmat de Tudor Gallia cu o tragedie istorică în 4 acte și 7 tablouri, intitulată *Avram Iancu* (1928) și de Al. Ceaușianu, care publică în 1935, în revista „Țara Bârsei” poemul dramatic în versuri *Craiul munților*, făcând din Papiu Ilarian, Bătrâneanu, Poruțiu, Corcheș, Andreica și alții personaje luminoase ale luptei populare pentru desființarea iobăgiei. În aceeași confrerie, I.U.Soricu concepe și el un omagiu luptătorului pentru libertate al românilor, înfățișând, oarecum în stil popular, un dialog care este menit să mobilizeze la luptă pe eroul moșilor. Redăm un fragment din acest dialog: „Pe poteca de pe munte,/ Trece mândru crai./ Înnoată-i a lui frunte,/ Abătut de chinuri crunte/ Trece-ncet pe plai//... Iancule, tu doina lasă,/ Cinge spada iar,/ Nu vezi greul cum m-apasă?/ Venetici la noi acasă,/ Pângărit altar!// N-auzi: freamătă stejarii/ Cântec de război,/ Din copite bat fugarii /Cheamă-ți iar legionarii,/ Vino între noi. //Ne omoară a ta jale,/ Când doinești pe plai/ Strânge-ți șirurile tale,/Treci în marșuri triumfale,/ Preamărite crai!”

Sectorul dramatic este totuși în suferință până la apariția dramei lui Lucian Blaga, *Avram Iancu*, publicată mai întâi în 1938 și republicată în 1945. Viziunea scenică și istorică, cu totul superioară, frumoasa realizare artistică, fac de data aceasta din piesa lui Blaga o capodoperă a dramaturgiei naționale. La aceasta a contribuit, desigur, pe lângă o cunoaștere deosebită a evenimentelor istorice, modul particular blagian de a înțelege raporturile mitului cu istoria. Pornind de la simbolul popular al „păsării care cearcă să se facă om”, poetul adâncește de data aceasta mult sensul imanent al destinului eroului, punându-l într-o perspectivă filosofică și estetică adecvată și accentuându-i caracterul tragic de însetat de ideal într-o lume de forțe demonice, dintre posibilitățile restrânse ale omului și asumarea

conștientă a „meseriei de erou”. Planul preponderent liric al piesei este susținut de o dezbatere ideatică și etică de mare forță dramatică, făcând din personaj o reușită de valoare a dramaturgiei noastre.

Exemplul blagian a fost însușit repede de generația de dramaturgi care i-a urmat, în special de cea care este și astăzi activă, printr-o pluralitate de viziuni și interpretări a destinului eroului principal. Iancu devine astfel prototipul unor seducătoare demersuri în jurul ideii de personalitate și raporturilor pe care ea le instituie cu masele, a valorii exponențiale a lor, diferită de la caz la caz, după cum o putem urmări în drama lui Al. Voitin, *Avram Iancu sau Cavalerul biruinței* (1970), în piesa într-un act *Iancu la Hălmașiu* a lui Paul Everac, în *Avram Iancu* a lui Mircea Micu sau *Iancu, domnul moșilor* a lui Stelian Vasilescu, câteva dintre ele jucate cu mare succes pe scenele naționalelor noastre.

Paralel se câștigă teren și în abordarea epică și aprofundarea epică a trăsăturilor de caracter al marelui luptător pentru cauza iobăgimii satelor și a sărăciilor munților. După o mai veche încercare de roman, din păcate repede abandonată, a lui Nicolae Pora în 1924 cu un roman istoric *Regele munților*, alți scriitori ca Vlaicu Bârna în *Romanul Caterinei Varga*, Dominic Stanca în romanul *Pentr-un hoț de împărat* și ciclul nuvelistic *Tulnicile Iancului*, din recentul *Timp scufundat*, Ștefan Nedelcu cu *Tunarul lui A. Iancu*, Vitalie Munteanu cu *Povestiri cu Avram Iancu*, David Sava cu *Foc nestins. Copilăria și tinerețea lui A. Iancu*, sau mai recent, Liviu Dobrea cu microromanul *Craiul munților* (1980) se întrec a da relief unei personalități atât de complexe și de sinuoase. Majoritatea lor sunt însă deficitare sub raportul construcției epice și marele roman consacrat eroului de la Fântânele, ale cărui fapte de arme se repercutează și în scrierile despre Pelaghia Roșu, cum ar fi interesantul roman al lui Vasile Sălăgean, *Rodeo*, un rol important în punerea în valoare a acestor versuri avându-l poetul alba-iulian Ion Mărgineanu, prin numeroasele sale volume consacrate figurii marelui luptător al munților Apuseni: *Scrisori din Apuseni*, *Muntele cu făclii*, *Iancule, ce mândru ești* (antologie de literatură populară), *Iancule-soare trudit*, *Cântece despre Horia și Avram Iancu*, *Avram Iancu-tulburător*, *năvalnic nume* (1997).

În șirul romanelor despre Avram Iancu avem să mai consemnăm două: unul e semnat de un scriitor maghiar, pe nume Domokos-Hárága Bálasz, care în 1930 publica la Cluj un „roman istoric adaptat pentru film”, în care se oprea asupra celor mai importante momente din viața lui Avram Iancu, punându-le într-o lumină cuceritoare. Figura de luptător a lui Avram Iancu dobândește în viziunea sa un relief cu totul deosebit, deoarece lupta lui pentru drepturile poporului român din Transilvania este văzută ca o luptă dreaptă, condamnând în schimb excesele primitive și atrocitățile săvârșite de armatele maghiare, într-un stil și cu o virulență fără precedent la un scriitor minoritar. Domokos-Hárága se așază astfel pe linia adevărului istoric fără parti-priuri și răbufniri naționaliste, fără nici o abatere de la morala slujirii adevărului istoric. Sunt pagini cu adevărat zguduitoare în acest roman „filmic”, în care în obiectivul aparatului său de filmat se lasă fotografiate figuri hidoase sau grotești, pătrunse de ură rasială, însetate de sânge și mânate de gândul răzbunării, figuri privite adeseori caricatural și detașat pentru lipsa lor de a privi și cântări obiectiv mersul real al evenimentelor. În comparație cu aceste înfumurate figuri nemeșești, chipul de apostol al lui Avram Iancu ne apare în adevărata lumină, autorul făcând din el un personaj dintre cele mai îndrăgite, un personaj captivant, iubit de mulțimea care îl urmează și care este gata să-și dea viața la îndemnul lui.

Un alt roman ce merită luat în discuție este cel al lui Gabriel Bălănescu din 1940, cu titlul *Avram Iancu*, deoarece este însoțit de o prefață de recomandare a lui Liviu Rebreanu. Romanul reține atenția deoarece semnificația alegerii subiectului trimite în chip direct la realitățile social-politice ale vremii, marcate de odiosul dictat de la Viena, prin care trupul țării a fost schingiuit, luându-i-se partea sa de nord. Chiar dacă romanul atacă o problemă legată de revoluția de la 1848 din Transilvania (mai menționăm pe această temă câteva realizări epice, precum *Coroana sicriului* a lui Grigoriu Maior, Al. Ceaușianu, *Vremuri de osândă* – 1935 și altele) substratul său de actualitate iese cu pregnanță la suprafață, condamnând în chip dur pe cei care ne-au mutilat țara. Readucerea în actualitate a figurii lui Avram Iancu e un simbol, un memento pentru toți românii, de a-și strânge rândurile și a porni marele

război de reîntregire națională. Același lucru îl face și marele prozator ardelean Liviu Rebreanu în prefața-avertisment din fruntea volumului, atrăgând atenția asupra celor ce vor urma: „Azi, totuși, actualitatea eroului ardelean, prin cruzimea evenimentelor, ia proporții covârșitoare. După numai două decenii de unire, Transilvania românească e sfârtecată iarăși de granițe artificiale, în vreme ce oropsita Basarabie e smulsă din nou din trupul țării...”

Viziunea patetică, vibrantă, a personalității sale e dată însă de lirică. Numeroase versuri de la Iosif Vulcan la I.U. Soricu și de la O. Goga la A. Bârseanu și Aron Cotruș au încercat să surprindă câte ceva din fațetele acestei tulburătoare personalități în care poetul de la Rășinari vedea o primă afirmare a ideii de libertate politică, „cea dintâi campanie ostășească din războiul neatârării”. Rămân astfel memorabile versurile lui Aron Cotruș care o spunea în volumul *Strigăt pentru depărtări* (1927) nevoia de un nou Iancu, care să ducă la îndeplinire misiunea neamului: „un nou Avram Iancu, un nou Tudor din Vladimiri/primiți pretutindeni după datini bătrâne/ cu sare și pâne/din grâne române.” Pentru a putea sta neclintit la datorie el se dorește un simplu soldat al acestui neam, pe care să-l servească până la ultima suflare. „Sufletu-ți să-mi fie voevod/ să-ți fiu ostaș, rapsod,// dârzenie, foc, strădanie,/ unic în viața ta valahă, aspră, *, stranie/ Transilvanie, Transilvanie.” Prin imaginarul său de poet, el vede cum colindă carele Iancului urcând dealul Feleacului, în acea stare de veghe vând ființa noastră seculară stă de pază la hotare, așteptând o nouă împlinire: „Plânge-s-ar și n-are cui/ Sufletul Ardealului.”

Invocarea marilor eroi din viața poporului român constituie un element de regenerare sufletească. Pomenind numele lui Ștefan, Mihai, Horia, Iancu, sufletul românimii se umple de o nouă substanță nutritivă, de un nou imbold constructiv. Mitul manolian se întrece prin mitul acestor eroi și martiri ai neamului, în consistența căruia care cultul patriei și al libertății se redefinesc în termeni cât se poate de exacti, într-o ecuație în care țelul suprem rămâne slujirea patriei și a scopurilor ei nobile. Meritorii sunt în acest sens versurile lui M. Beniuc din *Umblând, Aicea printre ardeleni, Poeților tineri* etc., cele ale lui Ion Brad (*Baladă*), Vlaicu Bârna (*Fluierul Iancului*), Ion Horea (*Rânduri sfinte*), Ana Blandiana (*Bocet pentru Iancu*), Al. Andrițoiu (*Iancu*), Ioan Alexandru (*Avram Iancu, Immul lui Iancu*), Adrian Păunescu (*Duhul lui Iancu*), Mircea Micu (*Noapte în Ardeal, Respir din puritate*), Mircea Vaida (*Amurg de baladă*) etc., în care chipul lui Iancu apare aureolat de moștenirea lui sublimă lăsată drept testament urmașilor: „Mai sună și azi peste zările veacului / doină șoptită de fluierul Iancului, / glasul din urmă al durerii, sugrumat, / totdeauna durut, niciodată uitat”. Nu întotdeauna însă personalitatea lui Iancu s-a lăsat clar trasă în tipare. Ca orice mare și complexă personalitate, ea rămâne încă a fi definită în viitor, continuând să fascineze prin enigmatica ei strălucire, așa cum o vedea și Liviu Rebreanu: „Poate că Avram Iancu nu va fi complet explicat niciodată. Personajul devine cu atât mai enigmatic și mai nemotivat cu cât te trudești mai mult să-l adâncești. Poate că în Avram Iancu se personifică eroismul specific românesc, un eroism totdeauna îmbinat cu martirajul final. Horia și Tudor Vladimirescu sunt tot atât de misterioși. În răstimpul luptei toate amănuntele sunt clare, totul se petrece normal, pe linia vitejiei obișnuite. Abia după victorie sau înfrângere intervine misterul care frânge brusc personalitatea eroului. Dârzenia se transformă în renunțare și dezgust de faptă. Omul parcă se prăbușește dinlăuntru, pierzându-și brusc echilibrul moral. Explicațiile vin totdeauna de la alții, nu de la cel doborât de soartă. Horia refuză să dea explicații, ca și Avram Iancu...”

Oricât ar „refuza” să ne dea explicații, ei sfârșesc în cele din urmă prin a se mărturisi, dând seama în fața noastră, a posterității, de faptele lor, fapte care trec, prin semnificația lor, dincolo de noi, în viitor.

*

* *

Republicarea romanului lui Ioan Pop Florantin, cel dintâi roman care aduce în dezbatere problematica complexă a revoluției de la 1848 din Transilvania și o focalizează în jurul figurii aureolate de legendă a lui Avram Iancu, aici la Cluj și la împlinirea a 110 ani de la apariție are pentru noi o semnificație deosebită. Cu toate inerentele scăderi ale unui roman de început, într-o vreme în care romanul românesc în general nu ieșise din zodia dibuirilor, romanul lui Ioan Pop Florantin are suficiente merite pentru a fi reactualizat. Înainte de toate, mersul narațiunii are o desfășurare dinamică, filmică pe alocuri, fiind constituită din secvențe revelatoare, menite să realizeze o înaintare pas la pas a releveului artistic, care înaintează dinspre aglutinarea elementului mic, nesemnificativ, înspre cel grandios, dătător de semnificații. Născut la Poptelec în Sălaj la 1843, autorul a făcut studii la Cluj și Viena, familiarizându-se de mic cu tematica ideii naționale care stătea la baza celor mai multe producții artistice publicate în acea vreme în revistele și ziarele transilvănene, ca „Familia”, „Foaie pentru minte...”, „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful român”, „Concordia”, „Federațiunea”, „Tribuna” etc., pentru care subiectele luate din istoria patriei sunt un nesfârșit capitol de educație națională. „Ne întoarcem la trecut ca adăpându-ne din el să câștigăm puteri nouă pentru viitor”, spunea la 1893 Valeriu Braniște. Un alt articol din 1897 se intitula *Aniversarea mării adunări naționale de la Blaj. Zorirea libertății* și situa în centrul ei figura emblematică a lui Avram Iancu. Același lucru se face și în articolul prim al „Tribunei” de anul nou 1900, când se face trecerea dintre secole și când se apelează la memoria „regelui munților” spre a ne fi far călăuzitor. Se lansează apeluri pentru ridicarea unui monument al acestuia, se depun coroane la mormântul său de la Țebea. În fiecare an pelerinaj la acest loc sfânt devine o datorie de suflet pentru tot mai mulți români. Se solicită, de asemenea, adunarea poeziilor privitoare la eroul revoluției noastre și presa publică primele versuri care îi evocă falnica personalitate. „Frunză verde, flori mărunte / Cobori Iancule din munte...”

În acest val de revenire la tradiție, de îmbărbătare națională se înscrie și literatura lui Pop Florantin. După ce publicase nuvele precum *Decebal* și *Tuhutum*, el se îndreaptă tot mai mult spre evocarea marilor eroi ai neamului din Transilvania, precum Horia și Avram Iancu. Despre cel dintâi ne oferise deja un prim roman un alt transilvănean, blăjeanul I.C. Drăgescu, sub titlul *Noaptea carpatine sau memoria martirilor libertății*, publicat în 1867 la Pesta, roman imediat interzis de cenzură, autorul acuzat de crimă, încât a trebuit să fugă în Italia spre a-și continua studiile. Pop Florantin va evoca figura conducătorului războaielor moților în lucrarea sa *Horia*, apărută în 1885, atrăgând atenția publicului asupra acestei fascinante personalități. În 1891 va publica la București, în editura Dor P. Cucu, romanul închinat lui Avram Iancu, roman care s-a bucurat de un real succes în epocă, fiind reluat fragmentar și de alte publicații. Importanța lui constă în aceea că a știut să creeze un fundal potrivit, cel al Munților Apuseni, cu o viață arhaică și pitorească (târgul de la Găina, munca din minerit sau în exploatarea lemnului, legătura dintre oameni și pădure etc.). Tradiția moțească a dârzeniei și a rezistenței la asuprire este de asemenea bine reliefată și ea vine nu numai de la Horia, ci și de la daci și de la Traian. Episodul Dumineca Tomii, cel legat de Pelaghia Roșu sunt bine surprinse, ca și desfășurarea propriu-zisă a luptelor. Iancu rămâne figura centrală, urmărită din fragedă copilărie până la postura de conducător intransigent, ce nu se pleacă în fața fățarnicilor vremii, chiar dacă aceștia provin din viță împărătească. În acest fel el intră în legendă, iar anii din urmă îi aduc aureola de martir. E destinul unui neam, trădat, împilat, mințit, dar un neam care stă cu fruntea sus în fața viitorului, convins fiind că dreptatea lui va ieși o dată și o dată la lumină. Avram Iancu este simbolul care ne călăuzește și astăzi pașii în această direcție.

◆ DORIN NĂDRĂU (SUA)

***AVRAM IANCU, modelul unui sacrificiu
unic în contextul diminuării mitului
„bunului împărat”***

În condițiile actuale, când atitudinea și atmosfera publică încurajează în mod vădit justificarea limitării rolului națiunilor și a identităților naționale, separarea brutală de trecut, limitarea surselor de istorie în școli, demitologizarea unor evenimente majore și a unor remarcabile personalități de odinioară, evocarea lui Avram Iancu, veritabil reper istoric al conștiinței naționale, constituie neîndoiește un demers salutar.

Avram Iancu este un incontestabil simbol pentru românii din Transilvania, și nu numai, întruchipând jertfă pentru libertățile românilor ardeleni, lecția unei angajări de excepție pentru cauza pe care o slujea și exemplul unei uluitoare fermități. Devenit erou printre moși, calitate dobândită în timpul evenimentelor din 1848-1849, amintirea lui Iancu trezește și astăzi sentimente puternice și emoții profunde pentru orice român transilvănean.

Fiu al unui jude domenial (administrator fiscal), o funcție însemnată pe plan local la acea vreme, Iancu a făcut primele studii la școli din Abrud și Cluj, după care a urmat dreptul la Cluj. A devenit cancelist, adică funcționar subordonat protonotarului, la Tabla regească din Târgu Mureș, o instanță superioară de judecată în Transilvania. În această poziție, desfășura o perioadă de practică în sistemul judecătoresc necesară pentru pregătirea examenului de intrare în avocatură. La 24 de ani, în primăvara anului 1848, a susținut și luat examenul de avocat. Declanșarea revoluției maghiare, în 15 martie, l-a prins la Târgu Mureș, probabil chiar în timpul examenului pentru profesia de avocat. La Tabla regească erau mulți canceliști români care proferau declarații revoluționare, la fel ca și colegii lor maghiari, secuici și sași. La sfârșitul lunii martie, împreună cu alți colegi canceliști români, Iancu a plecat prin țară, împrejurare care l-a plasat în vizorul autorităților habsburgice ca posibil agitator revoluționar. Cu toate că în primăvara anului 1848 Avram Iancu nu se implică la adunările românilor prin discursuri incitante, fiind un observator inactiv în comparație cu alți colegi ai săi, este considerat de autorități ca potențial pericol. Fără îndoială, acest lucru se datora pregătirii sale juridice și relațiilor sale cu alți lideri români. Un lucru este cert, anume că autoritățile nu agreau prezența lui între românii din Munții Apuseni. Au existat voci care cereau insistent să fie rechemat la Tabla regească, dar Iancu fiind deja avocat, nu mai era în subordinea Tablei.

Revoluția pașoptistă este un moment de referință, printre cele mai importante din secolul al XIX-lea privind relația românilor cu Imperiul habsburgic. Elita românească din Ardeal, conștientizând unicitatea momentului istoric, a acționat în conformitate cu obiectivele exprimate deja de câteva decenii într-o formă mai voalată sau directă. Astfel, liderii românilor au înscris în programul național adoptat la Blaj în mai 1848 desființarea iobăgiei și împrumutarea iobagilor fără nicio despăgubire (cea mai radicală exprimare programatică din acei ani a problemei sociale), recunoașterea egalității în drepturi a românilor cu maghiarii, secuicii și sașii, introducerea drepturilor și libertăților cetățenești, revendicări care să stimuleze progresul economic și social etc. Toate acestea au constituit un program cu adevărat revoluționar, cu nimic mai prejos decât

programul în 12 puncte al revoluției maghiare, fiind elaborat de liderii românilor imediat după izbucnirea revoluției în imperiu.

Avram Iancu s-a remarcat cu prilejul organizării primei adunări a românilor la Blaj, în aprilie 1848. Discursul său a fost destul de moderat, el îndemnându-i pe români să își îndeplinească obligațiile de iobagi cu punctualitate până când Dieta Transilvaniei (for legislativ echivalent parlamentului modern) urma să decidă ameliorarea situației țăranilor. Dacă în privința revendicărilor sociale promovate de programul revoluției a fost mai rezervat, Iancu a avut o atitudine deosebit de fermă față de drepturile politice ale românilor.

În vara anului 1848, în condițiile în care cererile românilor formulate cu ocazia adunării naționale de la Blaj din 15-17 mai nu au fost acceptate nici de Dieta Transilvaniei, nici de împărat, poziția românilor s-a radicalizat. Avram Iancu se pronunța cu multă fermitate: *„Cereți vârtos să se șteargă iobăgia, pentru că, lucrând pe nimica de vreo zece sute de ani în brazdele domnilor, ați plătit și de o sută de ori pământul care vă dădea hrana vieții de pe o zi pe alta, cu atât mai mult că l-ați plătit degeaba, pentru că acela a fost al vostru și pentru el s-a vărsat sângele strămoșilor voștri... Să caute de aceea cu toții a se uni cu poporul, declarând fără șfială ungurilor că nu se odihnesc până ce nu se va recunoaște prin lege națiunea română și până ce nu va fi reprezentată în dietă, pentru a putea judeca în ce chip și cu ce condiții să se unească cu Țara Ungurească”*. În cele două centre românești de la Orlat și Năsăud trupele au refuzat subordonarea față de administrația maghiară, în ciuda ordinelor venite de la Viena. Constrâns de situația militară, împăratul acceptase unirea Transilvaniei cu Ungaria și a subordonat toată armata din Transilvania, inclusiv regimentele românești, noilor autorități. În Munții Apuseni, moșii s-au organizat militar sub conducerea lui Iancu, devenind astfel al treilea centru de putere românească în Transilvania, alături de regimentele grănicerești. De fapt, s-a format forța militară a românilor, armata națională, compusă din cincisprezece legiuni, împărțite în cete, conduse de prefecți și tribuni, după modelul armatei romane din antichitate. În fruntea acestor armate era tânărul avocat Avram Iancu, devenit erou național și supranumit „Craiul Munților”.

La 21 septembrie 1848 Iancu, în fruntea a 6.000 de moși înarmați, a participat la a treia adunare națională la Blaj, care a ținut opt zile. Dacă până atunci liderii politici români s-au remarcat prin declarații politice și tratative cu ungurii și austriecii, în septembrie, la Blaj, atmosfera era prea încărcată pentru a se asculta îndemnuri și discursuri în spiritul diplomației și negocierilor. Potrivit lui Simion Bărnuțiu, un lider foarte activ al românilor ardeleni, cu greu ar fi supraviețuit vreun orator român dacă ar fi încercat să rostească un discurs pacifist. Au ieșit în prim-plan cei care s-au pronunțat energic pentru lupta armată. Mulți analiști consideră ca acesta este momentul începutului gloriei lui Avram Iancu.

În septembrie 1848, la Blaj, românii au decis să se alieze cu Austria și să lupte împotriva ungurilor pentru restabilirea autorității habsburgice. Între timp, Casa Imperială și-a reformat sistemul de guvernare acceptând o constituție liberală adoptată la Viena. Justificarea alianței cu Austria împotriva ungurilor este limpede explicată de liderii români, Chiar de Avram Iancu: ungurii au refuzat drepturile politice pentru români, în timp ce Casa Imperială austriacă i-a recunoscut pe români ca națiune politică. Ba mai mult, cochetau cu ideea transformării imperiului habsburgic într-o confederație după modelul american sau elvețian, în care Transilvania, administrată de români, urma să formeze nucleul unui regat dacic cu coroană austriacă.

Merită menționat contextul în care s-a produs apropierea de habsburgi. Încă de la începuturile stăpânirii austriece asupra Transilvaniei, la întâlnirea dintre strategiile reformiste promovate de Viena în zonă cu aspirațiile și interesele românești de emancipare politico-națională, ia naștere o imagine favorabilă a Imperiului și a Casei de Habsburg printre români. Convingerea că „dreptatea e la împăratul” și că acesta dorește în mod fundamental binele supușilor săi români, dar că este obstrucționat în bunele sale intenții de aristocrația maghiară a alimentat acțiuni politice

românești de mare anvergură. Se constituie și capătă consistență în interiorul comunității românești un profil atitudinal pozitiv față de Viena și de Imperiu, denumit în epocă și în istoriografia de mai târziu, „loialism”, „dinasticism”, „patriotism dinastic”, iar la nivelul popular, țărănesc, mitul „bunului împărat”.

Românii au denunțat unirea Transilvaniei cu Ungaria, iar Comitetul Național ales la Blaj a coordonat organizarea politică și militară a românilor. Practic, în toamna anului 1848, a început războiul între români și unguri în Transilvania. Până în martie 1849, când armata maghiară condusă de generalul Bem a ocupat Transilvania, haosul era generalizat, însemnând execuții legitime de hotărâri ale tribunalelor care reprezentau o autoritate sau alta, jafuri, incendieri, violuri și crime. După ocuparea Transilvaniei de către armata maghiară, structurile politice ale românilor au fost desființate. O parte a liderilor români au fost uciși, iar alții s-au refugiat împreună cu armata austriacă peste munți, în Țara Românească. Doar regiunea Munților Apuseni a rămas sub autoritate românească, neputând fi cucerită de unguri. Moșii înarmați, organizați sub conducerea lui Iancu, au rezistat. În aprilie-iunie 1849 au fost trei atacuri puternice ale ungarilor pentru ocuparea Țării Moșilor. Bătălii importante s-au dat la Abrud, Zlatna și Fântânele.

După înfrângerea cu ajutorul Rusiei a revoluției maghiare, trupele românești din Apuseni au fost dezarmate. Iancu a stat mai multe luni la Viena în 1849. Așteptările sale față de răsplata împăratului pentru ajutorul dat de românii ardeleni armatei austriece împotriva ungarilor au fost mult mai mari decât putea să ofere Casa imperială. În ciuda mitului „bunului împărat”, mit invocat mereu de românii ardeleni, dezamăgirile au fost mult prea mari. Rațiunile politice imperiale nu concordau cu planurile lui Iancu și ale românilor săi.

Revoluția din Ardeal diferă considerabil față de revoluția din țările române care a fost înfrântă de slăbiciunile sale interne, dar mai ales de intervenția armatelor imperiilor străine, adică armatelor turcești, rusești și austriece. Situația în Ardeal a fost mult mai complexă, având în vedere în primul rând că ea a intrat în conflict cu revoluția maghiară, în principal pentru că liderii maghiari urmăreau refacerea Ungariei Mari, multinaționale, cu o națiune dominantă și cu minorități asuprite. Românii din imperiu, ca și alte popoare din răsăritul acestui stat, speriate de posibilitatea înlocuirii unui stăpân cu altul, s-au alăturat habsburgilor, care au știut să profite de greșelile revoluției ungare și de neîncrederea românilor în această mișcare. În final, mulți români și maghiari au înțeles jocul viclean al Casei de Austria de a stăpâni prin dezbinare („Divide et impera!”), dar era prea târziu.

După încheierea agitațiilor postrevoluționare, Avram Iancu a profesat o vreme ca avocat. Dezamăgit de nerespectarea promisiunilor făcute de austrieci, Iancu nu s-a implicat în viața politică, deși anumite oportunități apăruseră după 1851. De remarcat că autoritățile nu au încetat să îl monitorizeze și să îi urmărească acțiunile cu mare atenție, mai ales din pricina potențialului de a provoca agitații publice. La moartea sa, poliția secretă maghiară a avut ordine clare de la Budapesta să se infiltreze printre oamenii care îl conduceau pe ultimul drum, pentru a urmări starea de spirit a românilor, fiind vizați liderii politici români și oaspeții de peste Carpați. Este o dovadă concludentă că ungarii erau conștienți de valoarea titanului printre românii ardeleni. Sfârșitul vieții sale a fost unul întunecat. Se spune că în ultimii ani de viață se perinda prin cârciumi într-o fază de alienare mintală. Era tratat cu respect de contemporani fiind considerat simbolul revoluției și al luptei naționale românești. Iancu a murit cu marea mâhnire de a fi apucat să vadă că ungarii și-au atins țelul în 1867, când Casa de Habsburg a acceptat reorganizarea imperiului prin crearea regatului Ungariei cu autonomie extinsă și unirea Transilvaniei cu Ungaria.

„Craiul munților” și „Împăratul” au fost două personaje care au coexistat în mentalul colectiv al românilor din Transilvania în anii revoluției pașoptiste, precum și în perioada următoare. Discursul revoluționar al elitei ardeleni a marcat în această perioadă structurile

mentalității colective, conferind figurii împăratului, aflat de partea românilor, calitatea de argument irecuzabil. Astfel, se știe că apelurile adresate frecvent de elită conțineau afirmația că acțiunea maselor, a mulțimilor, consonează cu ideile de Dumnezeu, împărat și națiune română. Cu ocazia adunării de la Blaj din Duminica Tomii, un tânăr cancelist se adresează românilor prezenți cu următoarele: „Nimic să nu vă temeți fraților, cu noi este Dumnezeu, cu noi dreptatea. Suntem credincioși ai împăratului și voim dreptate, voim pace. Să trăiască împăratul! Să trăiască națiunea română!”. În aceeași ordine de idei, trebuie observat că jurământul depus pe Câmpia Libertății de la Blaj, în 3/15 mai 1848, de mulțimile românilor prezente, este semnificativ, conținând aceeași ierarhie valorică: „Jur, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, Dumnezeului celui viu, cum că voi fi pururea credincios împăratului Austriei și marelui principe al Ardealului Ferdinand I și augustei case austriece, amicilor Majestății și ai patriei voi fi amic și inamicilor inamic...”. Atașamentul românilor pentru persoana lui Avram Iancu, strâns legat de rolul său de comandant al revoluției, a condus la conturarea în percepția colectivă a unei staturi grandioase, cu calități de excepție. Legende privitoare la persoana sa se plămădesc și circulă încă din anii revoluției, în rândul românilor și maghiarilor deopotrivă. Fără îndoială, la baza lor stau mărturie multiple privind personalitatea lui Iancu. Astfel, mai mulți martori maghiari anchetați în vara anului 1848 în zona Munților Apuseni de către o comisie gubernială condusă de Kozma Pal, au declarat lucruri care atestă cu prisosință poziția lui Iancu. „L-am văzut cu ochii mei pe tânărul Avram Iancu vorbind mulțimii adunate la Câmpeni și Vidra de Sus, îndemnând-o să se apere până la ultima picătură de sânge”. Un alt martor a spus despre Iancu că „a declarat, atât la adunări secrete restrânse, cât și în locuri obișnuite, că el nu cere nimic de la unguri, iar dacă aceștia nu le vor acorda în mod corect drepturile cuvenite, le va obține chiar cu forța”. În fine, un alt martor a afirmat: „Tânărul Avram Iancu a mai spus că, dacă maghiarii nu consimt cu frumosul la aceste revendicări, el le va dobândi prin forță; cu altă ocazie a declarat chiar că el nu cere nimic de la maghiar, ci el va lua totul cu forța pentru sine și pentru poporul său”. Figura „Craiului Munților” devine legendară și în mediul maghiar, impunându-se adesea sub semnul unor trăsături pozitive demne de apreciat. Astfel, contactul Iancului aflat în drum spre Viena cu locuitorii maghiari din Oradea, în luna februarie 1850, ilustrează afirmația anterioară. Se spune că pe tot parcursul șederii lui Iancu în oraș, mulțimile l-au înconjurat cu manifestări de simpatie, iar la plecare „...d-nii Iancu și Balint abia putură străbate prin poporul coadunat, care la plecarea-i intonă un «eljen» răsunătoriu”.

Privitor la destructurarea mitului „bunului împărat”, trebuie menționat că după revoluție, se constată o reală schimbare în modul de receptare a celor două personaje (împăratul și figura emblematică a lui Avram Iancu), la nivelul larg al comunității românești. Pe fondul unei îndreptățite sensibilități post-revoluționare, profund marcată de sentimentul neîmplinirii naționale, al inutilității sacrificiilor făcute în direcția emancipării și datorită conștientizării tot mai acute a lipsei de rezultate și efemerității alianței cu Viena la 1848-1849, mitul lui Iancu tinde să prevaleze. Indubitabil, cercetarea surselor conduce la evidența unui început de destructurare a mitului „bunului împărat”. Câteva realități se impun atenției în acest sens. Astfel, o dezamăgire a moșilor a fost dezarmarea lor, desființarea lor ca putere militară, din ordinele și prin contribuția „aliatului” din vremea revoluției. În plus, elita revoluției a fost supusă unor tratamente umilitoare, însemnând percheziții, persecutări și arestări. Foștii comandanți în armata populară a lui Iancu au fost arestați, iar o asemenea tentativă la adresa lui Iancu în târgul de la Hălmagiu, din 15 decembrie 1849, eșuează.

În aceste condiții, Avram Iancu se deplasează la Viena, împreună cu alți reprezentanți ai elitei românilor, unde solicită recunoașterea și soluționarea dezideratelor naționale. Vor fi doar „auziți”, nu și ascultați, conștientizând și mai adânc sentimentul zădărniciilor și inutilității luptelor

și jertfelor de la 1848-1849. Acestor militanți pentru o cauză deja pierdută le sunt conferite medalii refuzul de a le primi este însă precumpănitor, solicitându-se în schimb „decorarea” poporului prin recunoașterea drepturilor sale, Iancu fiind printre primii care se pronunță în acest sens. Au rămas celebre cuvintele sale: „Nu ne-am luptat pentru jucării, vrem drepturi, Majestate”. Este evident că în noua situație sufragiile românilor pentru împărat se diminuează, mitul se diluează considerabil în exprimări și luări de atitudine românești, iar numele împăratului începe să fie asociat, într-o manieră tot mai consistentă, cu nepăsarea, nerecunoașterea și chiar cu trădarea cauzei naționale.

Vizita împăratului Francisc Iosif în Transilvania în vara anului 1852 și primirea deosebită de care se bucură în Munții Apuseni prilejuiește românilor valorizări interesante relativ la chestiunea abordată în aceste rânduri, potrivit titlului. Refuzul obstinat al lui Iancu de a se întâlni cu împăratul, după ce se implicase în mod practic în pregătirile privind primirea festivă a acestuia, stârnește o adevărată nedumerire în rândurile românilor, moți și nu numai. Atitudinea lui Iancu („Duceți-vă și spuneți-i lui Francisc Iosif că un bolund cu un mincinos nu se poate înțelege niciodată”) este una singulară, explicațiile aparțin contemporanilor, protagonistul păstrând tăcerea. Lui Bărnăuțiu îi spune doar, referindu-se la trecerea împăratului prin Cluj, puține cuvinte: „Vei auzi că nu m-am înfățișat înaintea imperatorului, dar nu mult te vei mira, deoarece vei socoti că vreau să dau faptelor mele o curgere cât mai naturală”. În mentalul colectiv românesc, lui Avram Iancu i se va da dreptate pentru atitudinea sa, în sensul celor susținute mai târziu de Alexandru Ciura (preot, prozator și publicist): **„E gestul din urmă al unui om mare, care s-a văzut tras pe sfoară, după ce i se făcuseră atâtea făgăduințe pe vremea când tronul Habsburgilor era în primejdie”**. Evenimentul istoric al vizitei suveranului în Munții Apuseni, prin impactul asupra mentalității colective românești, este în măsură să potențeze o dată în plus figura lui Avram Iancu: „bunul împărat” nu dispăre, figura acestuia trece însă pe un plan secundar.

În fine, Avram Iancu, avocat, strălucit revoluționar pașoptist, a fost una dintre cele mai prodigioase personalități din istoria României și este astăzi considerat cel mai mare erou național al românilor din Transilvania, memoria lui fiind cinstită în mod deosebit de români, în special de moți, viața și jertfa sa unică impunând o distinsă prețuire.

◆ ION TALOȘ

MIRCEA POPA,
primus inter pares

Energia, puterea de muncă, inteligența și dăruirea cu care muncește Mircea Popa la împlinirea vârstei de 85 de ani fac din sărbătoritul nostru un caz foarte fericit. E omul care a fost întotdeauna primul: la școala elementară, la gimnaziu, la facultate. Vistian Goia, coleg de grupă în perioada studiilor universitare și prieten de atunci încoace, îi face un excelent portret: el scrie că Mircea Popa era „sarea și piperul” orelor de seminar și, câteodată, îi pune în dificultate pe unii dintre tinerii asistenți de la sfârșitul anilor 1950. Goia apreciază că sărbătoritul de astăzi este „un critic și istoric literar de anvergură, cel mai informat și competent privind cultura și literatura Transilvaniei”; „casa” lui – scrie mai departe Goia – a fost biblioteca, atât în tinerețe, cât și la senectute; el încheie cu: Mircea Popa e „eruditul și polemistul generației noastre”. (Vistian Goia: *Nu trecem singuri prin lume. Portrete și evocări*. Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană 2015, p. 115-119).

Opera lui Mircea Popa s-a bucurat de aprecierea multor autori de seamă, dintre care selectez doar câțiva: V. Fanache relevă faptul că sărbătoritul abordează o mare diversitate de teme și cuprinde într-o desfășurare fără egal „aproape tot ce este important în literatura română”, cărțile lui fiind „tot atâtea pietre – câteodată pietre de hotar – pentru ceea ce însemnează spiritualitatea noastră”; „numele lui din acest punct de vedere s-a impus în conștiința tuturor. Ce intră sub observația lui Mircea Popa răspunde unei acute necesități a vieții noastre culturale”; Ion Buzași remarcă trăsătura călinesciană a preocupărilor științifice și literare ale lui Popa; el constată „aplecarea specială spre figuri de prim plan sau de plan secund ale literaturii transilvane începând cu perioada iluministă și până în contemporaneitate”, de la G. Bariț, S. Bărnăuțiu, T. Cipariu sau Iosif Vulcan până la O. Goga, I. Agârbiceanu, L. Blaga sau E. Isac; opera lui e impunătoare, iar hărnicia și probitatea lui științifică sunt exemplare; Petru Poantă observă că „toate studiile ample de istorie literară ale lui Mircea Popa au o anume fluentă plină de dinamism, obținută în principal prin știința selectării și a montării în discurs a faptelor de cultură, a diverselor elemente relevante sau a citatelor.” Popa s-a concentrat – scrie Ponta – o vreme asupra iluminismului, „s-a dezlănțuit apoi într-o cuprindere vastă a întregului spațiu literar și chiar cultural.” Ponta remarcă, de asemenea, activitatea de „cronicar al literaturii române contemporane”, cariera fulminantă de foiletonist, finețea lui analitică, intuiția și „o dezinvoltă expresivitate a limbajului”; Constantin Cubleşan aseamănă căutările lui Mircea Popa în arhive și biblioteci, cu aceea a căutătorilor de aur, a celor „care își cheltuiesc timpul, inteligența și priceperea” pentru a scoate la lumină „fapte și mărturii semnificative în existența noastră, ce păreau pierdute pentru totdeauna”, dar căutările lui Mircea Popa au fost aproape de fiecare dată „binecuvântate de succes”; în sfârșit, pentru a încheia selecția autorilor celebri care au rostit aprecieri cu privire la opera lui Mircea Popa, reproduc opinia exprimată de Doina Curticăpeanu, care îl apreciază și ca „sentimental evocator al Clujului”, unde își desfășoară activitatea exegetică.

Da, Mircea Popa știe tot: a realizat lucrări fundamentale în domeniul istoriei și criticii literare, cercetând biografia și opera unui mare număr de scriitori, de la Ioan Molnar Piuaru, la T. Cipariu, O. Goga, L. Blaga, M. Eminescu și mulți alții. A participat sau a condus elaborarea unor volume colective, cum sunt *Sociologia romanului românesc* sau *Dicționarul cronologic al romanului românesc*. A colaborat la *Istoria teatrului din România* și a scris studii despre istoria presei. A studiat relațiile literaturii și culturii noastre cu literatura și cultura maghiară (1998), spaniolă (2007), franceză (2006), bulgară (1985), iugoslavă (1982), cu un cuvânt, cum scrie și V. Fanache, nu cred că i-a scăpat nimic din ceea ce e important în istoria literaturii și culturii noastre.

Sunt sigur că cea de a 85-a aniversare a zilei de naștere a lui Mircea Popa va fi marcată în cultura noastră cum se cuvine. De partea sa, acest *primus inter pares* dăruiește culturii, noastre, tocmai la acest eveniment, un număr de cinci volume de studii, și anume: 1. *Repere astriste în cultura blăjeană*; 2. *Eminescu, Iosif Vulcan și „Familia”*; 3. *Astra și cultura națională*; 4. *Eminescu la Școala Ardeleană*; 5. *Visul inorogului*.

*

Mircea Popa este un renumit istoric și critic literar, dar este în același timp și un cercetător de seamă al folclorului nostru, latură mai puțin comentată în presă. Prin urmare, la frumoasa lui aniversare, relev tocmai acest aspect al operei lui.

Mircea Popa s-a ocupat intens de primele consemnări de folclor românesc din Transilvania, începând din sec. al XVIII-lea, ceea ce îi asigură un loc important în istoria folcloristicii românești. Într-adevăr, în 1768 a avut loc la Cluj un eveniment cultural de seamă, și anume, editarea „celei dintâi cărți de versuri în limba română”, sub titlul „Cântece câmpenești cu glasuri rumânești, făcute de un holtei câmpian pentru voia fetelor, nevestelor și celor cui se potrivesc și cu alții se izbesc [iubesc]”, reeditat de M. Popa în anul 2008. Cele 14 texte românești și patru maghiare sunt publicate în ediție fotocopiată și în transcriere literară, iar studiul introductiv stabilește locul acestei lucrări în peisajul literar al vremii din Transilvania și din Principatele Române.

Holteiul câmpian, presupus a fi un militar din regimentele grănicerești sau un seminarist de la Blaj, scrie versurile care se cântau pe la ospete, asemeni celor pe care le datorăm poezilor Văcărești, lui Conachi, Mumuleanu sau Ioan Cantacuzino, din Principate. Popa identifică motivele principale ale textelor (despărțirea, măritișul, însurătoarea fără dragoste), susține existența unor paralele în colecții folclorice de mai târziu și cu texte ale lui Anton Pann și cu cântece de lume. Cartea *holteiului câmpian* – consideră Popa – „marchează un eveniment de seamă în istoria tiparului românesc, dar și în istoria mai largă a culturii transilvănene”.

Mircea Popa caută manuscrise în biblioteci, arhive de stat sau particulare din Cluj sau București, din Ungaria sau din Austria, și găsește ceea ce n-a găsit nimeni înaintea lui sau lucruri a căror importanță n-a fost identificată de alții: ineditele îl întâmpină peste tot cu bucuria de a-și fi găsit, în sfârșit, cercetătorul care le va pune în valoare. Relev un singur exemplu din mai multe posibile: manuscrisul dăruit de N. Drăganu Muzeului Limbii Române (azi: Institutului de Lingvistică „Sextil Pușcariu”, din Cluj-Napoca), aflat sub cota M. 34, despre care Popa scrie: „Este unul dintre cele mai interesante manuscrise din câte am văzut.” El pledează pentru publicarea tuturor textelor din manuscrise vechi, care conțin legende sau cântece, întrucât acestea prezintă interes atât pentru literatura noastră veche, cât și pentru cercetarea folclorului ori pentru studiile filologice în ansamblu.

Una dintre cele mai interesante descoperiri ale lui Mircea Popa o reprezintă revista manuscrisă „*Steaua Mărei*”, care a fost editată la Seminarul teologic din Gherla, care a luat ființă, în 1859; cursurile lui au fost ținute inițial în latină, apoi în germană și, în cele din urmă, în română. Societatea

de lectură „Alexi-Șincai” a seminarului a editat această revistă în perioada 1870-1900; ea întreținea legături de colaborare cu societăți similare de la Blaj, Viena ori Budapesta, dar avea și contacte cu publicații și personalități din Transilvania și din Principatele Unite, devenind „o școală a curajului, a libertății și a demnității naționale”.

Mircea Popa scrie că „partea cea mai rezistentă a literaturii promovate de revistă” se referă la poezia populară. Printre autori se numără Nicolae Fekete Negruțiu, care scrie, în nr. 17/1872, despre „însemnătatea cântecelor populare” dovedindu-se foarte bine informat, atât în probleme de filologie în general, cât și special în domeniul folclorului: cunoaște colecția Alecsandri, ca și opiniile lui Maiorescu și Negruzzi despre poezia populară; unul dintre colaboratori consideră poezia populară ca argumentul cel mai important în favoarea „originii noastre glorioase” (Vasile Vaida). Revista publică material folcloric sau dialectal, superstiții și legende referitoare la strigoi și solomonari, și la graiul românesc din Sălaj (Emilian Bran), publică texte lirico-epice din Arghișat-Sălaj (Ștefan Szabo), din sate românești din Transilvania, Maramureș, Oaș, Ugocea: Nadișul Românesc, din Tohat, Vârșolț, Nadăș, Bârsăul de Jos, Gherța Mare, Vișeu, Năsăud – numele multora apărând pentru prima oară în literatura de specialitate a vremii (150 de cântece și strigături, balade, poezia nunții ș.a.). Revista publică „impresionanta colecție populară de 83 de poezii populare din Rușii-Munți, adunate într-o vacanță de C. Negruț”. Autorul colecției scrie: „O idee exprimată în poezia populară mai prin aceleași cuvinte și în aceeași formă în Selagiu, ca și în părțile Mureșului de cătră Moldova sau chiar în Moldova cu puțină modifi cațiune, sau una din Marmăția asemenea cu una din Muntenia își are însemnătate pentru că dovedește unitatea în cuget, în simțiri și în aspirațiuni a tuturor țăranilor din Dacia Traiană.”

În anul 1890, revista „Steaua Mărei” a publicat un fermecător basm, intitulat *Făt Frumos și Haida-n Câmp*, cules de Leontin Cueșdean. E un text nesperat de bine povestit și scris, despre fătul care plânge în pântecul mamei, până când i se promite că va primi pe Ileana Cosânzeana de soție. După două încercări nereușite de a o dobândi cu ajutorul lui Haida-n Câmp, a treia oară reușește să o ia de soție și are un copil cu ea. Dar Făt Frumos cade din nou victimă slăbiciunii lui și Ileana dispare cu fiu cu tot. Nou sau, în orice caz, rar, în basmul lui Cueșdean este felul în care reușește Făt Frumos să păcălească trei pui de drac, care nu-și puteau împărți cele moștenite de la tatăl lor: biciul care te poate duce unde dorești, papucii, care te pot trece marea, fără să te îneci, și „ciabica”, pe care, dacă ți-o pui pe cap, poți sta la masă cu oricine, fără ca acesta să te vadă. El intră în posesia acestor obiecte și ajunge, în cele din urmă, din nou, la soția și fiul lui. (Basmul a fost publicat de Mircea Popa, împreună cu o scurtă introducere, în revista clujeană *Apostrof* XXIX, 2018, nr. 11, p. 15-17).

Mircea Popa pune în valoare o revistă manuscrisă a studenților din Transilvania, similară cu cea a teologilor sibieni, intitulată *Musa*, publicată de Virgiliu Florea și Andreea Buzaș. Publicarea revistelor manuscrise ale studenților din Transilvania are o importanță multiplă: ea dovedește entuziasmul și dorința tinerilor români de a-și exersa capacitățile creatoare în demersurile lor literare, este o școală de literatură și de patriotism și dovedește faptul că tineretul a găsit mijloace pentru a evita cenzura timpului. Avem acum două colecții de folclor inedite, realizate în ultimele decenii ale sec. al XIX-lea, de către elevii și studenții teologi din Gherla și Sibiu.

Aceste studii ale lui Mircea Popa pun în valoare literatura transilvănenilor din sec. al XVIII-lea și al XIX-lea, perioadă în care românii erau lipsiți de mijloacele literaturii culte și ale tiparului. În același timp ele dovedesc că în Transilvania erau cunoscute opere ale scriitorilor din Principate, deci arată încă odată unitatea culturală a Transilvaniei și a Principatelor Dunărene.

Mircea Popa acordă o importanță deosebită operei marilor folcloriști din Transilvania: Ion Pop-Reteganul, Ioan Micu Moldovan, Grigore Sima, precum și altor, din trecut și de azi, care și-au desfășurat cercetările în Bihor ori în Sălaj.

Al treilea domeniu ilustrat de Mircea Popa în cercetarea folclorului este acela al creației populare propriu-zise, din care se remarcă studiul *Figura domnitorului martir Constantin Brâncoveanu în creația literară* (Astra Clujeană X, 2014, nr. 1-2, p. 3-10), El scrie: „Creatorii populari de la noi au imortalizat figura domnitorului credincios care a refuzat să-și părăsească religia, spre a salva viața sa și a coconilor săi”. Datorăm prima variantă a baladei pe această temă lui V. Alecsandri (*Constantin Brancovanul*, 1852), care a fost tradusă și comentată de autori străini (A. Roques, 1864, W. v. Kotzebue, 1865) și români (G. Petrino, 1867). Ea a devenit extrem de populară în zona Brăilei și în Transilvania (prin At. M. Marienescu).

Figura lui Constantin Brâncoveanu e tratată și în alte balade: *Aga Bălăceanu și Constantin Brâncoveanu*, *Banul Brâncoveanu* sau *Cântecul lui Priscoveanu* (vezi tipologia baladei populare românești, de Al. I. Amzulescu). M. Popa analizează figura lui Constantin Brâncoveanu în toate aceste balade și scoate în evidență tăria de caracter a domnitorului, care asistă la decapitarea pe rând a fiilor lui: cel mare, cel mijlociu, cel mic, după care e decapitat el însuși, iar trupurile lor sunt aruncate în mare; aceasta se aprinde de durerea oamenilor și se stinge numai la rugăciuni îndelungate rostite de vlădica și de 40 de preoți.

Textul lui Alecsandri a fost copiat de multe ori în Transilvania. Sunt cunoscute 6 manuscrise, care datează din 1730 (I. Mușlea), 1794 (I. Crețu), 1809 (Al. Lupeanu-Melin și Ioan Bianu, 1814 (I. Lupaș); acestora le urmează I. Bobulescu (nedatat) și Ion Breazu (sec. XIX). Dar Mircea Popa adaugă încă unul, datat 1743, păstrat la BAR Cluj.

Minerii din localitățile maramureșene Cavnic și Băița au creat o piesă de teatru: *Cântare și vers la Constantin*. Tema a trecut la sloveni, ucraineni și slovaci. Ea s-a aflat și în atenția scriitorilor români, găsindu-și prelucrarea în drame, de D. Bolintineanu (*Brâncovenii și Cantacuzinii*, 1868), Nicolae Iorga (*Constantin Brâncoveanu*, 1914), în nuvele, de N.D. Popescu (*Constantin Brâncoveanu*, 1885), în romane, de Dumitru Almaș, (*Comoara Brâncovenilor*, 1977), Mihail Diaconescu (*Culorile sângelui*), dar și în poezie, de Ioan Alexandru (*Imnele Țării Românești*, 1981).

Mircea Popa își încheie articolul scriind despre epoca lui Brâncoveanu: „a fost o epocă de adevărată renaștere românească în care specificul național a prins conturile cele mai durabile și mai pregnante, pentru care acestui sfânt martir al neamului i se cuvine întreaga noastră dragoste și smerenie.”

Cele de mai sus demonstrează că talentul cu care a fost dăruit Mircea Popa și plăcerea muncii în slujba neamului românesc se îngemănează la modul ideal. Îi urăm încă ani mulți și fericiți, spre binele culturii noastre.

◆ MIRCEA POPA

**Mihai Eminescu,
Avram Iancu și Transilvania***

Tânărul Eminescu își face intrarea în literatura română printr-o opțiune fermă pentru spațiul transilvan. Primele poezii nu și le trimite la Iași sau București, ci la „Familia” lui Iosif Vulcan, acolo unde are loc botezul său literar și re-românizarea numelui. Apoi, chiar și prima sa ieșire din spațiul matrice bucovinean, e determinată de dorința fermă de a face un pelerinaj la acea Mecă a românismului de peste munți, despre care i-a vorbit dascălul său Aron Pumnul, și care reprezenta, în idealitatea sa tânără, centrul spiritual al viței românești, Blajul, de acolo de unde a pornit redeșteptarea neamului. Faptul că o salută, de pe dealul care o înconjoară, numit Hulă, cu cuvintele „Te salut Mică Romă!”, dovedește pe deplin că această călătorie nu e deloc una de circumstanță, ci una cu semnificație profundă, marcând, azeziunea sa de credință la simbolistica reprezentată de această cetate năzuințelor românești, înțelese atât ca Trecut, cât și ca Viitor. Din cea clipă el s-a simțit pe deplin un „transilvănean” și, în această postură îl vom întâlni mereu veghind ca steaua românismului să urce din nou în zenit. Nota de diferențiere va funcționa de fiecare dată ca o dominantă a ideologiei sale politice și literare pe care o va arbora e aici înainte în perfectă cunoștință de cauză, statuând Transilvania ca punct central al ideii de spațiu românesc și de aspirație spre sinteza unității, prin afirmația că Moldova și Muntenia nu sunt decât promontorii ale Ardealului. Istoria noastră are la începuturi Dacia mirifică și bravii ei luptători pentru neatarnare, evocând în atâtea poeme eroismul fără de margini al regilor daci. Așa se explică de ce mari construcții lirice, precum *Sarmis*, *Gemenii*, *Brig Belu*, *Rugăciunea unui dac*, *Traian și Dochia* etc. sunt purtătoare a unui crez național, care se reflectă marea sa obsesie de a crea un *Decameron istoric*, o amplă galerie de domni făuritori de țară, de Mușatini și Basarabi, cărora le aduce salutul său devotat: „Rămâie-n noapte sfântă în umbră Basarabii/ Din dulce neclintire, o pană, să nu-i clatini / Începători de vremuri, purtând viteze săbii/ Și tu, Bogdane-Dragoș, voi marilor Mușatini”. De ce această permanentă reîntoarcere la fruntariile unui trecut nimbant de glorie sau de puternic atașament pentru Transilvania, pentru Dacia cea veche, socotită vatra seculară a existenței neamului românesc. Mai întâi poate intra în ecuație urmele instinctuale de palimpsest ale unui ADN transilvan, resimțit ca origine în memoria cețoasă a căminarului moldovean Gheorghe Eminovici (vezi Eminovicii ardeleni semnați de D. Vatamaniuc), pe care El, adolescentul visător și plin de reverii romantice, o preia și o duce mai departe (sau oare ne putem întreba de ce câțiva din frații săi și-au căutat locuri de existență la Sibiu și Timișoara?), însămânțând conștiința sa primordială, cu poruncile istorice strămoșești. Prin actul de botez întreprins de Vulcan, care îi schimbă numele din Eminovici în Eminescu, poetul se regăsește pe sine ca o conștiință deșteptată în mijlocul unui popor care aștepta de multă vreme, să audă răsunând din nou sunetul de trâmbiță al lui Andrei Mureșanu. Botezul său miraculos l-a transformat dintr-un ins comun, într-o persoană conștientă de misiunea sa viitoare, oferindu-i un scop și o menire. De unde repetarea debutului în publicistică, de data acesta, și în cel al traducerii, produse amândouă tot în paginile „Familiei” (colaborarea sa extinzându-se și în paginile „Umoristului”, cu poezia *Asta vreau, dragul meu*, descoperită târziu, prin anii 70 ai secolului trecut). Adevărata „înfrățire” în solul transilvan, atât de iubit de poet

* Cuvânt rostit la Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor la sărbătorirea vârstei de 85 de ani

s-a produs în etapa sa vieneză, când a descoperit între colegii săi de la „România Jună” prieteni devotați, în stare să-i cu atenție planurile și ideile politice. Unora, așa cum s-a întâmplat și cu cei cunoscuți în Mica Romă, la primul său drum în Ardeal (George Dragoș și Filimon Ilea, colegi de seminar, sau Ion Cota și Teodor Cojocariu, întâlniți pe drum de la Tg. Mureș spre Blaj, care l-au luat în căruța lor, i-au devenit prieteni de o viață. E perioada marilor acumulări de ordin cultural, de reținut sunt cele scrise despre el de Nicolae Petra-Petrescu, care l-a surprins la Blaj într-o fervoare lecturală nemaipomenită. Să-l ascultăm: „cetea cu ziua de cap tot ce-i venea în mână, indiferent: carte de școală, știință, literatură, cu un cuvânt, tot. Gândeai că vrea să înghită toată știința din lume. Eu însumi îi dădeam cărți din biblioteca d-lui prepozit, pe atunci profesor, I.M. Moldovan”. Și tot el continua: „În general, îl țineam de băiat cetit și ne prindeam de multe ori la dispută cu el din literatură și altele. O singură dată nu l-am văzut mândros ori iritat în disputele noastre, cu toate că de multe ori numai iacă așa din pedanterie susțineam câte o absurditate, ca să-l necăjim. El totdeauna rămânea domol și zâmbea ca și când ar fi vrut să zică: „ce știți voi.” Am putea numi aceste avide popasuri cărturărești drept „universitățile lui”, așa cum s-a întâmplat mai târziu cu Gorki sau cu alți mari autodidacți și mari genii ale scrisului. Dacă adăugăm la toate acestea și turneele sale dramatice prin Ardeal, cu trupele Tardini și Pascali, vom înțelege de ce cunoștințele sale teatrale au fost admirate la Viena, de actrițe celebre ca Frederika Bogner sau Augusta Baudius, care preferau să-l aibă oaspete la sindrofiile lor. Identificându-se nu numai aparent, ci și în profunzime, cu destinul provinciei care l-a scos în lume sub numele lui adevărat, cel românesc, el a înțeles să facă saltul epocal de calitate de simplu și anonim cetățean al Transilvaniei, la aceea de „agent al istoriei”, așa cum o spune mai târziu într-o scrisoare-apel pentru congresul de la Putna. adresată ministrului României, Brătianu. În această calitate de fiu devotat al provinciei adoptate, s-a petrecut debutul său publicistic pe teren politic, el fiind cel care, oripilat de măsurile arbitrare ale Curții vieneze, care a anulat statutul de provincie autonomă a Transilvaniei, lăsând-o la discreția Ungariei, prin acel pact dualist, niciodată recunoscut de români. Răspunsul lui la această mișească trădare s-a materializat în cele trei articole din „Federațiunea”, semna, te cu pseudonimul Varro: *În unire e tăria, Echilibrul și Să facem un congres.* Înțelegem de aici și rațiunea majoră a convocării congresului studentesc la mănăstirea Putna pentru 1870 (ținut până la urmă doar în 1871 din motive intervenite pe parcurs), în care, cu o virulență bine argumentată, și-a exprimat cererea legitimă ca români transilvăneni să fie chemați la conducerea statului, în mod proporțional cu locuitorii țării, deoarece numai așa se va putea asigura „echilibrul” monarhic necesar unei corecte domnii. Această indignare, care l-a cuprins, asemeni unui foc interior mistuitor, a fost așa de adânc și de copleșitor, încât n-a putut ieși din el decât cu o scriere polemică, îmbrăcată în haina unui roman, aparent amoros, dar în mare măsură filosofic, simbolic sau istoric, purtător în orice caz, de mesaje luptătoare, susținute cu argumentate din dreptul ginților, din umanismul și enciclopedismul francez, care motiva legitimitatea actului revoluționar de la 1848. Pentru a fi mai explicit a transformat perorația sa într-un roman, plasând în centrul său figura lui Avram Iancu, cel mai iubit erou al românilor ardeleni. De unde ideile revoluționare din prologul romanului, idei care pot fi recunoscute și în osatura poeziilor scrise în această vreme, cum ar fi *Junii corupți*, în care chema la revoltă: „Sculați-vă, căci anii trecutului se-nșiră,/ În șiruri triumfale stindardul îl respiră,/ Căci Roma a-nviat;/ Din nou prin glorie calcă cu fața înzecită,/ Cu faclele nestinse, puterea-i împietrită,/ Poporul împărat!” Aceste accese de izbucniri tumultuoase, de trăiri sincere și exaltate traversează ca un fir roșu creația tânărului visător romantic, propovăduind, ca și Decebal odinioară, lupta deschisă pentru drepturile moștenite și încălcate: „A munților Carpatici sublime idealuri,/ Ce-noată-n a lui suflet cum noată-n mare valuri/ Și-n creieri-i aleargă de gânduri vijelii/ Cum ginii se sfarmă-n ruinele pustii” (*Întunericul și poetul*). Dacă veți privi cu atenție ultimul vers veți vedea în el chiar esența definiției de „geniu pustiu”, titlu pe care îl va romanului. A fost gestul cel mai direct și mai spontan pe care el l-a conceput ca formă de protest împotriva împilării poporului său și ca modalitate de a-și exprima venerația pentru Crăișorul Iancu și lupta poporului din munții săi de a impune vechea sa dorință a „poporului împărat.” El a ridicat moții la luptă, respectând

tradiția legată de el, pe care el îl vede aidoma unui Prometeu înlănțuit, de stânca carpatină, ca o formă de probozire a urmașilor: „Să priveasc-Ardealul luni i-e rușine/ C-a robii copii-i pe sub mâini streine”. De unde, revolta pentru condiția subalternă și îndemnul la emancipare: „„Sculați-vă! Căci tromba de moarte purtătoare/ Cu glasul ei lugubru, răcnește la popoare/ Ca leul speriat;/ Tot ce respiră-i liber a tuturor e lumea,/ Dreptate, libertate au sunt numai un nume,/ Ci aievea s-a serbat.” Protestul său împotriva dualismului nu s-a concretizat numai aici sau în astfel de „horiade”, ci, mai ales, în ideile și imaginile furtunoase din romanul *Geniu pustiu*, scris cu febrilitate în anii aceia de rușine, ură, blestem (1878 și 1879), în care și-a vărsat oful împotriva politicii duplicitare rușinoase a monarhiei dualiste, pe care o înfierează drastic, în așa fel de cătrănit, încât numai în câteva săptămâni a așternut pe hârtie romanul său protestatar. În orice caz, în vara anului 1879 acesta era gata, și-l întreba pe Vulcan dacă ar fi dispus să i-l publice. Acesta s-a arătat încântat și l-a îndemnat să i-l trimită spre a-l folosi „data ocaziune”. Deși tânărul poet făcuse o operă demnă de toată atenția, a intervenit, ca în alte cazuri, o autoexigență exagerată, care l-a făcut să renunțe la publicare, intervenind anumite scrupule legate de puțină vizibilitate a marilor figuri centrale ale revoluției române din munți, deoarece, printre însemnările sale manuscrise s-a găsit însemnarea: „*Iancu, Axente și Balint*”. Asta ne duce cu gândul la faptul că el ar fi dorit să revadă unele scene și să plaseze pe eroul lângă tribunii săi preferați, în așa fel ca revoluția românilor transilvăneni să nu rămână o simplă proiecție fantasmatică, ci și o cronică reală a faptelor petrecute. Din păcate, n-a mai avut timp să adauge acele scene proiectate, abandonând romanul, care a fost scos din mapele manuscriselor lui, abia, în 1904, când, în urma depunerii la Academie a celebrei lăzi cu comori eminesciene, pe care Titu Maiorescu, a păstrat-o cu devotament, și care a deschis drum unei noi etape în cunoașterea scrierilor lui, etapa postumelor, pe care un critic ca Ion Negoițescu, o considera mai importantă decât cea a antumelor. Ciorna romanului a fost reconstituită, transcrisă și restituită editorial de Ion Scurtu, publicând textul în 1904. Impresia în urma lecturii, făcută de către elitele vremii, a fost superlativă, deoarece el pare să facă parte dintr-un proiect mai larg de dezvoltare a figurilor catilinare ale istoriei noastre și de aducere a lor la judecata istoriei. Apoi, evenimentele de la 1848 își găsesc o zugrăvire cât se poate de realistă, pe alocuri chiar îngroșate în stil naturalist, aruncând priviri foarte cât se poate de veridice asupra complexității fenomenului românesc pașoptist. Realismul dur al scenelor (scena în care unul dintre tribuni despică țeasta prietenului său Ioan, ca să curme suferința muribundului, sau cea în care este surprinsă vâlvătaia arderii morii proprietarului sas) sunt elemente care atestă apetitul, dar și talentul epic al tânărului student vienez, care, cum s-a văzut mai târziu, este un mare creator de atmosferă romantică. Prin astfel de elemente, personajul, până atunci oarecum neutru și neangajat direct în lupta din munți, devine și el un curajos luptător, dispus chiar să moară în încleștările care au loc. Cert e că revoluția de la 1848 e văzută ca o verigă necesară în unduirea istorică dintre *corsi și ricorsi*, fiind motivată de o filosofie sociogonică bine delimitată, reclamând intrarea accidentalului în marele general.: „Sufletul omului e ca un val, sufletul unei națiuni ca un ocean”. Accidentalul e chemat să corecteze erorile generalului: „Schimbați opiniunea publică, dați-i o altă direcție, răscoliți geniul național, spiritul propriu și caracteristic al poporului din adâncurile în care doarme, în care ideea de românesc să fie mai mare decât uman, genial, frumos, în fine, fiți români, români și iar români!” E un apolog de mare consistență filosofică, morală, civică, dobândind o încărcătură națională specială, mai ales atunci când pătrunde de mai aproape resorturile luptei moșilor lui Iancu, pe care îl numește „Împăratul Codrilor Bătrâni”, într-o adeziune de empatie totală cu cauza lor dreaptă. Imaginile prind să aibă un caracter filmic, iar, pe alocuri, alternează scenele dinamice cu acelea surprinse la ralanti, cum ar fi acelea care vorbesc de simbolul revoluției și de ostașii care i s-au devotat, recurgând, pentru o mai bună surprindere a specificului național la descrierea îmbrăcămintei luptătorilor: „Văzui pe lângă focuri mari și aprinse-n lumina soarelui, focuri ce lungeau cu galbenele lor limbe lungi aerul cel senin și șezând roată de jur împrejur cete de români, iar pe frigări lungi frigând berbeci și oi, chiuind, cântând, horind. Într-o parte unii jucau pisând pământul pietros cu opinca ușoară, pe când unul șezând pe-un bolovan fluieră în fluier

de soc. Chiuiturile vesele, fumul înălțându-se din focurile multe, fețele cele curioase cu ochii lor cei vii, care de care mai mari, în fine, acolo-l vedeai pe român cu fața arsă, dar adâncă..." Nu uită să revină asupra registrului eroic, subliniind:

„În creierii împetriți ai munților și-n aerul lor cel rece, flutura tricolorul, trăia libertatea Transilvaniei". Drapelul ce flutura de oamenii înfrățiți cu munții, moșii, care s-au făcut ca „sufletele de aramă ale munților se treziseră și sunau a moartea lumii." anunță un fel de cavalcadă a forțelor dreptății românești, conferindu-le un destin simbolic precis. E decupată aici o secvență privind tabăra moșilor, pe care îi îmbrățișează cu o privire admirativă: „cu pletele lungi, crețe, negre strălucit care încadrau frunți largi și netede, mustața neagră, nasul de vultur, bărbia cam ieșită, cămașa cea albă, ce, slobodă, dezvelea pieptarul cel ars de soare, ce ascundea inimi libere, cioarecii cei strâmți și albi, opincile cu vârful îndoit și legate de picior cu sfoară de lână neagră, brăul cel verde și chinga cea roșie, cu cuțit, amnar și cremene, în fine, căciula de oaie naltă și lăsată asupra ochilor pătrunzători, iată tipul pe care-l vedeai repetându-se în felurite variante în toți acești copii ai munților". Grupul de ostași este surprins într-o imagine desprinsă parcă din *Marșul lui Iancu*, iar mutarea obiectivului de filmat asupra celui care cânta din fluiet pare să decupeze o imagine caracteristică pentru Iancu. Deocamdată mulțimea e amorfă, văzută global, ca la Rebreanu, ca apoi să insiste asupra unor scene în mișcare, atestând capacitatea sa de narator epic. În final, Iancu este văzut ca un fel de arheu al libertății, care nu se mulțumește a lupta doar pentru libertatea poporului său, ci îl vom vedea călătorind prin Italia, Danemarca și în alte locuri conflictuale spre a-și îndeplini misiunea de „agent al istoriei". Peste tot unde sunt regimuri și oameni în suferință, el își face apariția spre a-i chema la luptă. Așa se explică prezența lui în regiunile înghețate ale Siberiei, unde îl găsim într-o nouă ipostază, întruchipat în *Toma Nor în ghețurile siberiene*, adresând o superbă diatribă împotriva tiranilor, împăraților asupritori, și a tuturor celor care se opun libertății omului și popoarelor. De ce în Siberia? Pentru că această regiune a frigului veșnic a devenit celebră în lumea occidentală prin destinația de „lagăr al morții" pe care țarii Rusiei au folosit-o ca să scape de răzvrătiți și revoluționarii, de toți cei care se opuneau prin vorbă și faptă regimului de opresiune moscovit. Poate, adăugăm noi, să fi fost la mijloc și o contaminare cu una din întâmplările trăite și povestite de fratele său Iorgu, militar de profesie, participant ca voluntar, în 1863, la insurecția polonezilor, unde a fost prins și inclus într-un grup spre Siberia, dacă o doamnă nobilă nu s-ar fi îndurat de el și l-a salvat, refugiindu-se mai apoi într-o casă din Timișoara, unde sunt căutați, n-o să vă vine să credeți, de chiar primul ministru al României, premierul Brătianu. Scena aceasta nu face parte din roman, ci am descoperit-o noi într-unul din numerele revistei, în relatarea unui corespondent, care, pare, a fi deținut secretul acestei stranie întâmplări, mirat de faptul că ministrul român, aflat în vizită la Timișoara, ca fost interesat doar de întâlnirea cu fratele lui Eminescu, întreținându-se cu acesta vreme de mai multe ore. Dacă avem în vedere că militarul în chestiune, a fost acel frate al lui Eminescu, atestat a fi fost în Germania un ins excepțional înzestrat, intrând chiar în vizorul personal al generalului Moltke, nota de senzațional e deplină. Cunoaștem astăzi că domnitorul Cuza, a susținut tacit revolta poloneză, iar relatările unui participant la confruntarea armată ar fi putut constitui elemente de mare interes pentru tabăra anti-Cuza. (Cei care doresc amănunte, îi rog să le afle din cartea mea recentă despre Eminescu).

Spre a ne convinge de starea cultului lui Iancu la acea oră, vom apela la una dintre mărturiile cele mai verosimile, și anume cea pe care Iosif Vulcan a livrat-o publicului românesc la moartea lui Iancu, survenită în 1872, iar revista sa „Familia", i-a închinat un necrolog, în care bătrânul redactor a știut să închege pentru viitor icoana cea mai aleasă, scriind: „Numele lui Avram Iancu e un program, programul națiunii românești de dincoace de Carpați, un drapel sub care se vor aduna cu adevărat zel de sacrificiu toți românii adevărați, un cult național la care se vor închina cu stimă, iubire și pietate toate generațiunile viitoare. Iancu e o epocă în istoria națională: geniul lui a dat o altă direcțiune acestei iubiri, numele lui dară poate servi drept titlu la opul ce odinioară va povesti strănepoșilor luptele românilor pentru libertate și patrie în memorabilul an 1848".

Acest rol l-a înțeles prea bine poetul nostru, care a preluat și adâncit în scrierile sale viitoare, unele din aceste caracteristici, având în vedere puterea iradiantă a simbolului național reprezentat de Iancu. De unde, preluarea personajului Toma Nor din *Geniu pustiu*, ca personaje purtătoare de cuvânt în alte scrieri eminesciene care i-au urmat, în special în cele legate de ciclul dramatic al Mușatinilor, poetul făcând din figura lui Toma Nor, un mesager al noilor schimbări care ar fi trebuit să aibă loc la noi și în lume. Adevărat prototip al luptei pentru libertate, noul Toma Nor va fi investit cu o calitate în plus, cea de luptător pentru unire, fiind identificat adeseori cu alte prototipuri umane, mai ales cu Mihai Viteazul sau cu fiul acestuia, numit în piesă Marcu. Exemplul cel mai concludent e dat de fragmentul *Mira sau Marcu Vodă*, în care arheul libertății e identificat în personajul Marcu, fiul lui Mihai Viteazul, prin care părintele său voia să-și asigure domnia prietenă în Moldova. E nuanța nouă pe care el o adaugă prin apelul la numele lui Mihai Viteazul, care primește apelativul de „Înger al Unirii”. E vorba de acțiunea lui de la 1600, din Moldova, care a dus alungarea de pe tron a unuia din neamul Movileștilor, aservit, datorită legăturilor de familie, Poloniei vecine, și, prin urmare îndepărtat de îndatoririle către neam, tron și țară. De aceea, a fost necesară intervenția sa armată, înlocuindu-l pe acesta cu un domn devotat. În piesa sa, acest moment are și un substrat ceva mai adânc, tinzând la asigurarea unei domnii ereditare prin așezarea pe tronul Moldovei a fiului lui Mihai, Marcu. Ideea centrală a acestor fragmente dramatice, pe care ne-o dezvăluie Toma Nour în actul I din proiectul dramatic *Planul Mirei*, este acesta: „Vulturul viitorului e Mihai Vodă, care, sorbind puterea din vița strămoșească romană, e chezașia visului vizionar al neamului, respectiv întemeierea unui stat latin la Dunăre și Carpați, integrat puternic în sistemul centralizat al puterilor Occidentale, *Stânca unității*. Iată profetia rostită de Mihai cu privire la acest plan: „Străbunii Romei s-adunară unde se fierb nourii, care ieșind prin pământ înconjură creștetele lor. Ei se consultară asupra Daciei, nourii sorbeau gândurile lor, ca să-n sufletească creștetele Carpaților. Suindu-se ca creieri la munți ei răsuflau în fulgere și exprimau în tunete ideile furate de la străbunul Romei. Toți munții era-nviați, numai deasupra tuturor sta sura lor diademă. Împăratul Carpaților muț, rece, mort ca eternitatea. Ce-a decis părinții? Să trimeată sufletul tatălui lor mort să-nvie Stânca Împărat. Vorbit, făcut. Luna scoase din neguri nourii galbena-i față și zugrăvi în creștetul stânței diademă de aur. Stânca trăia. Vulturii o-conjurară crezând trăia că-i Împăratul lumilor Joe cu fulgerile-n vârful Olimpului... Era Mihai Viteazul. ” Poet luminat, cu lecturi multiple și bine dirijate, Eminescu își proiectează țara într-u veac viitor, veacul națiunilor eliberate din servitute, dar el pune cu demnitate problema anticipând rezultatele. Nu putem decât să constatăm că marea putere de absorbție ideatică înglobează în structura sa visul său profetic privind unirea românilor într-un singur stat, împlinind acea definiție magistrală, pe care el o dă poetului „preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”.

◆ VALENTIN COȘEREANU

***Eminescu - afinități lirice de tinerețe
1869-1874 (X)***

Motto: Niciun exeget al operei eminesciene nu se va putea dispensa de transcrierile făcute de Eminescu pentru înțelegerea mai cuprinzătoare a creației sale originale. (D. Vatamaniuc)

Valentin Coșereanu

Cu toate eforturile de până acum, din nefericire, despre viața lui THEODOR ALTWASSER, alt autor german lecturat și menționat în manuscrise de Eminescu, am aflat doar că s-a născut pe 6 martie, 1824, în Herrnsstadt, Silezia (Wasosz, astăzi localitate așezată în vestul Poloniei) și a murit în 14 iunie 1879 în localitatea Rawitsch, în Prusia (astăzi Rawicz, vestul Poloniei).

A fost fiul unui funcționar mărunț al statului. Mai știm că a terminat gimnaziul și că publicat, în ianuarie 1870, volumul *Gedichte* [Poezii], apărută în Wroclav, apoi în 1862 și 1872, două tragedii: *Maria von Brabant. Trauerspiel in drei Aufzügen* [Maria von Brabant. Tragedie în 3 acte] și *Graf Leicester. Trauerspiel in fünf Aufzügen* [Contele de Leicester. Tragedie în cinci acte].

În revista *Manuscriptum*, G. Pinteă reproduce *Poezia intitulată aici* [«Nilul»] care este o evocare a măreției Egiptului în cursul unei călătorii cu barca pe Nil. Ea duce de la bun început la gândul unei confruntări cu poemul lui Eminescu «Egiptul». Dar aceasta are o altă structură, mai vastă și cu o semnificație mai profundă, fiind parte din acel vast complex al «Panoramei deșertăciunilor». Se pot reține unele elemente comune, cum e descrierea în general a Nilului cu «crângurile de palmieri» (adesea invocați în lirica germană a timpului, mai ales când autorii fac aluzii biblice n.n.) având «trunchiuri soelte»; apoi fluviul povestește despre «a izvorului său taină» ca «plângerile sălbatice ale regiilor morți» și «cântecele preoților».¹

Mai există și alte coincidențe, cum le numește Pinteă, dar există și deosebiri de fond și de realizare, așa cum vom vedea mai jos. Redăm ca de obicei originalul german, apoi traducerea liberă din Helmuth Frisch. În sfârșit, pe cea poetică a lui Leonard Gavrilu, din Ediția Academică a *Operele* lui Mihai Eminescu:

NILFAHRT

*Pfeilschnell tanzt das schwanke Fahrzeug durch des Niles gelbe Fluten,
Drüber schwimmt Ägyptens Himmel, aufgelöst in goldne Gluten.
Von den dunkellaub'gen Ufern rauschen laut die Sykomoren,
Wellen hüpfen um die Barke, murmeln wie im Traum verloren,
Brechen sich in weißem Schaume an des Schiffes schwarzen Planken.
Schweigend ruhn die grünen Ufer, träumend ruhen die Gedanken.
Tiefe Stille auf dem Strome; schwach nur klingt der Tauben Girren,
Die in wolkendichten Zügen hoch durch goldne Lüfte schwirren.
Weiße Segel in der Ferne; längs des Strandes Palmenhaine,
Deren schlanke Stämme glänzen rot im² Abendscheine.*

¹ *Manuscriptum*, nr. 4/1982 (49), Anul XIII, Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române, Director fondator: D. Panaitescu-Perpessicius, Director Al. Oprea, pp. 16-17 și 20-21.

² În mss., din cine știe ce rațiuni poetice, dar știind bine teoria culorilor la vechii egipteni, așa cum reiese ea din cursurile lui Lepsius, predate și notate conștiincios de poetul român, Eminescu intercalează aici cuvântul *golden*.

*Scharen von Flamingos wandeln stolz in üpp'gen Waldgefilden.
Fliegen aufbeim Nahn der Barke, gleichend ros'gen Dunstgebilden.*

*An der gelben Wüste Saume ragen Gizehs Pyramiden³
Hochgetürmte Riesensärge, ewig wie des Todes Frieden!
Und der alte Nilstrom flüstert von versunknen, grauen Zeiten,
Die der träumerischen Seele wie im Flug vorübergleiten,
Vom Geheimniß seiner Quelle und von Thebens Mumiengrüften,
Von dem Memnon, dessen Weisen nimmer klingen in den Lüften.
Und die Welt der Monumente steigt herauf vor unseren Blicken;
Von den Pyramidenwänden steife Götterbilder nicken;
Aus dem Höhlengrabe Ramses'schallen laute Harfenklänge,
Wilde Klagen toter Kön'ge und der Priester Grabgesänge.
Hoch aus gelber Wasserfläche taucht mit prächt'gen Säulenhallen
Auf der Isis hil'ger Tempel, drin die Göttin scheint zu wallen,
Hehr in weißem Grabgewand⁴, gramesbleich, mit Händeringen,
Während zwischen düstern Klippen Priester Weihrauchfässer schwingen.
Urgeschichte träumt die Seele, lösend alte Zaubersiegel⁵,
Wenn das schnelle Schifflein gleitet auf des Niles goldnem Spiegel.⁶*

(Apud Helmuth Frisch, op. cit., I, p. 402.)

CĂLĂTORIE PE NIL

*Ca o săgeată zboară micul vapor pe undele galbene ale Nilului,
Dincolo plutește al Egiptului cer, descompus în fierbinți valuri aurii.
Sub bolțile verzi întunecate de pe maluri se aude foșnetul sicomorilor,
Valuri saltă pe lângă barcă, murmură ca pierduți în vis,
Înspumate se sparg albe de un pântec de vas, din negre scânduri.
Malurile verzi odihnesc tăcute, visând odihnesc gândurile.
Liniște adâncă domnește pe fluviu; slab se aud gungurind porumbei,
Care în stolurile dense precum norii zboară sus prin aerul auriu.
Vele albe sunt în depărtare; de-a lungul țărmului – crânguri de palmieri,
Ale căror trunchiuri subțiri strălucesc roșietic în lumina aurie a serii.
Cete de flamingo pășesc mândre în câmpiile păduroase.
Își iau zborul la apropierea bărcii părând figuri din vapori roz.
Vile minunate strălucesc în zare, presărate de-a lungul fluviului sfânt,
Acolo mărețele clădiri ale Cairoului, minarete și domuri ascuțite.*

Dovada cea mai clară o găsim în mss. 2287, f. 35v.: *În morminte găsim scene de viață egipteană în culori. [...] Egiptenii aveau puține culori precise, deci le puneau pe toate – dar știau a le pune astfel încât raportul lor e frumos. Pe un grund roșietic sau auriu. Apoi în același mss., la f. 80v.: Aato se aflau în Orașul Soarelui (Heliopolis). Cultul soarelui, își notează Eminescu, începe odată cu Amenophis IV. Intenția de a desființa religia egipteană și a introduce cultul soarelui (când auriul predomină desenele egiptene n.n.). Împreună cu fiicele sale manifestând venerație față de Raa. (Mss. 2286, f. 59v.).*

³ În mss.: *Gizehs Pyramiden.*

⁴ În mss.: *weisen Grabgewändern.*

⁵ În mss.: *Zaubersigel.*

⁶ În aceste pagini, Eminescu este preocupat să-și exerseze iscălitura...

La marginea deșertului galben se ridică piramidele din Giseh,
Sicrie uriașe înălțate în sus, veșnice ca pacea morții!
Și bătrânul Nil șoptește despre vremuri cenușii de mult apuse,
Care alunecă în zbor prin fața sufletului cuprins de visare,
Despre secretul izvorului său și despre cavourile cu mumii ale Tebei,
Despre Memnon, ale cărui melodii nu mai răsună în eter.
Și lumea monumentelor se înalță în fața privirilor noastre;
De pe pereții piramidelor ne salută imaginile rigide ale zeităților;
Din mormântul din stâncă al lui Ramses pătrund sunete puternice de harfă,
Vaiete sălbatice ale regilor morți, și cântecele funebre ale preoților.
Sus, deasupra întinderii galbene a apei, se ridică cu hale minunate sprijinite de coloane
Templul sfânt al lui Isis, prin care parcă mai trece zeița,
Mândră în veșmântul alb al morții, palidă de durere, frânându-și mâinile,
În timp ce printre stânci întunecoase preoți agită cădelnițe,
Istoria străvechi visează sufletul, desprinzând vechi sigilii fermecate,
Pe când vaporeșul rapid alunecă pe oglinda de aur a Nilului.

CĂLĂTORIE PE NIL

Ca o săgeată zboară micul vapor pe undele galbene ale Nilului.

Dincolo plutește al Egiptului cer descompus în fierbinți valuri aurii
Sub bolțile verzi întunecate de maluri se aude zumzetul sicomorilor;
Valuri saltă pe lângă bărci, murmură ca pierduți în vis,
Înspumate se sparg de un pântec de vas din negre, vechi scânduri.
Verzile maluri dorm în tăcere, dorm visătoarele gânduri.
Fluviul întreg e tăcere; ca din adânc se aud guguind porumbei
Stolurile lor dense ca norii reflectă-n văzduh solare scânteii aurii.
Vele albe, departe; de-a lungul țărmului – crânguri de palmieri
Ale căror trunchiuri subțiri strălucesc arămiu în calmele seri.
Cete de flamingo pășesc mândre în câmpiile păduroase,
Își iau zborul la apropierea bărcii, formând figuri roșiatice.
Vile splendide în zare, pe malul fluviului sacru clădite
Și, în Cairo, domuri mărețe și minarete-n azur poleite.
Munți gravi în deșertul gălbui, la Giseh: se văd piramidele terne,
Enorme sicrie pe mări de nisip, ca a morții pace eternă.
Nilul bătrân șoptește-amintiri despre vremuri de mult scufundate,
Visătoarelor suflete vrând, din fir până-n ață, sfătos să le-arate
Gloria Tebei cu tainele sale, mumiile-n cripte pitite;
Memnon, colosul, apoi, cu-a lui arii, de-atunci totdeauna slăvite.
Dar acea lume străveche se înalță în fața ochilor noștri;
Neșterse imagini de zei pe zidul cel veșnic al lumii de-o clipă?
Din groapa în peșteră a lui Ramses, o harfă răsună a rugăciune:
Un bocet sălbatic al regilor morți și cântece de-ngropăciune ale preoților
Pe-nținsul galben al apei apar halele cu coloane,
Pe templul sfânt al zeiței Isis, zeița pare a stăpâni înăuntrul.
Tronând în lințoliul alb, palidă, tristă, frângându-și mâinile-ntr-una,
Iar marii ei preoți cădelnițează solemn, cu fum sacru.

*Sufletul nostru visează străvechi istorii și dezleagă enigme,
Pe când vapoarașul lunecă iute pe-oglindea de aur a fluviului Nil.*

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, *op. cit.*, p. 722. Trad. Leonard Gavrliu.)

Nilfart [Călătorie pe Nil] este copiată de Eminescu în manuscrisul academic 2291, fila 22r. a manuscrisului. Fără a scrie numele autorului și nici titlul creației lirice, poetul român grafiază mai întâi îngrijit, apoi din ce în ce mai grăbit, versurile lungi ale poeziei. Nu știm din ce motive (poate dovada că-l interesau îndeosebi), subliniază cu un creion roșu-carmin primul vers, apoi, mai jos, cu un creion albastru, versurile 6, 13 și 14. Mai trage câte o linie verticală, tot cu un creion albastru, în stânga versurilor 15, 16 și 17, apoi, la fel, în dreptul ultimilor două ale paginii.

Cealaltă filă a manuscrisului în care se continuă copierea (23r.) este ocupată cu exersarea iscăliturilor (adesea întâlnită în paginile manuscriselor), între care primele patru cu ștersături. Continuă apoi cu ultimele opt versuri fără nicio subliniere. Restul paginii are exersate până în josul ei, din nou, iscăliturile poetului.

Helmuth Frisch menționează și în legătură cu acest autor *necesitatea de a identifica sursele manuscriselor lui Eminescu*. În cazul de față, de pildă, am putea să renunțăm la orice paralelă între textul poeziei germane «Der Nil» și textul poeziei eminesciene «Egipetul», dacă poezia germană ar fi fost publicată după data de 1.9.1872, când Eminescu citește la Iași, în cadrul «Junimii», poezia sa care a apărut ulterior în «Convoorbiri literare». Dar sursa găsită ne arată că poezia germană a fost transcrisă de poet deja în aprilie 1871 și confruntarea textului german cu poemul lui Eminescu nu este deci contrazisă prin cronologia textelor respective.⁷

Și editorul operelor lui Eminescu, D. Vatamaniuc, subliniază meritele incontestabile ale descoperirii izvoarelor eminesciene de către Helmuth Frisch, susținând că *Poezia lui Theodor Altwasser, «Nilfahrt» este transcrisă de Eminescu din revista «Blätter für literarische Unterhaltung» din 1871⁸ precizând că Autorii pentru poeziile din revistă, din «Allgemeine Zeitung», «Belage Allgemeine Zeitung» și alte publicații străine sunt identificați de Helmuth Frisch.⁹*

În recenzia din revista menționată, intitulată *Poezii lirice noi*, Rudolf Gottschall, analizează creațiile mai multor autori germani (V. Platen, Tenner, Kalbeck, Dyhern), spunând despre Theodor Altwasser: *Dacă [...] durerea este doica tuturor marilor creații poetice, această fază se adevărește încă odată prin analiza versurilor lui Altwasser. Ca dintr-un vas curat din sticla unei forme artistice de cristal ne crește o floare a pasiunii unei mari dureri – această durere impregnează însă poeziile cu sentimentul importanței lor, le umple de seriozitate a reflexiei cu adevărat monastică. [...] Theodor Altwasser este un liric al gândului și de aceea un poet profund melancolic, pentru care iubirea nu este decât o rază de soare trecătoare în umbra întunecată a vieții, un poet care în frumusețe, oricât de mult l-ar încânta, presimte deja dezintegrarea ce va veni și care față de lumea de dincolo folosește o dialectică ascuțită în locul credinței oarbe.¹⁰ Criticul german, celebru la vremea în care Eminescu îl citea cu regularitate, mai spune despre Altwasser că este *...capabil de descrieri foarte reușite și într-un ritm trohaic plin de vigoare.¹¹**

La ce poezii face referire Gottschall? Este vorba de trei sonete ale aceluiași Altwasser, pe care Eminescu le-a citit, chiar dacă nu l-au interesat în așa măsură încât să le copieze. Bănuim însă că-i vor fi fost pe plac, întrucât referirile criticului german îi va fi dat de gândit, întrucât erau în concordanță cu propriile idei. Reproducem două dintre ele: *Sonette 3* [Sonetul 3] și *Glück der Thoren* [Fericirea nebunilor]:

⁷Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 381.

⁸Apud M. Eminescu, *Opere*, XV, *ed. cit.*, p. 905.

⁹*Ibidem*, p. 907.

¹⁰Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 388.

¹¹*Ibidem*.

SONETTE 3

*Es sind die Freude und das Glück hinnieden
Vom Zufall uns aus kurze Zeit geliehen;
Nichts ist beständ'ger als des Glückes Fliehen,
Oft stört ein Augenblick der Seele Frieden,*

*Das Leben selbst ist denn ew'ges Sterben,
Ein jeder Atemzug nur Todesingen!
O, Täuschung, das als herrlich zu besingen
Und schön, was nächstens bricht ein Hauch in Scherben!*

*Es schmückt die Schönheit Bilder nur des Lebens,
Wenn edle Kunst und Dichtung sie verklären
Im Sternenfluge höchsten Jugendsterbes.*

*Die Kunst erlöst vom Leben. Es nicht kennen,
Und jung schon fliehn zu ihren lichten Sphären:
Dies wäre wol das höchste Glück zu nennen!*

(Apud Helmuth Frisch, I, op. cit., p. 401-402.)

SONETUL 3

*Norocul, bucuria în această lume-amuțește
Hazardul ne împrumută pentru o clipă;
Ca al norocului fugire, nimic mai sigur,
Seninătatea piere ades într-o secundă.*

*Viața nu-i altceva decât moartea veșnică,
Fiecare răsuflare este numai o luptă cu moartea!
E înșelare să cânti aceasta drept minune,
Și drept frumos, ce la o adiere se dărâmă.*

*Frumusețea împodobește doar imagini ale vieții,
Când arta nobilă și poezia le sublimează
Când tinerețea tinde spre înalte stele.*

*Arta de viață mântuiește. Să n-o cunoști,
Tânăr să fugi în a ei sferă luminoasă:
Aceasta ar fi fericirea omenească cea mai mare.*

(Apud Helmuth Frisch, I, op. cit., p. 389-390.)

GLÜCK DER THOREN

*Zu sehn, wie in der Welt Millionen Narren
Hochmütig sich mit Rang und Bildung brüsten
Und Götzencultus weihn den eignen Büsten,*

Bis Selbstsucht macht ihr Herz zu Eis erstarren;

*Zu sehn, wie andre Thoren Lasten karren,
Die doch versinken an den styg'schen Küsten:
Beschleicht uns da nicht Ekel, nicht Gelüsten
Nach jener Grube, wo sie uns verscharren?*

*O, Freund, ein Unglück ist's, geboren werden
Mit dem Bewußtsein von den Nichtigkeiten
Des faden Lebens! Glaube mir – auf Erden*

*Ist glücklich nur der Thor für alle Zeiten;
Ihm macht das Gift des Denkes nie Beschwerden,
Das tiefste Pein dem Denker muß bereiten.
Să vezi, cum milioane de nebuni pe lume
Orgolioși cu rahguri și cultură se mândresc
Idolic ritual propriului lor bust sfințesc,
Până când egoismul le-ngheață inima;
Să vezi, cu mari greutăți duc nebunii,*

FERICIREA NEBUNILOR

*Ce-odată tot la malul Stixului se vor scufunda:
Nu te cuprinde scârba, sau pofta,
De-a te vedea în groapa cea din urmă;*

*Prietene, nenorocire e că te-ai născut
Cu conștiința că-i nimicnicie
Această viață! – Crede-mă, pe pământ*

*E fericit nebunul doar pentru vecie;
Otrava gândului pe el nu-l doare niciodată,
Ce suferință grea și inevitabilă e pentru gânditor.*

(Apud Helmuth Frisch, I, *op. cit.*, p. 391.)

Poate că lecturând poeziile, lui Eminescu nu-i va fi plăcut așezarea ideii în vers, dar noi le-am reprodus mai sus pentru faptul că au fost dedicate lui Schopenhauer, filosoful comun la care ambii s-au adăpat, dovadă că nici lui Gottschall nu-i scapă aspectul: și în poezie curentul *Weltschmerz* (de care Eminescu însuși vorbea într-o scrisoare) își are îndreptățirea sa, care în filosofie de mult i-a fost recunoscut. Doar orice speculație – și lirica modernă, dacă se înțelege ca un organ al ideilor vremii, nu poate fi decât preponderent speculativă – în ultimă instanță, dacă consideră sincer factorii vieții reale, nu poate ajunge decât la concluzia nimicniciei existenței, la sentimentul durerii pe care o simte orice ființă! Doar filosofia cea mai pozitivă a vremii noastre a creat un sistem complet pentru a exprima această durere a vieții – filosofia lui Arthur Schopenhauer!¹²

Că Eminescu pătrunsese filosofia germanului, nu mai este cale de îndoială, din moment ce chiar într-o scrisoare, cu dezinvoltură (în limba germană), îi scria lui Titu Maiorescu în felul următor: *Die*

¹² Rudolf Gottschall, *art. cit.*, apud Helmuth Frisch, *op. cit.*, I, p. 388.

Schopenhauer'sche Metaphysik ist ihrer Zweitheilung der Welt in Wille und Vorstellung richtig. Das Ding an sich, insofern es nicht durch innere noch durch äussere Wahrnehmung erforscht werden kann, muss man auf sich beruhen lassen. Schopenhauer selbst findet keinen Ausdruck dafür als den des Nichtausdrückenkönnens nämlich «Nichts», ein relatives zwar, aber dennoch nichts. [Metafizica schopenhauriană este corectă atunci când împarte lumea în voință și reprezentare. Lucrul în sine, întrucât nu poate fi cercetat nici prin percepție interioară, nici prin una exterioară, trebuie lăsat în pace. Însuși Schopenhauer nu găsește pentru această expresie decât aceea a imposibilității exprimării, anume «Nimic», unul relativ, ce-i drept, dar totuși nu altceva decât nimic.¹³].

Când criticul citează din *Călătorie pe Nil*, ține să remarce că poezia în cauză este plină de un minunat colorit, poate servi drept dovadă, că Altwasser nu este numai un poet reflexiv, ci este capabil și de descrieri foarte reușite¹⁴, ceea ce este adevărat. Și continuă: Acest ritm trohaic plin de vigoare are la Altwasser ceva monumental; cititorul cu greu se va putea sustrage acestui farmec.¹⁵

Continuând ideea criticului german, cităm din *Studiile de estetică schopenhaur-ene*, întregind ceea ce Gottschall susținea în cronica sa: Căci, așa cum, în momentul când privim sublimul din natură, ne eliberăm de influența voinței și adoptăm o atitudine de pură contemplare, tot astfel deznodământul tragic ne face scăpăm de sub puterea însăși a voinței de a trăi.¹⁶

Prin urmare, nu putem să nu facem câteva comentarii comparative între *Egiptul* (publicat separat, dar parte integrantă a poemului *Memento mori* (*Panorama deșertăciunilor*), a lui Mihai Eminescu și *Călătorie pe Nil*, a germanului Theodor Altwasser, cu precizarea necesară că înrudirea lui Eminescu cu alți poeți romantici nu poate fi explicată prin influențe, deoarece poziția romantică este una din puținele atitudini ale spiritului omenesc care nu poate fi învoățată, nici mimată.¹⁷ Este vorba aici de acele afecțiuni electiv inexplicabile, care pot uni tematic operele unor scriitori, cu mențiunea că realizările formelor artistice ale celor doi diferă.

În cazul particular al lui Eminescu, pe de o parte, și al lui Altwasser, pe de altă parte, aspectul nu constituie o excepție. Să privim în adânc: dacă în poezia *Călătorie pe Nil*, autorul descrie din afară o perspectivă a lumii moderne, datorată plimbării cu un vaporas pe Nil, unde se invocă prezentul/imaginea (din exterior) a piramidelor, așa ca în versurile:

*Dar acea lume străveche se înalță în fața ochilor noștri;
Neșterse imagini de zei pe zidul cel veșnic al lumii de-o clipă?
Din groapa în peșteră a lui Ramses, o harfă răsună a rugăciune:
Un bocet sălbatic al regilor morți și cântece de-ngropăciune ale preoților
Pe-ntinsul galben al apei apar halele cu coloane,
Pe templul sfânt al zeiței Isis, zeița pare a stăpâni înăuntru.
Tronând în lințoliul alb, palidă, tristă, frângându-și mâinile-ntr-una,
Iar marii ei preoți cădelnițează solemn, cu fum sacru.
Sufletul nostru visează străvechi istorii și dezleagă enigme,
Pe când vaporasul lunecă iute pe-oglindea de aur a fluviului Nil,*

În poezia lui Eminescu, marii coloși ai Egiptului sunt invocați pătrunzând atmosfera de dinlăuntru lor. Poetul român invocă și reconstituie astfel, valorificând cunoștințele dobândite la cursurile egiptologului Lepsius, fostul său profesor la universitatea berlineză, pentru a ne introduce în atmosfera de atunci a piramidelor:

¹³ Mihai Eminescu, *Opere*, XI, op. cit., Ediția D. Vatamaniuc, p. 191 și 193.

¹⁴ Rudolf Gottschall, art. cit., apud Helmuth Frisch, op. cit, I, p. 390.

¹⁵ Rudolf Gottschall, art. cit., apud Helmuth Frisch, op. cit, I, p. 390.

¹⁶ Arthur Schopenhauer, op. cit., p. 88.

¹⁷ Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu și romantismul german*, ed. cit., p. 130.

*Se-nserează... Nilul doarme și ies stelele din strungă,
Luna-n mare își aruncă chipul și prin nori le-alungă.
Cine-a deschis piramida și-năuntru a intrat?
Este regele: În haină de-aur roș și pietre scumpe
El intră să vad-acolo tot trecutul. – I se rumpe
Al lui suflet când privește peste-al vremurilor vad. [...]*

*Și în templele mărețe, colonade-n marmuri albe,
Noaptea zeei se preumblă în vestmintele lor dalbe,
Și al preoților cântec sună-n harfe de argint;
Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele din creștet aiurind și veșnic sună
Și sălbatic se plâng regii în giganticul mormânt.*

Meditația propusă de Eminescu este una cu mult mai adâncă. Sigur că și la poetul german răzbat sunete imaginare din templu, dar ele sunt trecătoare și țin cât un ecou.

Există și locuri comune, cum ar fi acela al imaginii păsărilor flamingo: la german prin versurile: *Cete de flamingo pășesc mândre în câmpiile păduroase, / Își iau zborul la apropierea bărcii, formând figuri roșiatice*, iar la Eminescu versurile care surprind atmosfera în mișcare: *păsări care și-acum turburând stele pe-ale Nilului lungi unde, / Noaptea flamingo cel roșu apa-ncet, încet pătrunde – o pată vie de culoare, parte din povestea lui Mur pe mur, stâncă pe stâncă, o cetate de giganți*. Nimic în poezia lui Eminescu nu poate să întreaacă imaginea încifrată a Magului care a cetit semnul întors.

Reluând ideea mai sus enunțată în legătură cu imaginea surprinsă a piramidelor ca a unui turist într-o călătorie cu vaporeșul, pe de o parte, și cealaltă, a pătrunderii eminesciene, iată-le puse față în față, în locul comentarii, comentarii care rămân mute în fața evidenței:

*Vile splendide în zare, pe malul fluviului sacru clădite
Și, în Cairo, domuri mărețe și minarete-n azur poleite.
Munți gravi în deșertul gălbui, la Giseh: se văd piramidele terne,
Enorme sicrie pe mări de nisip, ca a morții pace eternă.*

Pe de altă parte, referitor la aceeași imagine, Eminescu își rulează cu totul altfel țigara de foi a gândului său poetic:

*Cine-a deschis piramida și-năuntru a intrat?
Este regele. În haină de-aur roș și pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. – I se rupe
Al lui suflet, când privește peste-al vremurilor vad.*

*În zădar guverna regii lumea cu înțelepciune,
Se-nmulțesc semnele rele, s-mpuțin faptele bune;
În zădar caut-al vieții înțeles nedelegat.*

Cu toate acestea, analogiile dintre cei doi nu sunt de înlăturat, căci, până la urmă, găsim similitudini de descriere în ambele creații. Pe când Altwasser spune:

Ca o săgeată zboară micul vapor pe undele galbene ale Nilului.
Dincolo plutește al Egiptului cer descompus în fierbinți valuri aurii
Sub bolțile verzi întunecate de maluri se aude zumzetul sicomorilor;
Valuri saltă pe lângă bărci, murmură ca pierduți în vis,
Înspumate se sparg de un pântec de vas din negre, vechi scânduri.
Verzile maluri dorm în tăcere, dorm visătoarele gânduri.
Fluviul întreg e tăcere; ca din adânc se aud guguind porumbei
Stolurile lor dense ca norii reflectă-n văzduh solare scânteii aurii.
Vele albe, departe; de-a lungul țărmului – crânguri de palmieri
Ale căror trunchiuri subțiri strălucesc arămiu în calmele seri.
Cete de flamingo pășesc mândre în câmpiile păduroase,
Își iau zborul la apropierea bărcii, formând figuri roșiatice.

Pe de altă parte, iată ceva asemănător la Eminescu:

Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii cuprinși de maur
Peste el cerul d-Egipt, desfăcut în foc și aur,
Pe-a lui maluri gălbui, șese, stuful crește din adânc;
Flori, giuvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roșii ca jărat, alte-albastre, ochi ce plâng.

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi și țări ferice;
Memphis, colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă – o cetate de giganți –
Sunt gândiri arhitectonice de-o grozavă măreție,
Au zidit munte pe munte în antica lui trufie,
Le-a-mbrăcat cu-argint ca-n soare să lucească într-un lanț

Sigur că în poemul lui Eminescu fluvii de versuri urmăresc creșterea și descreșterea Egiptului antic, ca un *memento pe al istoriei plan*, finalizând cu o capodoperă: aceea a retrezirii din nisipul acoperitor mării coloși ai Egiptului:

Uraganu-acum aleargă pân' ce caii lui îi crapă;
Și în Nil numai pustiul nisipișul și-l adapă,
Așternându-l peste câmpii cei odată înfloriți;
Memphis, Theba, țara-ntreagă coperită-i de ruine,
Prin pustiul străbat sălbatec mari familii beduine
Sorind viața lor de basme prin câmpie răsipiți.

Și-atunci Memphis se ridică, argintos gând al pustiei,
Închegare măiestrită din suflarea vijeliei...
Beduini ce stau în lună, o minune o privesc,
Povestindu-și basme mândre mestecate numa-n stele
Despre-orașul care iese din pustiile de jele.
Din pământ și de sub mare, s-aud sunete ce cresc.

*Marea-n fund clopote are, care sună-n orice noapte,
Nilu-n fund grădine are, pomi cu mere d-aur coapte?
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor,
Ce cu-orașele-i de-odată se trezește și se duce...*

.....
*Și în templele mărețe, colonade-n marmuri albe,
Noaptea zeei se preumblă în vestmintele lor dalbe,
Și al preoților cântec sună-n harfe de argint;
Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele din creștet aiurind și veșnic sună
Și sălbatic se plâng regii în gigantul mormânt.*

Meditația propusă de Eminescu este una care reverberează, ca și cum *ai striga într-o peșteră vastă (Tudor Arghezi)*. La Theodor Altwasser, imaginea piramidelor privite de pe vaporul plutind pe apa Nilului, de la distanță și trecător, pare a fi până la un punct cea a unui turist în plimbare, cum am mai spus. Însă nimic în poezia lui Eminescu nu poate să întrecă imaginea încifrată a Magului care *a cetit semnul întors*. Mai mult: nu este totuna cu ceea ce spune poetul german:

*Pe-ntinsul galben al apei apar halele cu coloane,
Pe templul sfânt al zeiței Isis, zeița pare a stăpâni înăuntru.
Tronând în lințoliu alb, palidă, tristă, frângându-și mâinile-ntr-una,
Iar marii ei preoți cădelnițează solemn, cu fum sacru.
Sufletul nostru visează străvechi istorii și dezleagă enigme,
Pe când vaporeșul lunecă iute pe-oglină fluviului Nil*

comparând cu imaginea reconstituirii vii a întregului arsenal de cunoștințe a lui Eminescu în versuri ca acestea, unde laboratorul științific/documentar este stratul de dedesubtul cenușii mocnite de deasupra unui jar interior, adesea nebăgat în seamă de necunoscători:

*Cine-a deschis piramida și-năuntru a intrat?
Este regele. În haină de-aur roș și pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. – I se rupe
A lui suflet, când privește peste-al vremurilor vad.*

*În zădar guvernă regii lumea cu înțelepciune,
Se-nmulțesc semnele rele, s-mpuțin faptele bune;
În zădar caut-al vieții înțelez nedelegat.*

Analogiile dintre cei doi, însă, nu sunt de înlăturat, căci până la urmă găsim similitudini în ambele creații: *Nevoia acută de depășire a unor spații cât mai vaste și mai diferite s-a tradus firesc în motivul călătoriei, de care cei doi poeți nu sunt deloc străini.*¹⁸

Vom încheia întrebându-ne dacă nu cumva poezia lui Altwasser seamănă mai mult cu proza lui Eminescu din *Avatarii faraonului Tlâ*: *Ușor zboară luntrea mică și neagră asemenea unei cugetări pintre tablourile mărețe desfășurate de o parte și de alta a râului... orașe vechi ce-și construiesc zidurile lor sure și colonadele lor infinite în lumina nopților, piramidele – morminte de regi –, crânguri de palmieri și numai pasări călătoare străbat cu aripele-ntinse, într-un lung triumghi, adâncimile fără margine... unde merg? unde?*¹⁹

¹⁸ Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu și romantismul german*, ed. cit., p. 249.

¹⁹ Mihai Eminescu, *Opere*, II, *Proză. Teatru, op. cit.*, Ediția D. Vatamaniuc, p. 164.

◆ DORIN NĂDRĂU (SUA)

Eminescu și Transilvania

În viața, activitatea și opera poetului național Mihai Eminescu, Transilvania a constituit o prezență importantă de-a lungul anilor, legăturile lui cu acest străbun ținut românesc fiind multiple, complexe, constante și de durată. Cu întreaga țară întipărită în suflet, „de la Nistru pân-la Tisa”, Eminescu nu avea cum să ocolească Transilvania, acel „mater perennis” al românismului, țărâm pe care l-a cutreierat în mai multe rânduri. Fără a omite faptul că obârșia familiilor Eminovici (Iminovici) era pe lângă Blaj și Făgăraș, se cuvine remarcat că „poetul nepereche” a avut o conexiune lăuntrică indisolubilă cu Transilvania.

Lăsând la o parte dimensiunea teritorială a originilor familiei poetului, scriitorul Augustin Buzura enunță o idee interesantă prin abordarea unei perspective cultural-spirituale: Eminescu este ardelean în măsura în care este preocupat de istorie, de cercetarea trecutului; este ardelean prin spiritul de ordine, prin preocuparea pentru cunoașterea altor culturi, iar cultura de expresie germană dominantă în Transilvania a fost esențială pentru formarea sa. În opinia unor însemnați eminescologi, atunci când poetul spunea: „Întâmplarea a făcut ca încă din tinerețe să cunosc poporul românesc în cruciș și în curmeziș”, cu certitudine se gândea la peregrinările sale prin Ardeal. Evocarea unor momente esențiale din scurta sa viață, legate de pământul transilvan, susțin incontestabil această aserțiune.

Un prim contact cu Transilvania l-a avut, adolescent fiind, cu profesorul Aron Pumnul, născut în familia unor iobagi români din satul Cuciulata, județul Brașov. Acesta a studiat la Blaj și Cluj, unde a absolvit cursuri de filozofie, asimilând totodată o considerabilă cultură. În 1843, a fost numit profesor de filosofie la Blaj, în același an plecând cu o bursă de studii la Viena. În anul 1846, s-a întors la Blaj, reluându-și activitatea de profesor. În timpul revoluției pașoptiste din Transilvania s-a remarcat ca unul dintre organizatorii primei Adunări Naționale românești de la Blaj. Urmărit de autoritățile maghiare, Aron Pumnul se refugiază în Muntenia unde participă la revoluția pașoptistă din această provincie. După înăbușirea revoluției muntene, se refugiază la Cernăuți, purtând în suflet ideile iluministe ale Școlii Ardelene. Aici, este numit primul profesor de limba și literatura română la liceul german, unde îl are elev pe Mihai Eminescu cel care, la moartea sa, avea să scrie elegia „La mormântul lui Aron Pumnul”. După pierderea mentorului său, în perioada 1866-1869, Eminescu a străbătut Transilvania, mai întâi cu gândul la carte, pentru a-și continua studiile în centre ardelene de renume, apoi hoinar, însoțind trupe de teatru, sau făcând drumuri spre Viena.

Pe la începutul lunii iunie 1866, tânărul de 16 ani străbătea Vatra Dornei și zona Mureșului, ajungând la Blaj. Când zărește de pe deal acest centru al românismului, sintetizând printr-o frumoasă metaforă importanța culturală și istorică a Blajului, Eminescu exclamă, copleșit de emoție: „Te salut, Mică Romă! Îți mulțumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o pot vedea!”. Eminescu avea doar 16 ani când a pornit, pe jos, din Bucovina spre Ardeal. Despre plecarea din Bucovina, povestește chiar el: „Într-o frumoasă zi de vară, îmi făcui legătura, o pusei în vârful bățului și o luai pe drumul cel mare, împărătesc”. Despre prezența lui în Blaj au depus mărturie cei care au avut norocul să-l întâlnească: studenții de la Seminarul teologic greco-catolic, siderați de inteligența uluitoare a bucovineanului, mult mai puțin școlit decât ei. Prietenii și toți cei care l-au cunoscut atunci ne-au lăsat mărturii emoționante despre personalitatea, maturitatea și cultura acestui tânăr care-i uimea pe seminariști cu bogăția cunoștințelor asimilate la 16 ani (până la acea vârstă Eminescu

citise cărțile din biblioteca familiei, iar în cei doi ani la Cernăuți, toată biblioteca profesorului său Aron Pumnul).

După Blaj, a ajuns la Alba Iulia, unde părintele Domșa menționează cu cât interes urmărea tânărul Eminescu, în biserică, dezbaterile „Astrei” din 27/28 august 1866. După un popas la Bucerdea Grânoasă, satul lui Titu Maiorescu și locul de unde a pornit în lume familia Maiorescu, Eminescu sosește la Sibiu unde îl întâlnește pe Nicolae Densușianu. Acesta îl ajută să ajungă la preotul Bratu din Rășinari, bunicul dinspre mamă al viitorului poet Octavian Goga. Părintele îl îndrumă pe tânărul Eminescu să-și finalizeze o parte din studii. În cea de-a doua călătorie a poetului în Transilvania, îl găsim însoțind trupele de teatru Fanny Tardini, Vlădicescu și Mihail Pascaly, cu acesta din urmă turneul urmând traseul: Brașov, Sibiu, Rășinari, Săliște, Lugoj, Timișoara, Oravița, Baziaș. Tânărul peregrin va purta în suflet imaginea acestui superb ținut transilvan, originea satelor românești prin voievozii descălecători, icoana românismului cu rădăcinile lui adânci daco-romane, cu obsesia latinității cultivată și promovată de corifeii Școlii Ardelene.

Adevărul e că Eminescu căra argumentele „poetului” în trăistuța sărăcăcioasă cu care pornise din Cernăuți. Matricola sa n-arăta grozav pentru un june de 16 ani, dar Mihai avea la el ceva infinit mai prețios, dovada debutului literar, la începutul anului, în broșurica dedicată regretatului profesor Aron Pumnul. Lansarea lui Eminescu s-a produs tot în Transilvania în acea perioadă a peregrinărilor. La 25 februarie 1866 poetul debuta în revista ardeleană „Familia” cu poezia „De-aș avea”. Nașul său literar, Iosif Vulcan îi schimbă numele din Eminovici în Eminescu, adăugând un comentariu: „Deschidem cu bucurie coloanele foii noastre acestui June numai de 16 ani care, cu primele sale încercări poetice, ne-a surprins plăcut”. În urma publicării acestei poezii, Eminescu primește și prima recompensă pecuniară, mulțumindu-i nașului său literar: „Mulțumesc, stimate domnule și amice, mulțumesc pentru onorariul trimis, cel dintâi pentru lucrări literare pe care l-am primit vreodată în viață; în România domnește demagogia și în politică și în literatură; precum omul onest rămâne aici necunoscut în viața publică, astfel talentul adevărat este înecat de buruiana rea a mediocrităților..., a fost pentru mine o mângâiere de a mă vedea remunerat dintr-un colt atât de depărtat al României, din Oradea Mare”. Iată cum pentru Eminescu plasarea Oradiei Mari „într-un colt depărtat” al țării, însemna demult întregirea României în granițele ei firești „de la Nistru...la Tisa”, înfăptuită abia în 1918, așa cum prevestise marele vizionar.

Poezia de dragoste de cea mai profundă vibrație i-a fost inspirată tot de un spirit transilvan: muza lui inspiratoare, Veronica Micle, a fost tot o ardeleană (n. Ana Câmpănu), originară din ținutul Năsăudului, stabilită cu familia la Iași. Trebuie subliniat și faptul că criticul său literar care-l va impune în conștiința românească, într-un portret cu însemnele genialității, a fost Titu Maiorescu, fiul cărturarului Ioan Maiorescu plecat tot din Transilvania. Să nu uităm nici numărul mare de prieteni pe care și i-a făcut Eminescu nu doar la Blaj, ci și în celelalte localități ale Transilvaniei pe unde a trecut. Mai merită amintit că la serbările Putnei, Eminescu a strâns simbolic țara la un loc, sub oblăduirea spiritului ștefanian, iar în organizarea evenimentului s-a sprijinit în mod serios pe transilvăneni și bucovineni.

Ardealul a fost pentru Mihai Eminescu o temă majoră a gazetăriei, pe care unii cercetători o numesc marea lui operă politică națională. Articolele sale, atât cele politice, cât și cele istorice, probează o uimitoare cunoaștere a diplomației imperiale, socială și spirituală, aprofundând cercetarea până la tratate secrete, congrese arheologice, geostrategii habsburgice, legiuiri, ordine de cancelarie, corespondența particulară a vârfurilor politice. Dovezi în acest sens sunt numeroasele articole apărute în ziarul „Timpul” și în revista „Convorbiri literare” în care Eminescu clama autonomia Ardealului și condamna „pretențiunile” maghiare. De pildă, în articolul „Pretențiuni maghiare”, publicat tot în ziarul „Timpul”, în 15 iunie 1883, scria „Civilizațiunea ungurească este egală cu zero; zero ridicat la orice potență posibilă române tot zero... poporul acesta pare încă atât de

inept în toate privirile încât ne vine a râde când Românii pretind a vedea în ei adversari serioși. Maghiarul e un adversar comic, e ca Tersides din Iliada lui Homer.” Într-un articol intitulat „Influența austriacă asupra românilor din principate”, publicat în revista „Convorbiri literare”, în 1 august 1876, Eminescu scria: „...Austria există prin discordia popoarelor sale. Pentru a le ține vecinic lipsite și vecinic în discordie, are nevoie de un element internațional fără patrie proprie, fără naționalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol, ca și în Boemia, în Galiția, ca și în Transilvania. Acest om pur cosmopolit, per excelentiam, a fost pentru această ambițioasă Casă preotul catolic. Din punct de vedere austriac ar fi nedrept însă a pretinde că Austria să ne cruțe pe noi. Pentru orice patriot austriecesc e o datorie de a deschide porțile Orientului pentru colonizarea prisosului copiilor săi și desfacerea mărfurilor sale... atacând prin agenți economici nu forma statului, ci pe fiecare membru în parte”.

Eminescu a fost vădit impresionat în Transilvania de bunătatea oamenilor, de portul și manierele lor, de nevoia de deșteptare a aceste părți a națiunii române ținute în ignoranță și supunere. A făcut chiar proiectul unui ciclu de prelegeri populare, destinate maramureșenilor, menite să includă următoarele teme: „Geniul național”, „În favoarea teatrului”, „Studii asupra pronunției”, „Patria română”, „Poezia populară”. A văzut în Transilvania originea statelor românești, prin descălecători, originea școlilor în limba română, prin dascălii „descălecați” la București și Iași, dinspre Sibiu, Brașov, Blaj ori Cluj, a admirat în Transilvania leagănul erudiției, acribiei și dascăliei, dar, mai presus de toate, icoana românismului păstrat nealterat, cu rădăcinile lui daco-romane, cu obsesia latinității cultivate de școala Ardeleană și de epigonii ei. El părăsește, de fiecare data, acest ținut românesc cu sufletul încărcat de impresii ale căror ecouri îi vor străbate scrisul.

În fine, găsesc de cuviință să-mi închei eseul citând o emoționantă paralelă aparținând Prof. Aurora Ilie, postată pe site-ul „NapocaNews” la 3 iunie 2022: „Eminescu a avut tot timpul viziunea integrală a pământului românesc, perspectiva unitară a românilor. Mântuirea și unitatea neamului de pe tot cuprinsul Daciei l-a urmărit până la moarte. El a fost așa cum însuși mărturisește, un vultur pe o culme a culmilor din Carpați de unde s-a înălțat spre cer purtând pe aripi suferința neamului său asemeni celui alt mare «Împărat al codrilor bătrâni...Avram Iancu». Câtă asemănare între destinul tribunului (vezi anii rătăcirii lui prin munți) și perioada obscură și tragică a poetului și ziaristului de excepție din ultimii șase ani (1883-1889). Pentru că amândoi n-au știut să se pună în relații bune cu stăpânirea, au ajuns martiri ai soartei, dar au rămas în memoria posterității ca sfinți ai libertății și demnității neamului”.

◆ MARIN IANCU

Poezia ca spectacol al vieții și al morții

Poet sensibil moral, ajuns printr-o atitudine reflexiv-elegiacă la o viziune pătrunzătoare față de dramatismul existenței și a dialogului omului cu sinele misterios, una din primele impresii pe care o lasă și recentul său volum *Prădătorii* (Prefață de Ion Pop, Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2023), Marcel Mureșeanu se prezintă o voce lirică bine structurată și un mod tot mai individualizant de constituire a sensului poetic în discurs. Puterea de a se sustrage unor categorii afective devenite uzuale și de a se plasa într-o realitate marcată de adaptarea la alte impulsuri și trăiri devin stimulatoare în a descoperi valoarea morală și forța poetică a vulnerabilității și fragilității omului dominat de sumbre presimțiri: „Acum, la senectute,/ gust din spuma zilelor/ în care făceam din zi noapte,/ speriat cât de mult/ se aseamănă cu moartea.” (*Lampion, I*)” Pe aceste temeuri de neliniști și de îngrijorări fără leac, poetul inventează pricini de suferință, trecându-se rapid de la un gând la altul, într-un fel de amestec de teamă și inhibiții ce duc în cele din urmă la o încordare a percepției: „Vei plânge tu, casă,/ vei plânge după mine,/ voi plânge eu, casa mea,/ voi plânge după tine./ Când vom uita/ unul de altul,/ ne vom veseli./ Spălați Lebăda Neagră/ și veți vedea/ ce alb imaculat/ se va ivi!” (*E bine să știm*) Tonul este grav și întreaga atmosferă se încheagă din acumulări de imagini ce dezvăluie o dinamică a durerii, viziuni de asumare lucidă a dimensiunii tragice și neliniștitoare a vieții în fața revelației impuse de fiorul obsesiei chemării lumii de dincolo: „Pe iarba tunsă, un lacăt mort!/ Lângă el cheia plânge cu lacrimi reci./ Un glas se-aude: Nu te apropia,/ nu deschide, nu profana!/ Pe drum se-apropie un bondar negru/ cântând rugăciuni./ Prin fereastra deschisă/ intră cine vrea./ Se împart frunze.” (*O pomenire*)

Plasat sub semnul contemplării și al acuității unei percepții ce dă la iveală emoția eului liric, Marcel Mureșeanu are asupra morții și a lumii miticului Caron viziuni diferite, de la obișnuitele reprezentări biblice și mitologice pline de simboluri la unele percepții metaforice cu semnificații clovești, ambigue, ca simplu reflex al omului de a reduce tragicul prin ironie și a impune adevărata esență a realității. Atât de importantă pentru meditația lirică de totdeauna, poate una dintre cele mai omenești și mai fertile sub aspectul rezonanței afective, confruntarea omului cu teroarea morții apare și aici, prin formele tot mai pregnante de reprezentare, ca o imagine profundă a unei stări de asumare lucidă a dimensiunii tragice și neliniștitoare a realității în fața revelației impuse de confruntarea cu moartea, ca în versurile din *Prin ce este se vede ce vine* („Într-un pahar stătea o lumânare aprinsă,/ iar pe buza paharului/ o pasăre de tămâie./ Flacărea topea tămâia/ și câte-un strop din pasăre/ cădea în pahar.”), după cum, în altă parte, obiectele și gesturile straniei conturează o atmosferă desenată într-o manieră hilar-suprarealistă, cu detaliile proprii unui peisaj misterios, plin de anxietăți misterioase: „Erai cu inima mea în mână,/ mai aveai puțin până s-o pui la loc/ și atunci a sunat telefonul./ Vezi cine-! i-ai spus liniștit altui doctor/ și n-ai fi răspuns nici ars/ înainte de a-mi îmbumba pieptul.” (*Torța din tine*)

Percepută ca o experiență a durerii, marea cutremurare a morții este mărturisită în forme de o austeritate de loc rigidă, tema covârșind prin intensitatea și gravitatea rostirii, prin calitatea spirituală a emoției create de fiecare imagine. Această pendulare între contrarii, o perpetuă disponibilitate a spiritului de a judeca lumea și de a se mărturisi pe sine cu o sinceritate dezarmantă, ar fi caracteristica esențială a poeziei moderne, angajată într-un dramatic proces de autarhizare a limbajului poetic. Discurs simplu și

înfricoșător de profund, poemul antologic care deschide seria celor 156 de poeme ale volumului *Prădătorii* are amploarea și patosul interior, demnitatea și forța aforistică și imagistică a marilor creații. În dispută filosofică, monologate sau aparent dialogate, pe teme diverse, structurate pe rememorarea unor momente și viziuni, versurile ating aici aceeași înălțare la singurătatea esențială: „Timpul și moartea s-au instalat/ în mansarda vieții noastre,/ de acolo ne văd și ne judecă!/ Timpul și moartea s-au instalat/ în vârful Piramidei,/ de acolo ne văd și ne comandă!” (*Arhitectul se îmbăiază în spuma mării*) Surprinzător de efervescent, jocul superior cu orizontul de așteptare lexicală constituie una din mărcile originale, personale, ale poetului. Născute din cotidian, lăsând loc expresiei comune, dar atât de generatoare de poezie, de sentiment, versurile cumulează un moment esențial al existenței. Alese pentru reliefaresențelor ideatice, figurile de construcție sunt realizate printr-un șir de ingenioase răsuciri de cuvinte, unde lumea jocului, întoarcerea la ingenuitate sunt prezente prin asociații din care transpar elementele lumii. Peste tot, poetul pare că lasă inițiativa cuvintelor, revelând, pe o cale intelectuală ori prin ingenioase metode, o lume care zăcea acoperită de enigme. Receptabilă în multe dintre creațiile sale anterioare, o asemenea viziune tipică este întâlnită și în poezia „*Pâinea rușinii*” sau, printre atâtea altele, în *O zi cu Meda*, în fond adevărate descinderi spre interior și descoperire a sinelui. O altă posibilă interpretare a poemelor din *Prădătorii* propune o trezire la realitate. Re-cunoașterea universului ambiental are valoare simbolică a descoperirii unei alegorii a cunoașterii prin sentimentul reconfortant și neliniștitor al existenței, vibrând într-o mare complacere cu o lume bizară, gata de a fi bănuțită adeseori de incoerență sau de prezența unor fapte enigmatice, provenite dintr-o narație lapidară, sărind de la una la alta. Aici stă toată mecanica unui suflet însetat de solemnități, dar căzut în măsurile exacte ale materiei. Sugestia, formă a virtualității, e definitivă în multe alte poeme, așa cum îndărățul liricii sale, aproape picturale, dar fără prea multe culori, stă o substanță sufletească de felul anxietății, tulburată de agonii, de misterioase evenimente pe care armonia lumii le biruie numai dintr-o perspectivă finală.

Lumea transfigurată ca printr-un joc de oglinzi, ascunzând o adâncă precaritate, formează materia lirică esențială. Universul este perceput ca fiind cuprins de o halucinatorie disoluție, generată nu atât de cosmica depreciere a materiei, cât de amurgirea ființei sentimentale. În poeme din seria celor intitulate *Remake*, Marcel Mureșeanu creează un spațiu coșmaresc cu structuri și paradoxuri ce ne conduc spre răsturnări în ordinea lumii („Azi-noapte viermele cel nou/ a ros partea de jos a minutelor/ și-a tulburat acuratețea acutelor!”), cu complicități îngăduite prin jocuri caricaturale și ambigue. Glumind pe un ton grav, Marcel Mureșeanu e un timorat semeț, capabil de a da instantaneu suferinței o notă de pitoresc, modul preferat fiind o subțire parodie, în stilul duios-folcloric: „Vine moartea și nu bate la ușă,/ deschide și întreabă: Ești gata?/ Gata! Răspund și-mi iau bocceluța.” (*Barca de sticlă*) Timpul este, mai peste tot, al incertitudinii. Simțul puternic al elementarului inapt de individuație statornică naște mișcări și idei, printr-o adâncire surprinzătoare în infinit. Senzațiile sunt concretizate de către eul narativ prin apelarea la alte alegorii de natură biblică, unde, cu un acut simț, de extracție populară, poetul e în esență sensibil la migrările tulburătoare ale lumii. Fără stridențe în expresie și încordări în simțire, căutând cu înfrigurare noi unghiuri poetizante, tatonând diverse soluții plastice, poetul se dovedește un fin înregistrator al micilor fapte care țes acea existență autentică din care lirismul își poate absorbi sevele. Concentrat și orientat pe câteva teme majore ale universului poeziei, o marcă personală a arsenalului stilistic al lui Marcel Mureșeanu șochează și încântă îndeosebi prin dexteritatea abordărilor și a forței exploratorii a analize. Totul din jur este perceput ca un strigăt al tristeții, într-un limbaj de o stranie acuratețe a irealului, de o incontestabilă originalitate ce rezidă într-o anume factură a enormității, cu efecte grotesc-fantasmagorice, unde metafora se dilată impregnată de fenomenul ilarului, ca în poemele *Pe o șosea așezase pițigoiiul*, *Insula condamnaților* și *Sfântul. Păstorul* (I-II). De altfel, unitatea volumului *Prădătorii* se face simțită tocmai în acest plan mai profund al premonițiilor, prin detaliile chemate să refacă tristețea despărțirii definitive, cu toate reverberațiile grave produse de aceasta în sfera unei conștiințe asaltate și exasperate de emoțiile clipei așteptate: „Un cocor trece prin zid,/ zidul se închide în urma lui,/ un alt

cocor trece prin zid/ și zidul după el se reface./ Al treilea cocor nu mai trece,/ zidul se deschide și-l cheamă:/ Treci! Dar el nu va veni./ Acesta e cocorul care/ și-a călcat jurământul” (*Niciun semnal*).

Tinzând spre expresia aforistică concentrată, poetul caută în straturile adânci ale limbajului și ajunge la alte tipuri de texte, un fel de eseuri-poem, reflecții pur și simplu, o suită de „exerciții” foarte libere, din zona poemelor *Tiradelor mici* (I-X) și a *Lampioanelor*, I-XII, cu forme concentrând în structura lor profunde sensuri filosofice despre condiția omului în lume. Puritatea tonului liric încântă pur și simplu, cuvântul dovedindu-se încă o dată atât de direct în surprinderea formelor unui joc având drept miză viața și moartea, zbaterea între cele două lumi, cea a convingerilor în viața de dincolo și cea a lumii de pe pământ. În enunțuri de o dureroasă acuitate, punctate adeseori de interogații și enunțuri exclamative, metaforele se succed din abundență, pline de vitalitate și de o prodigioasă forță iradiantă, generând o frenezie senzorială, cu îndrăzneli asociative din abundență: „În fiecare noapte trec printr-un gard/ de sârmă ghimpată. Câte mai sunt? Întreb./ Mergi! Îmi răspunde cineva din spatele meu./ Cine ești? Îl întreb. Eu sunt birjarul!/ Iată-mă liber, după un timp./ La orizont, șir lung de oameni,/ săpând morminte.” (*Fiul*) Supuse unui proces firesc de cristalizare a opțiunilor poetice, după cum acestea erau impuse de mutațiile intervenite în lirica românească contemporană, poeziile din *Predator* se mențin în directă continuitate a viziunii din celelalte volume ale autorului, cu accent asupra conținutului sumbru al universului imaginar și al elementelor proprii de realizare artistică. Un detaliu de natură să probeze intenționalitatea în această privință l-ar putea constitui până și titlurile unor poeme, unde unele cuvinte sau sintagme din structura acestora par să explice un transfer de înțelesuri similar celor existente și în contextul imagistic: *Un chin*, *O pomenire*, *Amin*, *Satul pustiu*, *Bizonul fricii*, *Vremea tornadelor*, *Sfântul*, *Păstorul* etc. Ceea ce atrage însă imediat atenția este prospețimea și mobilitatea viziunii în versuri de acerbe căutări interioare de cunoaștere, extrema capacitate asociativă a termenilor, stările lirice trăite ajungând să fie definite printr-un joc imagistic debordant, în formule șocante în viziune, dar și în limbaj, cu clișee și stereotipii încântătoare prin gradul înalt de expresivitate.

Poetul Marcel Mureșeanu dispune de o evidentă lejeritate de a se mișca în universuri paralele. Relația cu lumea, spectacolul vieții și al morții sunt transcrise la început într-un discurs liber, familiar, sprijinit pe un vocabular realist, sub semnul unui rafinat fantezism împletit cu o fină (auto)ironie, jovial și teatral-ludic, de esență parodică, în manieră soresciană, lipsit în aparență de orice tentații lingvistice pe care o abordare atât de profundă a lumii le-ar fi impus, ca, spre final, în poemele *La porțiță*, *În doi*, *Învierea*, *Să nu ne grăbim* sau în *Se schimbă vremea*, jocul de cuvinte să sfârșească dintr-odată într-un registru stilistic și existențial înalt. Înclinat spre joc și totodată grav, poetul alternează sintagme și imagini din vorbirea comună cu alte îmbinări de termeni cu miză înalt teoretică, în măsură să dezvăluie o stare de spirit și o mare calitate a meditației, semn mai mult decât vizibil că poezia lui Marcel Mureșeanu, cu cât înaintează, își accentuează nota de reflecție, de meditație, propunând țesături complexe și adânc originale pe tema condiției lumii. Prefigurat încă din volumele anterioare, și cu deosebire odată cu volumele de maturitate, de la *Orbul pământului* (2005), *Patima recunoștinței* (2006) și *Oracol* (2010) până la mai recentele *Cu voia corbului* (2012), *Voi plăti pentru faptele mele* (2014), *Teama* (2016) și *Poeme decapitate* (2020), decorul preferat al liricii lui Marcel Mureșeanu rămâne și în *Prădătorii* unul de esență spirituală, ținând de bună seamă, prin originalitatea și forța emoției expresiei lirice, de variatele forme de existență ale universului.

◆ ADRIAN ȚION

Icu Crăciun, decriptând spiritul cărților

Nu cu mult timp în urmă, mai precis în 2022, harnicul și entuziastul grup de scriitori bistrițeni a scos la iveală o antologie masivă de texte, cu autori locali și despre personalități din județul Bistrița-Năsăud. Un florilegiu reprezentativ pentru zona culturală bogată în literați valoroși, oameni de cultură născuți în zonă și răspândiți în lume sau, dimpotrivă, născuți altundeva și adoptați, atașați ethosului cultural bistrițean-năsăudean. Cartea a fost gândită și îngrijită de polivalentul scriitor Menuț Maximinian și a primit titlul larg cuprinzător *Spiritul locului*. Printre semnatarii textelor se numără, evident, și Icu Crăciun, prozator și eseist din Maieru, vajnic reprezentant al scrisului din Țara Năsăudului. În volumul amintit, Icu Crăciun dezvoltă jovial și amuzant parabola atașamentului nedeținut, a iubirii fără margini față de carte. Cărțile sunt iubitele lui care nu l-au trădat niciodată. Un an mai târziu, el vine să completeze, să exemplifice și să argumenteze prin fapte acest atașament într-o nouă carte. A mai făcut acest lucru și cu alte cărți de publicistică literară anterior. Astfel că, impregnat de spiritul cultural al locului, el publică la editura Pim culegerea de texte critice, recenzii și articole volumul *Spiritul cărților*. Sunt însumate recenzii, eseuri și cronici literare publicate prin reviste literare cunoscute și mai puțin cunoscute între anii 2020 – 2023. Sunt multe la număr, nu are rost să le enumăr aici. Ele pun în evidență, prin cantitate și calitate, o activitate prodigioasă pusă în slujba cărții.

Încă de la prima recenzie, severitatea criticului, puterea de a analiza, obiectiv și prob, de a discerne lucid substanța semantică a oricărui text aflat sub incidența analizei, ni-l recomandă ca pe un subtil, exigent interpret al textelor parcurse. Uneori dur, ferm, alteori indulgent, prietenos, laudând ce e de laudat și condamnând subvaloarea, el devorează literalmente, cu voluptate rar întâlnită, cărțile avute în atenția sa. Intrarea în lectură se face *ex abrupto*, fără introduceri pretențioase. De pildă, seducțiile prozei de structură suprarealistă a tânărului Cosmin Andrei Tudor din volumul *Balerina* sunt trecute printr-o riguroasă „anamneză onirică”. Fără să țină cont de poziția autorilor în ierarhia literară, Icu Crăciun aplică aceeași rigoare critică fiecăruia. Romanul *În așteptare* al profesorului Mihai Zamfir prilejuiește recenzentului un periplu prin mizeriile lumii românești din epoca totalitarismului, semnalate și pentru valoarea documentaristică a scrierii. Curiozitățile de cititor împătimit ale lui Icu Crăciun se îndreaptă spre o gamă diversă a capacităților estetice puse sub lupa critică. În proză, merge de la scrieri cu evocări din trecutul (mai mult sau mai puțin nostalgic) la necruțătoarea actualitate oglindită în scrieri de un realism crud. Așa este romanul lui Dan Bundă *Fata Morgana Inc*, o incursiune în „culisele corporațiilor”. Spre familiarizarea cititorului cu neologismul intrat pe linie dreaptă după 1990, criticul informează despre ce înseamnă o corporație multinațională și pune în evidență noile relații create între angajați.

Așezarea aleatorie a textelor volumului derutează în bună măsură. Dar citind, înțelegi ceea ce se conturează. Din evantaiul critic pus la dispoziția cititorului se încheagă treptat fizionomia unui areal cultural cu centrul în Maierul Năsăudean. Firește, *axis mundi* pentru autorul cărții. Centru cu personaje mai vechi și mai noi, extrapolate întregitor în spațiul transilvan și național prin valoarea și specificitățile formelor de manifestare. Cinstind activitatea lui Niculae Gheran, înflăcărat și competent interpret, editor și exeget al operei lui Liviu Rebreanu, Icu Crăciun inserează în carte două secvențe: *Dialoguri cu Niculae Gheran* și *N. Gheran – 91*. Printre notele sale de istorie literară, eșalonate cu acribie profesională, autorul

cărții reușește un scurt și pătrunzător portret al nonagenarului cărturar: „În 14 octombrie a. c., sarcasticul, ironical, mucalitul și cinicul Nicolae Gheran, cel din tetralogia *Arta de a fi păgubaș*, ca martor al unor sângeri naționale și personale, dar și, cel care și-a dăruit 40 de ani din viață editării operei lui Liviu Rebreanu, va împlini 91 de ani.” Istoricul literar a plecat dintre noi la 4 aprilie 2023. Icu Crăciun se ocupă de cărți diverse. De la ediția în engleză a „orășeanului englez” William Blacker, stabilit în Maramureș și adoptând cu încântare tradițiile românești într-o carte-mărturisire ce laudă satul românesc, la „antologia critică despre poeți clujeni postdecembriști”, apărută în 2020, astfel că cercul determinărilor structurale se lărgeste din punct de vedere geografic și cultural. Icu Crăciun este un bun evaluator și cunoscător al poezilor actuali. Preia informațiile din cartea subsemnatului și se ocupă în amănunt de evidențierea liricii acestor poeți, prezentându-i și inscripționându-le numele cu bold, spre a primi mai mare vizibilitate. Personal nu pot decât să-i mulțumesc pe această cale pentru analiza aplicată volumului meu *Poeți clujeni postdecembriști*. Cine sunt acești poeți clujeni care au debutat în volum după decembrie 1989? Iată pe câțiva dintre ei: Ionuț Țene, Dumitru Cerna, Ioan-Pavel Azap, Sorin Grecu, Adrian Suci, Dan Marius Drăgan, Vasile Gogea, Maria Pal, Victor Constantin Măruțoiu. Din șirul prietenilor literare, Icu Crăciun elogiază activitatea lui Aurel Podaru, „bine cunoscut și apreciat îngrijitor al ediției critice integrale a *Operele* lui Pavel Dan, în trei volume (...), opere care i-au luminat viața și pe care le-a promovat de-a lungul existenței sale (amândoi născuți în Tritenii de Sus, de lângă Turda), dar și ca recenzist, autor de proză scurtă sau animator cultural”. Dacă sora scriitorului Liviu Rebreanu, Livia (căsătorită Hulea), s-a născut în comuna Maieru, era de neconceput ca măiereanul Icu Crăciun să nu se ocupe de activitatea acesteia ca poetă și ziaristă, strămutată la Aiud. De altfel, oricine s-a născut în Maieru, a trecut pe acolo sau a ajuns cineva, e consemnat în scrierile lui Icu Crăciun ca într-o răspândită în fragmente monografie a localității.

O posibilă micro-monografie de 40 de pagini e introdusă în volum despre „Regina Elisabeta, alias Carmen Sylva”, la care se adaugă un alt eseu despre „Sadoveanu și Rebreanu, traducători din opera Reginei Elisabeta”. Simpatiile monarhiste ale autorului se împletesc cu plăcerea de a releva aspecte oculate din istoria noastră oferite spre cunoaștere noilor generații. Mai mult chiar, absolut surprinzător, autorul aruncă o lumină admirativă asupra unei piese de teatru scrisă la Versoix de Regele Mihai și Regina Ana în 1960. Piesa se numește *Alegerea* și a fost inclusă în anexa volumului memorialistic *Un război, un exil, o viață*. Îndureratul, tragicul rege fără țară, împreună cu regina, l-a însoțit pe ultimul drum pe marele dramaturg Eugen Ionescu, la Paris, în cimitirul Montparnasse, în 1994, fără să bănuiască cineva că el însuși a cochetat cu ideea de dramaturg. *Alegerea* e o piesă cu personaje alegorice, parcă desprinse din teatrul ionescian. Pe scena Teatrului Național „Marin Sorescu” din Craiova, piesa a fost prezentată pentru prima dată în 2022.

Virtuțile de pitoresc prozator ludic și le exersează Icu Crăciun în scurta dar suculenta *Epistolă de la miazănoapte* către „Olimpius Nușfeleanu”, diriguitorul *Mișcării literare*, scrisă în arhaizant limbaj comic. Scrisoare scrisă „den Maieru, nu departe den loculu unde se pune harta în cuiu”. Sunt amintiți „logofeții Ioanus Pinteș și Virgilius Ratziu” și alți „meșteri de cuvinte înțelepte”, contribuitori la „curăția sufletelor”. Firește, un loc privilegiat îl ocupă titanul Liviu Rebreanu, despre care ne reamintește că este adevărat *spiritus loci* al spațiului năsăudean, venerat și elogiât pentru „cea mai caracteristică însușire a dlui Rebreanu” care este aceea că „unește, într-o plămădeală artistică, o mare putere de realism cu o concentrată analiză psihologică”. Este un extract dintr-un articol semnat Orest despre nuvela *Golanii* din faimoasa revistă brașoveană *Gazeta Transilvaniei* care anunța în 1920 „un prozator nou”. Asiduitatea și competența cercetătorului sunt evidențiate cu asupra de măsură în eseu despre *Graal, Persifal și Merlin*, pasionantă incursiune în etimologia acestor termeni și nu numai. Fragmente din acest eseu au fost publicate în revista turdeană *Ecouri*. Cu pasiunea unui istoric literar ce tinde spre informația de tip exhaustiv, Icu Crăciun merge pe urmele universitarului clujean Gavril Scridon și a cărții sale *Istoria literaturii maghiare din România 1918 – 1989* spre a face cunoscută viața literară maghiară, dezvoltată în

paralel cu cea românească într-un fel de valorizare comună, integrată în firescul evoluției istorice. Examinarea antologiei de poezie alcătuite de Dumitru Cerna și Aurel Podaru pe criteriul „poetii trecuți la cele veșnice la vârste premature” sensibilizează în mod deosebit cititorul. Titlul volumului e extras din versurile dictate de Labiș pe patul de spital, după tragicul accident: *Păsărea cu clonț de rubin. Poezia clipei* și prezintă viața și opera celor 63 de poeți români. Tentat să marcheze vârsta fragedă la care s-au stins aceștia, Icu Crăciun realizează o listă cronologică începând de la cei stinși înainte de 30 de ani, după cum au stabilit și autorii antologiei. Un parcurs emoționant, o lectură ce oferă o altfel de perspectivă asupra operei privită din acest punct de vedere. Prozele lui Olimpiu Nușfelean sunt trecute prin filtrul aceluiași exigențe critice la lectura volumului *Ultima zi a Peștișorului de aur*. Calitățile de povestă năvălă, uneori cu simțul umorului, alteori mizând pe simboluri transparente, sunt văzute ca uimitoare mijloace de investigare a lumii oamenilor mărunți, ceea ce prezintă similitudini chiar cu eroii lui Icu Crăciun din *Povestiri cu personaje dubioase* sau alte cărți de proză scurtă ale sale. Semnez aici o înrudire tematică între doi prozatori cu rezultate remarcabile în proza scurtă transilvăneană actuală. Menuț Maximilian, director al cotidianului *Răsunetul*, e pomenit ca poet, autor al volumului *Ultimul înțger*. Dar întoarcerea la clasici era inevitabilă în final, pentru a rotunji, prin mijlocirea cărților, arealul cultural care a dat literaturii noastre pe Coșbuc și Rebreanu, astfel că Hordou și Chiuza, Năsăud și Maieru rămân localități emblematice ale spiritualității transilvănene intrate în eternitate. Trecând peste evidența peremptorie conform căreia azi se scrie tumultuos de mult, îmi vine să mă bucur, empatizând cu Icu Crăciun: Ce bine că avem o atât de bogată cultură scrisă în prezent! Fapt ce dă de lucru criticilor și istoricilor literari pe încă mult timp de acum înainte.

◆ ANDREI PATRAȘ

Cristina Scarlat, *Gândăcelul și Înțeleptul*

Publicată anul trecut la Editura ALFA (Iași, 2023), *Gândăcelul și Înțeleptul*, semnată de Nicoleta-Cristina Scarlat, este o delicată parabolă despre fragilitate și forță în același timp. Autoarea, membră a Uniunii Scriitorilor din România – filiala Iași, cu o impresionantă activitate atât în studiul literaturii, cât și în creația literară proprie, continuă în alt ton față de cel de până acum căutările și trăirile sale poetice.

Povestirea ne duce într-un fel cu gândul și la *Metamorfoza* lui Kafka, dar și la celebrul *Micul Prinț* al lui Antoine de Saint-Exupéry, la care însăși autoarea face referiri pe parcurs.

Volumul de față, însoțit și de grafica realizată sugestiv de Alexandra Macarie, este de fapt o poveste cu multe tâlcuri, emoționantă și înduioșătoare, despre devenirea noastră, despre creșterea individuală, dar și în raport cu ceilalți, despre (ne)comunicarea și distanța dintre oameni, este „o poveste a spaimelor îmblânzite devenite poveste”.

Tălmăcirile despre înțelesurile cărții le regăsim cel mai clar în prefața concepută de autoarea însăși – „Din gândurile unui Gândăcel anapoda” –, prefață în care abundă, pentru a fi scoase în evidență, paradigme ale cuvintelor „devenire” și „în devenire”.

De asemenea, Cristina Scarlat creează din cuvinte, ca într-un joc pe o paletă de culori, forme noi și licențe poetice cum ar fi: „ne-voind”, „flutuirii”, „din nevedere de seamă”, „nebagare de vedere” etc.

Personajele simbolice, Gândăcelul și Înțeleptul, deși „locuiau în aceeași Mare Vizuină”, păreau că ființează singular, fiecare pe orbite diferite. În realitate, ei interacționează subtil, într-o simbioză discretă, precauți și atenți din umbră unul la celălalt, deși fiecare evoluează în ritmul său, cu propriile percepții și imperfecțiuni: „Gândăcelul a crescut și Înțeleptul a devenit înțelept în Marea Vizuină timp de câteva zeci de ani. Nu a fost înțelept de la început, fiindcă înțelepții sunt atenți la dimprejurul lor, mai ales la gândăcei (...)”.

De cele mai multe ori însă, din cauza neîncrederii și a propriilor temeri și dezamăgiri, nu îndrăznim să ne imaginăm că am putea fi vreodată importanți pentru alții: „Gândăcelul, deși se credea om mare, avea impresia că Înțeleptul nu-l vede niciodată (...)” sau într-o zi „Gândăcelul l-a privit fugind în fața lui, să-i iasă înaintea. *Imposibil*, și-a spus în gând, *doar sunt prea mic să mă încapă în privirea lui!*”. Dar atât cei puternici, cât și cei mai firavi își au limitele și slăbiciunile lor, deseori nebanuite de ceilalți: „Gândăcelul știa că Înțeleptul nu știa că e Înțelept sau nu se făcuse gata. Și știa sigur că și Înțeleptul se simțea câteodată gândăcel”.

Interacțiunile voite sau întâmplătoare lasă uneori urme nebanuite și determină fine metamorfozări în sufletele celorlalți, ca mai apoi fiecare să își învețe propria lecție pentru a trece într-o altă etapă: „După ce l-a îmbrăcat cu privirea, ceva a început să se întâmple cu înlăuntrul lui mic, cu scurtcircuite și mașinării în filigran și angoase de om mare. Se auzeau foșnete ca de valuri de mare, fâlfâit ca de aripi necunoscute (...)” sau „Foșnetele din el au început să crească, să devină arpegii, dar nu înțelegeau ce spun”. „Un înțelept devine cu adevărat înțelept dacă înțelege bine limba gândăcelilor și știe cum să-și potrivească mersul, ca să nu li-l știrbească pe-al lor, mic”.

Dar, dincolo de experiențe și trăiri, cel mai important aspect este găsirea unui limbaj comun care ar trebui să fie cel al inimii: „Acum știa în ce limbă și-ar vorbi: în cea a inimii”. „Gândăcelul s-ar ascunde în inima Înțeleptului, dacă ar ști că are loc și se cuvine (...)”.

Preocupați mereu de propria devenire, încordați și crispați și nicidecum considerându-ne suficient de pregătiți pentru a intra în scenă, așteptăm Marea Întâlnire, ratând pe rând cu amărăciune „întâlnirile” spontane ale vieții și magia momentului, pentru ca în final să ne retragem, istoviți și deznădăjduiți, în cochilie. În vizuină. „Gândăcelul a obosit. (...) se strânge cu aripi cu tot în poveste. Să-și tragă sufletul. Și se retrage cu poveste cu tot în mica lui vizuină, ascunsă bine în pânțele Marii Vizuiuni. Nu știe ce are mai departe de făcut. Timpul i-o va spune. Simte doar că licuricii se tot sting. Și se face răcoare pe dinăuntru. Și se apropie Noaptea. Trebuie să se odihnească puțin. Poate mâine va ști ce are de făcut. Sau după mâine. Sau...”.

În parabola *Gândăcelul și Înțeleptul* se poate regăsi, măcar parțial, oricare dintre cititori, iar Cristina Scarlat ne-a oferit până la urmă o lecție de zbor. Ratăta sau nu...

◆ LOREDANA A. ȘTIRBU

Musafirul

De cum se lăsase seara, ploaia torențială se dezlănțui cu toată forța și amenința să inunde totul. Pământul era îmbibat până la saturație cu apă. Casa fostului boier Mărcuș construită în stilul clasicismului timpuriu în a doua jumătate a sec XIX, pe două nivele, aflată în mijlocul unui vast parc cu pomi fructiferi și ornamentali, se afla într-o situație jalnică și suporta cu greu atacurile vremii.

Pe vremea fiicei cele mici a boierului, Amalia, grădina devenise un mic paradis. Pe lângă florile existente, ea construise și o seră pentru sutele de plante exotice aduse din Asia și Africa.

După ce și ultimul descendent al boierului murise, casa tot schimbase proprietarii și apoi ani de zile rămăsese nelocuită.

De vreo trei luni însă exista un nou proprietar, profesorul Ion Mateianu și soția acestuia Alia.

Alia Mateianu o femeie subțirică, blondă, frumoasă, se îndrăgostise de locul acela imediat. I se păruseră spectaculoase sobele din teracotă smălțuită și faianță care în fiecare cameră aveau o altă formă, culoare și model. Asemeni Amaliei iubea natura și parcul acela sălbăticit acum devenise pentru ea, un loc de refugiu dar și un proiect pentru viitor. Voia să refacă grădina și serele, să-i redea strălucirea de altădată, dar cu o notă personală, modernă.

În dormitorul lor teracota era în stil roccoco roșiatică, atât de frumoasă că de obicei seara o admira minute în șir, mereu descoperind un nou detaliu care să o farmece. Soțul ei părea insensibil la lucrurile astea, a stabilit dormitorul în camera aceea deoarece i se păruse cea mai călduroasă.

În fiecare seară, Ion Mateianu, se așeza la biroul pe care și-l instalase la parter și scria la lucrarea lui privind geneza limbilor moarte. Lampa de la birou îi lumina fața aplecată asupra foilor. Avea o piele albă, cu riduri fine în colțurile gurii își ținea ochelarii aproape pe vârful nasului. Pipa cu muștiuc de fildeș o ținea în mâna dreaptă și din când în când o izbea ușor de marginea biroului.

Citea extrem de concentrat și abia într-un târziu realizează că se simțea privit. Aruncă o privire superficială în jur dar nu observă nimic neobișnuit așa încât continuă să citească. Însă senzația aceea ciudată, stranie de parcă în încăperea mai exista cineva care îl țintuia cu privirea, devenea tot ai puternică și stare de disconfort se accentua. Se opri câteva clipe apoi continuă să lucreze.

Sunetul soneriei îl trezi la realitatea, se uită instinctiv la ceas și văzu că era trecut de șapte, dar din cauza vremii mohorâte părea să fie mai târziu. Nu așteptau pe nimeni așa că nu știa cine putea fi. Se îndreptă spre hol și aprinse lumina.

Bărbatul din ușă avea o pelerină de ploaie verde închis și o pălărie din fâș cu boruri mari de aceeași culoare. Apa curgea în șiroaie de pe pelerină și se scurgea pe marmura treptelor.

– Bună seara.

Bărbatul din pragul ușii era înalt, poate cu un cap mai înalt decât el, observă profesorul.

– Bună seara.

– Îmi cer scuze că deranjez atât de târziu, dar mașina mea a avut probleme pe drum, așa că mi-a fost imposibil să ajung mai devreme deși asta era intenția mea. Mă numesc Mircea Codreanu și sunt vecinul dumneavoastră de la apus. Am venit într-o vizită de curtoazie, sper că nu deranjez.

– Profesor Ion Mateianu. Și-au strâns mâinile după care au intrat în hol.

Afară vântul se întetise și un fulger lumină salcia uriașă din fața casei care își zbugiuma crengile cu furie, semăna cu o gorgonă gigantică ce biciuia cerul cu șerpilor ei fantastici.

Amabil profesorul îl ajută pe musafirul său să își dea jos pelerina și pălăria de ploaie, apoi le agăță pe cuierul din fier forjat din hol.

Musafirul era înalt, cu o figură uscățivă și mustăcioară în furculiță, îmbrăcat într-un costum maro de lână, avea un aer vetust care îl intrigă într-o oarecare măsură pe profesor. A avut senzația la un moment dat că a simțit și un ușor parfum de lămâiță, dar probabil era doar o părere, altfel ținuta musafirului său era impecabilă.

Îl pofti în birou și îi indică un fotoliu în care să se așeze.

– Aveți o casă frumoasă, domnule Mateianu. Bărbatul cercetă admirativ pereții acoperiți de rafturile bibliotecii Da, dar a trebuit să renovăm mult. A costat o grămadă de bani. Un cherry doriți? Sau mai bine un pahar de vin? Am un Cotnar excelent. L-am primit cadou de la un coleg de al meu colecționar de vinuri.

Domnul Codreanu clătină afirmativ din cap. Vinul rubiniu sclipi îmbietor în paharul de sticlă cu picior înalt.

– Dar a meritat.

– Da, pe deplin. Îmi cer scuze că soția mea nu poate să coboare dar s-a culcat mai repede, avea o migrenă.

– Eu trebuie să îmi cer scuze deoarece am venit neanunțat. Intenția mea a fost să vă vizitez demult dar au intervenit tot felul de probleme și nu m-am putut desprinde.

– Sincer îmi pare bine că ne-ați vizitat. Pe vremea asta mizerabilă nu merge nici televizorul, mai ascult știrile din când în când.

– Așa este, să ne bucurăm că mai avem curent. Vânturile astea puternice ne fac tot felul de surprize neplăcute.

– Sunteți căsătorit domnule Codreanu?

– Nu, sunt holtei cu vocație.

Profesorul zâmbi amuzat.

– Sunteți un om cu un psihic puternic, atunci.

– Depinde, domnule Mateianu, depinde. Îmi permiteți?

Se ridică din fotoliu și se apropie de rafturile bibliotecii

– Vă rog.

– Observ că aveți cărți de valoare, unele rare. Ce norocos sunteți.

Profesorul roși puternic, extrem de măgulit. Musafirul lui atinsese un punct sensibil. Cărțile erau pasiunea și nebunia lui. Avea multe cărți rarissime care valorau o grămadă de bani și fiind vanitos din fire le arăta oricui era interesat.

– Aveți dreptate sunt neprețuite.

– Oh, un Liturghier din 1747, un exemplar destul de rar

– Cărțile mele sunt neprețuite, sunt un om norocos.

– Neprețuite spuneți? Tonul pe care a fost rostită întrebarea era ușor ironic.

– Pentru mine da. Trebuie să recunosc că nu toată lumea apreciază cărțile vechi. Mă rog alții au alte preferințe, depinde de fiecare în parte.

– Și ce anume predați, domnule Mateianu?

– Țin cursuri la Universitate, predau latina și scriu lucrări despre cărțile descoperite de mine sau de alții. Am scris și o carte de gramatică.

– Sunt încântat să vă cunosc, oamenii de calitate sunt extrem de rari. Din nefericire.

Orologiul bătu de noua ori.

Domnul Codreanu atinse ușor cu degetele cotoarele cărților din bibliotecă. Apoi se întoarse spre gazda sa

– Trebuie să plec, s-a făcut târziu. Mi-a făcut plăcere să vă cunosc domnule Mateianu, regret nespuse că nu am avut plăcerea să o cunosc pe soția dumneavoastră. Am auzit că este o persoană deosebită. Într-o zi poate voi avea șansa asta.

– Sunteți binevenit oricând. La revedere.

Silueta subțire a ciudatului musafir se pierdu în noapte, ploua încă teribil și abia după ce a închis ușa profesorul își dădu seama că nu a observat mașina musafirului său și nu auzit nici motorul mașinii. Stinse luminile și urcă în dormitor, Alia dormea.

Avea un somn liniștit, uneori zâmbea în somn, asemenea unui copil. Prezența ei îl liniștea întotdeauna se întoarse pe o parte și adormi cu gândul la seara care tocmai trecuse.

Alia se trezi prima, soțul ei mai dormea, probabil că lucrase până târziu. Își luă capotul din tafta verzuie, papucii pufoși și coborî. Se trezea întotdeauna pe la ora 6 și făcea cafeaua ca să o poată bea împreună cu Maria, femeia care o mai ajuta la treburile casei. Era un moment care îi făcea mare plăcere, asculta știrile din sat și își făceau planuri pentru întreaga zi.

Hotărî să se abată întâi prin biroul soțului ei ca să tragă draperiile și să deschidă geamul, îi plăcea să aerisească în fiecare dimineață. Dar când se întoarse spre bibliotecă încremeni. În locul cărților valoroase ale soțului ei, a cărților pe care el le iubea mai mult decât orice, era acum numai cenușă, o cenușă groasă aproape albă și abia atunci realiză că în încăperea nu mirosea a fum, doar un iz discret de lămâiță învăluia toată camera.

◆ TOMA T. MUGEA

Paprika TVD

Munceam io liniștit, cu găzdășag la clinica mea, pitroceam cazurile operate, mai pregăteam ceva lucrări de prezentat, care pe unde trebuia, în țară sau dincolo de hotarele hotărâte prin Tratatul de la Versailles din 4 iulie 1920, semnat la Palatul Marele Trianon (să ne fie de haznă), la care se uită pe sub sprinceană, înciudați, vecinii cu pene de cucoș la bască, și vine Miruna, secretara mea, ciocănind parfumat la ușa biroului, și-mi spune că, mă tot sună unii de la un post de televiziune, din Ungaria vecină, c-ar vrea să facă o misiune sau emisiune, cu și despre mine, la care-i răspund c-am treabă, mare și multă, și să nu mai insiste.

Da, ce, te pui cu pretinii, că peste vreo lună, iar mă sună, că musai, musai să vorbească cu mine, chiar și prin firul de telefonie mobilă, așa că, răspund în limba română și, după ce se prezintă, tot pe limba română, că sunt un post de televiziune internațional, nou înființat, Paprika TV, profilat pe realizarea de reportaje cu prezentarea diferitelor rețete de preparare a bucatelor, cu specific regional, și că s-ar încumeta să vină la Koloșvar cu echipa lor de tehnicieni, de filmat, iar io să le asigur peisagiul, berbecuțul și grătarul sfârâind, că bucătar maestru aduc iei, un băiat Cristi, Șef pe la Constanța.

Le răspund civilizată, că mă mai gândesc, c-am foarte multă treabă, și belesc io ce-oi beli, dar berbecuț după programul lor, nu prea cred c-oi beli, și să mă mai sune peste câteva zile să mă dumiresc, să văd cum stau cu planificările la belitoare, că se apropiau paștile drepte, ale ortodocșilor și conform obiceiului, făceam sacrificări la fața locului, amenajat cu crăcane de sprijinit carcasa cu craci'n sus, că se lucra la patru mese, cheile mergeau la sare și mai apoi la *dubit* (românește, tăbăcit), iar carnea cu cap cu tot, să se deosebească de alte animale cu forme asemănătoare la corp, atârnată la zvântat în camera rece, cu organele pentru drob la locul lor, praporele atârnat la piciorul din spate, până vineau pretinii să le rădăce, cu saci de nailon, și ceva bere la schimb pentru maeștrii belitori, badea Ion, badea Gheoghe, badea Simnion, Nelu (fiul lui badea Gheoghe) și uneori Lica de la Milenium.

Se făceau plocoane cam pentru vreo 30 de prieteni, cunoștințe apropiate, neamuri bune, colegi de la clinică, oficiali de la județ, că dè, eram singura fermă cu toate certificatele de conformitate ecologică atestate, și se bucurau și ei de ceva crescut pe plaiurile noastre, cu gust adevărat și nu doar cu parfum de oaie, creat în laboratoarele de la Bruxelles, cum sugerau unii cu vederi mai largi, ultra progresiste, că, nu-i așa, carnea se poate face oricum, și'n laborator, să vedem și noi ce-o zice poporul, de mai poate să râgâie sănătos, după cina pascală.

Mă consult cu fetele de la clinică, cu familia, cu anturajul, că da de-o da bine și la publicitate, că mai știi, c'asa'm pățit în urmă cu vreo 15 ani, când o pacientă, operată cu ceva defect de aspect nazal, lucrând la TVR Internațional, auzind de talentele mele culinare, din poveștile de la clinică, ne face o vizită cu cameraman-ul la cabana noastră de la Someșul Cald, și, în fața șemineului construit cu mânuțele mele pe când eram șomer, (după ce mi-am dat demisia din armată, în 1990), fac o supă de cocoș de fazan cu o friptură la cuptor, asezonată cu un sos de miere cu alune frecate cu tot cu coaja lor sărată, alte mirodenii de prin cuptoriște și-a ieșit o emisiune de mă știa lumea mai mult de bucătar decât de chirurg estetician, deși, la gătit, trebuie să ai în primul rând talent.

Sub conul acesta de lumină, accept invitația la mine la stână și, într-o dimineață de martie, pe la răsăritul soarelui, ne întâlnim, ei, cei de la Paprika TV, cu un Nissan Patrol plin ochi pe dinăuntru și pe-afară, cu toate sforile de atârnat folosite la portbagajul de pe tavan, doi cameramani și două cameriste, adică fetele ce se ocupau de mizanplasul platoului și platourilor, plus bucătarul Cristian, Șef pe la Constanța, iar io sângurel, în Land Roverul meu Defender, că măcelarul de profesie venise cu mașina personală de la Cluj, direct la stână, și după ce ne facem cunoștință unii altora cu noi, preiau una din cameriste la mine în mașină, să stea și ei mai confortabil, și începem dragii mei, io mergând în față cu colega Koty, drumul prin pădurea de foioase, lung de patru kilometri șerpuiți de te lua amețea, altfel pe direct vreo doi kilometri, că se tot opreau colegii să tragă scene cu soarele scăpătat printre crengile înmugurite ale gorunilor, frasinilor și carpânilor, ce ne țineau marginea, peste șanț.

Parcăm vehiculele la intrarea în fermă, deșurubăm șuruburile strânse peste chingile aparatelor protejate în huse speciale, termorezistente, facem cunoștință cu locația și locatarii, oi, capre, miei, vaci, vâcuțe, porci, purcelași, găini foșgăitoare și câinii ciobănești carpatini, toaletați la urechi să aibă vederea mai ageră, introducem pe Silvia, băcița noastră, ce ne aștepta cu plăcinte cu foi cu brânză iute făcute la tigaie de tablă, castronașele cu grosior (smântână, plăcută, pe limba orășenilor) la'ndemână, oieguța cu horincă și ciocănelele mici, că marfa-i tare la grade, și trebui' beută cu măsură, dintr-o mișcare, cum ai da-o 'n groapa gâtului, zvăcnind capul pe spate.

Apare și domnul Sânpietrean, măcelarul nostru de talent care făcea din carnea de oaie combinată cu pulpa de porc un salam crud-uscat de se băteau mușterii pe la târgurile de țară, pe el, aducem berbecuțul tăiat d'asar' și ținut la zvăntat la camera rece, și, la recomandarea șefului Cristian, scoatem bucățile recomandate pentru cotlete și cârnați, sub privirile atente ale obiectivului camerei de luat imaginea, aranjăm platoul de filmare, cu masa de lucru cu tot ce era necesar la producția alimentară, în boluri de mărimi diferite în funcție de puterea leacurilor din ele, cele mai periculoase, gen Păprica, fiind și cele mai mici, dè.

Tocăm carnea de berbec pentru cârnați, condimentăm, amestecăm, la mână, fără ghiuluri sau ceasuri Rolex la glezna mâinii, părul strâns din timp și pus la păstrare într-o pungă, să nu se piardă, umplem cârnățarul (adecă mașina de umplut cârnațul, la manivelă), montăm puța prin care trebuia să treacă pasta-n maț, dăm să tragem pielea mațului pe puța cârnățarului, dar, pasămite mațele erau prea strâmte, contractate, nu se lăsau trase din prima, se codeau, că ele n-au mai făcut niciodată așa ceva, și alte motive de filmat degeaba, până când, mi-aduc aminte cum făceam acasă la mama când tăiam porcul, umflu mațul, care se despachetează frumos, ca un șerpe prins de după cap, și-l pun la locul cuvenit fără fandoseli de față mare.

Din când în când înțepam mațul ce se umplea sub ochii noștri în ritmul dat de manivela manuală gen bielă, pentru a scoate aerul ce intra accidental pe lângă pastă, stricând aspectul uniform, bine rotunjit, cu ac de siringă steril, scos din trusa sanitară de la stână, facem câteva rotocoale de cârnăciori cam cât un platou de farfurie mare, le punem la zvăntat pe lopităul din lemn de gorun (altfel cunoscut la gospodine ca și curpător sau fund de lemn), obișnuit cu aromele alimentare de-a lungul anilor, acoperim totul c-o ștergură curată, bătoasă, de cânepă cu modele la capete, să n-o bată musca, sau deoache cameristele, de poftă.

Ăstimp, ne ocupăm de cotletele berbecuțului, tranșate în felii cât de groase dădea la îmbucătura vertebrelor cu costițele, eliberăm capătul coastei pe câțiva centimetri, până începe a se forma mai bine mușchiul spatelui, desprins cu talent chirurgical de pe coloana vertebrală, să nu rămână așchii de os între dinții de os ai mesenilor, condimentăm cu sare, piper și ce mai arunca Șeful Cristian în bolșorul mirositor, le ungem cu o pensulă făcută din pene de gâscă (scoase din ambalaj sigilat în Ungaria, cu tricolorul italian pus invers pe ele), cu ulei de măsline, virgine, stoarse de tinere la rece, și le aruncăm cu dispreț seniorial pe grătarul cu jar de fag, să sfârâie până se albește osul, dar ușoor, ușoor, nu foarte tare, semn că s-a făcut crusta arămie pe mușchiuleț iar miezul este suculent, rozaliu, în degrade, dè.

Pân' se fac bine cotlețelele, pregătim o sălățiță de primăvară-vară mediteraneană, cu felii de dovlecel, așchii de castravete lung și subțire, ca niște cârlionți de codană la pubertate, firimituri de morcov, să-i dea culoare, și, la final, pe-un pat de frunze de salată, se pun alături de-un pahar de iaurt de oaie, păstrat la rece de băcița Silvè, și facem montajul de prezentare, ca la concurs, pe-un platou de ceramică smălțuită de Korund, cu motive florale la poale, lângă două cotlețelele cu coastele încrucișate, spre centru, a împreunare.

Filmăm tot, inclusiv cârnăciorii făcuți la final de grătar, cu jarul mai domol, Șef Cristian recită la final rețeta, să știe lumea de la ce-am plecat, și dăm drumul la public, să năvălească în platou, să se răzbune pe trasul de timp cu pregătitul de az-dimineată, că mai aveau umpic și făceau ulcer, de stress. Desfac și câteva butelii de Fetească Neagră, soi Românesc patentat, recunoscut internațional cu medalii d'aur, în ultimii ani, că merge strașnic alături de produsele noastre tradiționale, ca brânza de oaie, în felurite stadii de maturare, ceapa roșie lunguiață și dulce, slana de Mangalița și sarea de ocnă, spartă cu scule mari în adâncuri și mărunțită cu scule mici, la suprafață.

Filmul a avut mare succes pe canalul TV, că mă sunau pretinii, chiar și după mai mulți ani, să-mi spună ce mare talent am, și la bucătărit. Semn că reportajul a fost apreciat și redifuzat ăș'timp.

Totul a fost perfect, dar la final de filmare, vorbind șoptit, maestrul-șef Cristian, îmi spune aplecat, să nu se recordeze la camere: am uitat să punem sare-n cârnați!

(Din volumul *Io, al Doilea*)

◆ DOINA DRĂGUȚ

Iluzii și speranțe

Fără început și fără sfârșit, într-un aici și acum, cădere și înălțare se urmăresc și se adună într-un tot al destinului. Rătăciți, în gânduri încăpute-n cerc adânc și intersectate de vânt, sprijinim două maluri care curg până-n margini de extreme. Timpul, în mișcare regresivă, ne desprinde vârsta dintre stele, iar nașterea și moartea se amână circular. Umbre prelungite, dintr-un timp orientat, ne aleg ca pe-o dorință și se amestecă cu noi, ici și colo despre tot și din când în când despre nimic. Nu mai suntem noi demult, ne-au rămas puterile-n adânc. Subordonate aproximării, chipuri, în trei vârste circumscrise, contopite-n clipe risipite-n nepăsare, se revarsă într-o faimă temporară. Ne luptăm cu noi, printre circumstanțe, părelnic încercăm să înlăturăm un gând, nu mai știm dacă răul este bine sau dacă binele e rău, și mereu ne simțim învinși. Sensuri distincte, parcurse simultan, ne îndepărtează mersul și ne suprapun idei, raporturi dezvoltate deodată, într-un timp de-ntindere profundă, se-nsumează-n suflet și converg spre o grea alunecare. Uneori, se destramă farmecul orbirii, trupul, ca un vas golit, se revarsă în țărână și stări de fericire-n cercuri cresc – semn ineluctabil că sufletul e-n libertate. Câteodată, ne desprindem din nemișcare, suntem ceva și devenim orice altceva, părelnic ceața se ridică, din spate valuri-amintiri se sparg, și, fără grabă, fără-ntârziere, ne comparăm nepotrivirea. Drumul netezit de mers nu ne mai încape, ne revarsă înafară, în multiplicări la nesfârșit, iar amintirile, dezarhivate una câte una, iau forme diverse. După fiecare noapte, somnul deschide o altă poartă, absențele alunecă înlănțuite

într-o risipă spre adâncuri, se șterg distanțele dintre tăceri, și se irosesc în margini creșterile duse până-n cer. Dezinvolt și îndrăzneț, în raporturi spațiale, ordonăm și însumăm idei, învârtim în jur descântec greu într-o lume ne-nțeleasă strălucire efemeră într-un aer de tandrețe. De multe ori pornim pe drumul întors, înapoi, cunoscut, dar nu ajungem niciodată, pentru că mersul se ramifică infinit în jumătăți de jumătăți de distanțe (necuprins în infinit); cum să ajungem când am intrat cu totul în aporia zenoniană? În priveliștea internă, într-un înveliș revelator de atingeri, ce culminează-n aspirații, cu gânduri formate-n fiecare zi, într-o liniște subtilă și într-un timp evanescent, ne pierdem în dorința de-a transcende idealul. Într-o trecere cuprinsă în liniște și în mișcare, de răsuciri ramificate-n infinit, cu urme despărțite de nimic ori de tot, ce cresc și descresc deopotrivă, neîmplinirile în împliniri sunt o pierdere în dezvoltare. Ca să fii totul, trebuie să fii întâi nimic, bogăție de sărac strecurată-n haină veche, și cuprins în vreme să cuprinzi în tine vremuri. Gânduri ca valuri ne înfășoară și se revarsă deplin prin toate încăperile universului. Din vreme, clipa scuturată, început de rânduială-n nesfârșit, prin cerul despicat de aripi, crește-n zori tăcerea urmelor de rouă și într-un aer de mirare totul se petrece-n faimă închisă-n formă temporară. Gândul unui drum de încântare ne îndepărtează-n spații rupte de imagini, forma locului ne definește sensul și ne strecoară înafară, aventuri imaginare de întoarceri înapoi ne lipsesc de timpul care-a fost, vârste-n căutări pierdute se deschid în fața clipei cu petreceri tulburate de mister. Drumul ales sau neales

sporește pașii în neliniști și nădejdi, dereglări
purtate-n amănări ne scufundă-n umbre,
depărtări de dureri ascunse în uitări, cu
petreceri difuzate-n ierburi frânte-n rouă, ne
scot din taina visului adânc sub un cer căzut
din stele. Iluzii și speranțe, împletite-n
depărtări, plinătatea marginilor năvălite din
afară, dau nuanță așteptării și deschid
o clipă de lumină.

Între două lumi

Închid ochii și mintea mă poartă
spre un punct fixat din
inexistența ce pare veșnicie, încet-încet
înăuntru meu
se instalează vidul și mă eliberez de mine,
empatia îmi topește formele
și mă însuflețește în altceva.
Mă găsesc între două lumi diferite
închipuite-n sfere,
una materială, luminoasă, plină de sens,
alta opac-străvezie, neînțeleasă.
Sferele se atrag sau se resping
în funcție de o putere aflată
în afara sistemului de referință.
Într-o parte se află increatul, informul,
în cealaltă parte desăvârșirea,
precunoașterea, clarviziunea.
Mă întreb unde sunt eu,
punct de tangență,
material, variabil și mobil,
între nașterea și moartea mea.
În mișcarea mea difuză deformează doar liniștea,
de-ale cărei margini mă lovesc
și pătrund în lume ca o aproximare
a spațiului într-o roată
învârtită la nesfârșit.
Uneori stau în verticalitate
la capătul unei prăpăstii,
extremele mă închid ca două eternități,
și o putere harismatică îmi dă un punct
de sprijin în zenit,
aud căderea unei clipe în alta,
simt cum timpul crește
și tot mai mult de mine mă separ.
Noaptea aud urlete de lupi
împrejurul casei mele,

dimineața le caut urmele,
care nu sunt – amintirile,
strânse în haită, mă năpădesc.
Disimulată în candoare,
persistă-n mine nostalgia
de care mă reazem asimptotic
și progreză ducând atavice poveri.
Derivând pe căi obscure,
în cadența gândurilor, simt cum spațiul
fuge și mă lasă fără urme,
simt cum toate ceasurile se adună
într-un ochi și timpul se multiplică la infinit.
Cerul se lasă pe cumpăna fântâniei
dintre anotimpuri,
ciuturi de apă se adaugă anilor netrăiți.
În profilul de lumină, un nevăzut arcuș
atinge forțe divizate-n aripi,
albul umple relieful –
profanare de splendori
răsucite-n amintire.
Între naștere și moarte este un rest,
ca o ultimă ramură între cer și pământ,
între progres și declin există
totdeauna un drum,
ce se cheamă
înțelepciunea de sine.

Frontiera cercului

Atunci când ninge
Se face albă frontiera
Cercului de întuneric
Care mă închide
Sfidând mirarea
Din ochiul de lumină
Atunci mă apropii
Sau mă îndepărtez concentric
Căci nimic nu poate fi egal
Gândurile puse în cuvinte
se dilată în ecoul vag
al propriei chemări
ce se zbate între ferestre și oglinzi
unde nu există limitări ale luminii
o gândire fără gânduri
un eșec în firi nedefinite
tremurânde raze în frunziș
zbor pierdut în diferențe
grav contur în înțeleles ascuns

◆ DELIA BODEA (Israel)

Însingurare

La ceas târziu de noapte
Din turnul singurării
Cuvinte sparg zăvorul.

O viitură de săgeți
Cu vârfuri de cuțite
Rămase dintr-un zbor mai vechi
De zei albaștri și de fluturi.

Cu fâlfâiri de sticlă se pogoară
Peste fluvii de întrebări.
Peste câmpul greu de patimi
Smintit de dor și mângâieri.
Da...Aceasta mi-e ofranda,
Și acesta-i chipul meu.

Străinule de ești grăbit
Fugind pe pojghițe fragile
Mânat din spate de aparențe,
Mă lasă-n cuibul meu stingher
Nu-mi destrăma cântarea
Cu neînțelesul tău pripit,
Mai bine lasă-mă și pleci.

Dar dacă totuși vrei să stai
Ne-om afunda în noapte
Cu tălpile zdrelite
De cioburi din ruine
Și-om asculta rugina
De clopot răgușit
Din turla templelor bolnave
Căzute în țărână.

Dar dacă totuși vrei să stai
Îți sunt recunoscătoare.

Să-mi ții în brațe gândul
Aluatul frământat de ieri
Cu năzuinți fecunde
Un vis atât de apropiat
Un vis cu iz de pâine.

Dar dacă totuși vrei să stai
Îți sunt recunoscătoare.
S-atingi cu duioșie dorul
Să te scufunzi ușor în el
Să-mi vezi din palmă ochiul
Cum fără grai el plânge,
Că ieri nu-i azi, nici azi nu-i mâine.

Eu îți voi mulțumi
C-aici și-acum, mi-ai fost
Un bun fidel tălmăcitor,
În zborul șchiopătat și greu
Spre același mal îndepărtat
De neatins, visat de mulți.
Dar astăzi vom zbura doar noi
Străine, numai noi
Laolaltă, tu și eu.

Pustiu

Și cai cu coama verde
Nechează lângă tâmpile.
Tăpșan de respirații
Scuipate în cascadă
Peste-un pustiu de ceară,
Deșert vâscos și greu.
În punctul gol de vacuum
Eu te găesc mereu.
Acolo sunteți toți
Acolo sunt și eu.

◆ ION MARIN ALMĂJAN

Ispita

Eu nu m-am luptat cu îngerul,
m-am luptat cu vicleana îndoială,
ce se furișează tăcut și-ți pândește sufletul
șoptindu-ți fierbinte la ureche:
Nu crede!

Eu nu m-am luptat cu îngerul,
nici cu suflarea lui de foc.
M-am luptat cu nălucile așternute pe hârtie.
le-am ascultat robit mincinoasa promisiune:
vei fi tu însuși un înger, un mic Dumnezeu,
la care se vor închina muritorii,
și-ți vor aprinde candelile cu smirnă și tămâie
slăvindu-te ca pe un sfânt al neamului.
Eu nu m-am luptat cu îngerul
ci cu însuși morocănosul Cronos
crezând că va înceta să roadă din pulpana ființei
mele,
lăsându-mă slobod să dănțuiesc
în azurul cerurilor.

Sunt un suflet de țăran, o pasăre albă

Sunt un suflet de țăran,
O pasăre albă zburând peste lume
în căutarea timpului meu ,spulberat
de veacul acesta, de apă și foc.

Sunt un suflet de țăran
pasărea aceea cu aripi de vis,
zburând năucă , scrutând depărtările
în căutarea unui cuibapulberat de om
a unui timp ce nu mai este și nu va mai fi.

Dacă aveți milă și o fărâmă de cuget.
puneți pușca la ochi și apăsași pe trăgaci,

opriți zborul acesta al păsării cu aripi arse
zbor fără sfârșit și fără speranță.

Gândul bătrânului

Bătrân măcinat de ani, de vise și de iluzii
înconjurat de îngeri albi și de păsări negre
număr nuverii de pe cer, firavi, ca niște mioare
și tremur pentru fiecare ceas ce mi se scurge
neștiut și nevăzut, printre pleoape.
În urmă, lungul șir al celor coborâți în pământ
bunici, părinți, socri, frați, unchi, veri
un neam îngropat în inima mea
pe care și eu îl voi duce cu mine în necuprinsa
uitare
dată, prin blestem, neamului omenesc.
Ne vom întâlni la judecata de apoi
schelet lângă schelet, rânjind unii la alții
fără inimă, fără suflet sau numai suflet
ca un păianjen atârând de ciolane.
Nu vom ști cine e cel din dreapta sau din stânga
mamă, tată, iubită, soră sau frate,
vom fi singuri, cum singuri am murit,
căci fiecare pom moare singur.

Război, oameni buni, război

Am învățat la școală că războiul e o crimă
împotriva omului.
Am strigat zeci de ani, pentru pace și bună
înțelegere.
I-am blestemat cu pumnii strânși la piept pe
capitaliștii și imperialiștii anglo-americani.
I-am acuzat că au trimis armate, avioane, tancuri,
bombe cu napalm să pârjolească Vietnamul.
Când în sfârșit pacea părea că se așterne peste
Planeta Pământ,

au aprins focul războiului în alte părți ale lumii, cu alte mii de victime, Am mășăluit iar chemând pacea, cerând să se pună capăt războiului. Dar urechile surde nu ne-au auzit și morții au umplut morminte necunoscute. Acum, la marginea Bucovinei noastre ciuntită de cuțitul lui Stalin sub privirile indifferente ale celor mari și tari rachetele, tunurile, dronele sfârtecă școli, spitale, case oameni. mai ales oameni și copii, copii nevinovați, neștiutori, ca niște păpuși așezate sub pomul de Crăciun. Ura, lăcomia, ațâță focul. Avioanele, dronele, oamenii morții vin din pânțele maicii Rusii, ca niște păsări de pradă, ca niște balauri de foc, vin din necuprinsul stepei rusești, și toacă, și toacă totul. Iar el, cu privirea oțelie, precum gaura unei țevi de pușcă, cu fața lui mică împietrită de ură, își fâlfâie poalele cernite peste văzduhuri, chemând moartea și nu-i nimeni să-l oprească.

Păsări negre

Pălăpăi* prin întuneric
cu aripile arse,
visând să regăsesc lumina,
zorii de ziuă și cântecul mierlei.
Nu vreau să mor, deși moartea mă vrea
așa cum mi-a fost scris de la naștere.
Mai sper că voi găsi apa vie
în care să mă scald, cu teamă și speranță
că voi redeveni copilul Ioniță
de pe Valea satului, din poala pădurii
cu frica lui de întuneric și de moroni*
ce sting lampa cu petrol
și molăresc* pe zidurile odăii
păsări negre cu ciocul roșu,
înmuiați în spaimile bătrânului de azi.

* Pălăpăi = zbaterea aripilor (reg.)

* Moroni = strigoi (reg.)

* Molări = a zugrăvi (reg.)

Sunt un suflet de țaran, o pasăre albă

Sunt un suflet de țaran,
o pasăre albă zburând peste lume
în căutarea timpului meu, spulberat
de veacul acesta, de apă și foc.

Sunt un suflet de țaran
pasărea aceea cu aripi de vis,
zburând năucă, scrutând depărtările
în căutarea unui cuib spulberat de om
a unui timp ce nu mai este și nu va mai fi.

Dacă aveți milă și o fărâmă de cuget.
puneți pușca la ochi și apăsați pe trăgaci,
opriți zborul acesta al păsării cu aripi arse
zbor, fără sfârșit și fără speranță.

Țăran fără țarină

Sunt Ion, țaran fără țarină.
Copiii mi-au plecat în Spania
să culegă căpșuni
și au uitat drumul spre casă,
atât de mult le-au plăcut căpșunile spaniole.
Nepoții, cea mai mare bucurie a vieții mele,
s-au dus la școli în America,
unde taica Pavel, bărbat în puterea vârstei,
a fugit de Prima bătaie*,
ca să nu ajungă cătană împărătească.
Și acolo i-au rămas oasele.
De la nepoți primesc carce*,
îmi scriu că și-au aflat acolo rostul
și nu se mai întorc.
Pământul l-am vândut, dărab cu dărab*:
Piatra albă, Osoina, Ogașul Mercii, Mejdini,
plugul, grapa și vitele mi le-au luat comuniștii,
cu sila, când au făcut colectiv,
Am rămas într-o casă pustie,
eu și baba mea, bătuți de ani,
așteptând să trecem gealul*,
la cei bătrâni.

* carce = scrisoare

* bătaie = război

* geal = deal

* dărab = bucată

◆ MIHAELA-CODRUȚA MEGAN

1. Cerul se deschide în cascade de fluturi albaștri

cei ce se iubesc și se înalță până dincolo de cer
îmi dăruiesc soarele
strălucirea ochilor mei care te caută
gura de aer între două săruturi
parfumul ninsorii îngenuncheate în flori de lumină
pe umerii mei înfloresc ghiociei
undeva în munți încă dorm oamenii de omăt
alături de tine pășesc îmbrăcată în ultima înfiorare a
fulgilor de zăpadă
florile de cireș mor când eu sunt acum cea mai frumoasă.

2. Mătase roșie inocența pe drumul ei cel din urmă

trupul tău giulgiul ultimei răni e primul nostru strigăt
lumina lumii e inima ta albă.

3. În odaia unde mă plimb

sperând să apari la ușa mea
s-a făcut deodată iarnă
ninge în inima mea
afară două privighetori înghețate
cântă fals
într-un colț, pe un scaun desfundat
se așază toate dezamăgirile ca un nor de praf
peste câmpurile de maci
tu în seara aceasta nu ai mai venit
privirea mea răătăcește la capătul lucrurilor
unde domnește această dragoste dintotdeauna
această iubire tăcută ca un vals al zefirului
peste zăpezi
aștept un telefon
în soba oarbă se ridică un val de departe ce-mi spune
că lucrurile par să se întâmple
cu sau fără voia noastră
dar eu mă întreb unde ești tu, frumusețea mea albă?
prin care primăvara te-ai rătăcit?
casa mea plină de trandafiri nu e de vânzare
măinile mele se grăbesc să alunge tristețile
cu tălpile goale
merg pe cărbunii aprinși
călduțe fantasmă prind viață

tu mă scoți în zăpadă
eu continui să mă rog
sub potop de flori
de cireș.

4. Crucea de lemn care împarte

fereastra prin care privesc îmi hrănește visele
cu frumusețile tale
am regăsit prima carte a dragostei
când razele soarelui bat în ferestrele trupului gol
caut urmele pașilor tăi
încep să construiesc o arcă din lacrimi
sub ploi de răsete până la urmă
oare ce-nseamnă să cazi în genunchi?
am continuat liber pătrund trăiri pereche –
un obraz mângâiat, pâinea dăruiată, mâna ta întinsă,
un zâmbet de copil, dimineața
continui cu palmele pline unite
sub ploi când se sfârșește lumina
tu pământul și trupul
ce este sufletul?

5. Sprâncenele tale sunt ca două fântâni fără apă ascunse în umbre

lasă să treacă privirea ta peste acest munte ce ne desparte
noi doi am privit cum se scurge viața sub salcâmi înfloriți
precum norii pe crestele înzăpezite, oare de ce îți tremură
buzele?
de singurătate, de dragoste?
cu degete blânde te mângâi apoi te întreb unde-ai să
mergi fără mine?
șterg praful de pe o mobilă care zace în ierburi părăsită
și îți sărut zâmbetul să îmi ierți cuvintele ce nu trebuiau
spuse
îmi amintesc lacrimile noastre scoase la mezat de
vânturile alizee
neînduplecată a rămas fața ta întristată după ce ai plecat
o, să nu lași lacrima-ți să curgă jumătatea mea de fericire
s-o cățări sus în ochi ca pe-o stafie și să o stingi cu apă vie
izvor țâșnit de bucurie, să râzi! din amintirile noastre
vom face un dans cu piruete pe lacurile înghețate.

◆ NICOLAE AVRAM

PSALMUL 1

1. clipa în care-mi iau copilașul mort în brațe este unică
(pasăre neagră cântând în frunzișul auriu al mării)
2. singur pe întuneric îmi șterg briciul năclăit

PSALMUL 2

1. de câtă vreme sunt mort doamne un mort viu și eu nu știu nimic
(fata visurilor e o șopârlă dansând pe ape roșietice)
2. doar că umblu fără nicio țintă precum vântul printre măslinii în floare
marea timpul fărâmițat lumina albă a dimineții pescărușii
țipând deasupra valurilor există pentru că mi-am părăsit dragostea dintâi?
și ceea ce am spus de la început n-a rămas oare în cuvântul meu ca un zmeu
de hârtie sfâșiat de vânt ca ambra galbenă topită în osemintele mele?
pe birou am o fotografie veche cu chipul acelei zile triste atât de îndepărtate
un capăt de dig scara verde a farului sub care am îngropat rămășițele micuțului
nicolae cu marea negre pierdute printre clădirile de piatră cu acoperișul roșu
precum ploaia scursă pe câmp ce lasă sânge și timp mâncat în rigolele jumătate
femeie jumătate pește oare ceea ce visez este golul ruperea aceasta în bucăți
care cade peste cercul de foc ca o plasă de pescuit peste bancurile uriașe
de hering? frica de timpul uitat frica de foame a peștilor samurai se înalță
și se împrăștie ca fumul de la incinerator

PSALMUL 3

1. ți-am strigat numele în fața focului și flăcările iluminară sângele tău
peste stâncile negre
2. am îndepărtat tot ce este în jur libertatea liniștea supliciul prea mult
l-am iubit
(toamna țipării dispar din grădinile imperiale)
3. am schimbat locuri insule iubiri acum eu nu mai știu dacă nu sunt
un hoit care visează

PSALMUL 4

1. am scris un poem iar tu l-ai luat ca pe o nouă crimă
2. l-ai lăsat pe tatăl tău și pe mama ta și m-ai urmat într-o casă
cu o curte uriașă
3. plină cu gropi (sângele meu inundă câmpiile însorite)
4. vântul umple gropile cu sute de păsări moarte

5. pasărea gropii pasărea gropii zile la rând îți aud strigătul
ea stă cu mâinile în șold aproape goală pe plajă știe că mă uit la ea
și că-i superbă vine ca o briză proaspătă îmi pune pe piept o jucărie
de pluș de culoare roșie în timp ce stau întins pe șezlong își lasă rochia
să aluneca se îndepărtează târându-și picioarele prin nisipul fierbinte
ca o șopârlă de deșert își scufundă trupul în mare o aștept când iese din
apă cu părul ud apa și roindu-i pe trupul frumos bronzat o iau de mână
intru cu ea în valuri înotăm până la insula fără oameni
pe iarbă-i desenat un cerc magic mă scufund în apele adânci ale golfului
delfinii se zbuguie în valuri aduc crabi și pește pentru cină noaptea
în fața focului părul ei arde în mâinile mele îi sărut ochii de culoarea mării
îi spun ce este dincolo de cel indestructibil ce va fi după ea sub noul
soare ea își dă capul pe spate râde la cerul înstelat
îmi mușcă buzele cu putere

PSALMUL 6

1. iau o lumânare și umblu prin lume gol cu pielea jupuită
mâine în zori nu ne vom mai revedea mi-a spus privind în gol cu o față absentă
toate astea nu pentru că ai văzut genuinul ca și cum acest negru drum prin care
ți s-a dat să treci este spre a nu avea nimic ci pentru că locul acela pe l-ai numit
casă este acum o tranșee adâncă unde sunt îngropați cei care au pofțit iar magnolia
uriașă cu petale nevăzute negre și albe de lângă gardul cu lemnul scorjit nu
era marea dormind lângă un copac albastru ci luna care mă privea prin fereastră
în aer miroase a pietre și sticlă topită vântul se poticnește în pomi trage după el
umbre lungi peste ocean toată viața asta încape într-un sac făcut din părul tău

PSALMUL 9

1. îmi aduc aminte o gară dintr-un mare oraș la marginea oceanului
2. era soare lumina vibra aluneca peste ape aceeași insuportabilă teamă
ca și atunci
3. când eram copil luam cina cu lumânări în grădină stau pe țărni visez
întreaga crimă
4. m-a așteptat pe peron îmbrăcată toată în alb un crin din văi
(dragostea ta crește valuri albe de coca)
5. am plecat să ne plimbăm printre ruinele vechilor cetăți
6. seara am băut vin roze am mâncat fructe de mare
7. dimineața m-am trezit învăluit în parfumul părului ei

◆ ȘTEFAN DRĂGAN

CHEMAREA DIN VIS

Am fugit din somn și din
visare

și m-am trezit într-un nemărginit și neterminat tunel
luminat de un nevăzut soare,
am stat la umbra unui copac
ce-și întindea creanga peste univers
și am auzit o pasăre fără nume și fără arătare
cum îngâna un nemaiauzit vers
pe care nici îngerii nu știu să-l cânte
decât cei care s-au rătăcit de niciunde cândva pe
pământ...

M-am trezit dintr-un nou somn și dintr-o altă visare,
am auzit aceeași chemare,
am pornit pe aceeași cărare
rămurită de același vers,
rup din același pom rezemat în univers
câte-o frunză, câte-un fruct, câte o floare.

O NOUĂ UIMIRE

În fiecare clipă mă opresc uimit în fața spectacolului
lumii,
tot aplaud oriunde mă prinde neobosita întâmplare,
în fiecare clipă mă străfulgeră alt chip
ce se preumblă pe a lumii cărare,
un nou răsărit, o nouă uimire mă cheamă...
parcă în fiecare dimineață
m-aș trezi cu o haină în spate ce-și schimbă culoarea:
uneori hlamidă, imediat zdreanță,
acum curcubeu, imediat lițoliu sau haină neagră de
popă.

Rup în fiecare secundă o neștiută perdea de ceață,
iar o nouă lume îmi face semn cu brațul,
o altă ființă, un alt univers se ascunde dincolo de
semn
de unde niciun zeu nu mi-a răspuns pân-acum
la-ntrebare.

În fiecare noapte ferestrele stau la pândă,
dincolo de gard se aud a întunericului șoapte
ce călăuzesc umbrele ce se alungă
și stau de strajă la poarta viselor care se zbat să
se-mplinească,

dar nevăzuți licurici țeș o nouă zi
și valuri de zvonuri
mă cheamă de după fiecare fereastră.
În fiecare noapte se strigă doruri ce nu se mai sting,
pe sub zidul casei dau târcoale frumoșii strigoi
și nespuse de frumoase fecioare
țeș fuioare la războiul de basm și încurcă ița,
dar atunci lumea se descâlcește prin nesomn
și ghemul de frig se adapă din nesfârșitul ram
cu care, cu brațele deschise, este întâmpinat al luminii
domn.

MARGINEA LUMII

Peste marginea lumii tot mai mulți se aruncă
și spre izvor tot mai mulți nu știu să se întoarcă,
pe pășunile satului, iarba e tot mai înaltă
și nimeni nu trece să o calce-n picioare.
De pe marginea lumii
tot mai puțini spectatori aplaudă viața de apoi,
e tot mai multă tristețe
și tot mai mult se face pentru negoț tărașoi.
Pe marginea lumii toți aleargă spre un far,
spre o îndoielnică și efemeră scăpare...
malul se tot alungă spre o nouă nesfârșită cărare.
De pe marginea lumii doar morții se aruncă cu crez
spre o ipotetică stâncă
lângă care se tânguie netocmiți năieri
și cei care-n urmă jelesc grija veacului și amintirea,
visul zborului spre eterna fericire
și întoarcerea pe același meterez.
Spre marginea lumii duce orice drum și orice urmă,
acolo stau cu fratele meu, omul, ultima dată față în
față
și revendicăm reciproc ce după noi a rămas,
deznodăm taina vieții
în timp ce se șterge sub talpă ultimul pas.
Pe marginea lumii doi prunci se ceartă,
cum să pescuiască din imperturbabila apă
necunoscute epave,
numai valul ce tot mușcă din stâncă setea le-o adapă
și se trag la umbra neobositului ceas.

◆ MARCEL MUREȘEANU

3. La întoarcerea de la Wawel

Când își iese mâhnirea din fire, atunci să vezi
răzburare și mânie, atunci să vezi porumbel
înghițit
de o porumbiță.
Mâncam macaroane la o masă La Scriitori, cu
domnul Țuțea
cu o zi înainte de a pleca în Polonia.
Convenisem să-i aduc niste cărți
de la Wawel.
Îi tremurau mâinile și buzele și tot ce trebuia să-
mi spună rămânea nespus, scria în aer.
Cu greu am priceput câte ceva,
dar apoi a scos din buzunarul hainei o hârtie pe
care avea totul însemnat.
Ne -am luat rămas bun. Când m-am întors, omul
nu mai era. Vorbele lui
zburaseră, acum mă căutau șchiopătând și
plângând
tot așa, greu de înțeles.

4. La lutiferie

O, Doamnă, ce olar
v-a mântuit din lut
și v-a atins cu mâinile lui!
Cu ce vegetale rădăcini
v-a împrejmuț și v-a desenat trupul? Cine este
cel ce, stându-vă în preajmă, merge pe urmele
morții
și o găsește vie la subsuoara voastră?

5. Sublimul de negru

Se scoală Taurul din măreția lui
și taie aerul cu coarnele sale.
Îl va măcina în picioare,
îl va amesteca mânios

și-l va sufla ca pe o tornadă
spre cer.

Fug rozele ca de moarte,
ochiul fântânii trage oblonul.
Glasul cu care s-a născut tună, iar ura și
dragostea
zac fără suflare în cortul Umbrei.

Fă-mă Om, strigă Taurul
spre mijirea albastră de sus,
Fă-mă Om!

Nu se poate! răspunde mijirea aceea.
Atunci măcar Minotaur, Doamne!
Nu se poate! se aude
pentru ultima dată răspunsul. Tăcerea împinge
nobila ființă În labirint. Rozele mor
în plânsul de sânge de după dragoste.

6. Pe urma lui Marko

Și eu am scris despre ciori,
nu numai domnul Bela! Despre păsările acelea
negre, iuți și nemiloase,
mereu gata să se
împerecheze. Cu ochii mișcători și răi.
Eu le zic păsări-batiscaf,
iar la bordul ochilor lor stau de veghe mereu
ochii morții.

7. Remake

I
Multe rămân, multe trec iar înainte,
câte puțin, gerul devine fierbinte! Oamenii mor,
oamenii nasc și-n pustie, nu e ușor și nici nu se
vede să fie.
După ce le-am citit, paginile rămân precurate,
totul se pierde și se destramă în toate.
Mâna-mi alunecă și sparge ochiul de pește,

cel mort demult încă se mai zvârcolește!

II

S-a deschis Târgul de Iarnă, Târgul de Vise,
toate-s vândute, toate-s proscrise.

S-au întâlnit lupoaica, lupul și puiul gazelei
cu bulbul alb și gânditor
al lalelei!

Cine ar putea crede că sufletul obez
care scutură crengile arborilor de zăpezi și le
mișcă
este al Maicii Tereza, cea mărunță
ca o morișcă!

8. Malurile

Cunosc o poetă pe care mama ei o lua de mână
și o trecea strada,
vindecând-o de spaima. Acum, după ce i-a
muri mama, ea o ia pe cea dusă,
de acolo, de unde s-au despărțit,
și amândouă trec de pe o parte pe alta, încă o
viață, așa cum treceau
înainte.

9. Vizitatorul

Locuiesc în creierul meu.
Mi-e bine. Numai că
de la o vreme m-am
pomenit și cu cucul acolo.
Lasă-mă numai două
oușoare să-mi pun!
Și mi-a pus patru.
Puii sunt mari.
M-au dat afară.
Umblu năuc.
Mulțumesc, puilor, le-am zis,
dacă nu m-ați fi alungat
nu cunoșteam lumea!
Și cum e? întrebă puii.
Miraculoasă! folosesc eu un cuvânt
care nu-i place cucului.
Și-atunci, păsările zboară care încotro.
Sunt iar acasă. Mi-e bine.
Aștept al doilea cuc,
cu pisica pe care o culc cuminte cu mine.

10. O chema Deniz

Iubeam ochii tăi cu vedere la mare și

tremurul mâinii oprite pe frunte
ca o umbrelă de soare,
iubeam minaretele minciunilor tale
și felul în care te balansai
pe cornul lunii aprinse!
Nu voiam să știu nimic,
nici de unde veneai, nici unde plecai;
te-am cunoscut într-un port,
înotai spre țărm și deodată
te-ai aruncat în brațele mele...
... Era să mor, mi-ai spus,
mă trăgea curentul în adânc,
plină de meduze, de abia mă mișcam
prin apa disperată că o vei întreba
și nu îți va ști răspunde
ce a făcut cu mine.
Iată-mă, îndură-te și ia-mă!
... Așa mă ruga, dar eu nu știam cine ești
și nici cât de adevărată!
Atunci tu, ca să-mi dovedești că ești vie,
te-ai întors între valuri, între meduze
și cranii naufragiate, într-o sală de teatru
scufundată acum două mii de ani
și ai început să reciti monologul Ofeliei!

11. Cenușeresele

În iarna asta grea sufletul meu
va locui în cenușa caldă
a trupului,
va medita la trecătoarea veșnicie
a sufletelor și la vremelnicia
netrecătoare a trupurilor.
Prin fața lui se vor strecura
căruțe pline cu mere de toamnă,
iar mirosul lor va opri
fuga lumilor, una de alta.

12. Exterminatorul

Degeaba pompez eu timp în ceasurile mele de
aur,
că după un somn lung se dezumflă,
un pas nu mai pot face, se ologesc
bieteile orologii. Ia mâna de pe clanța raiului!
strigă bezna de dimineață, că scoli puterile și
tăriile!
Urâtă stare visul, acest pinguin
din creierul meu, împrăștiind țipete strident!

Dacă nu i-aș fura ouăle, și nu i le-aș sparge,
s-ar înmulți fără noimă.

Eu n-am cum să nu apăs acea clanță,
pentru că în fiecare zi trebuie
să spun Celor de Sus câte ouă
ale ființei fără trup
am ucis.

13. Nopti grele

Intrați, fraților, că s-a făcut frig,
o să degerați și atunci să vedeți plânsete!
le zic eu sfinților care alergaseră prin curte. Iar ei
intră când deschid și fug
fiecare unde găsește un loc mai cald:
trei pe cuptor, doi pe pemele de pe
patul cel mic și unul la gura
sobei. În patul meu și al nevestei
nu se încumetă, de bine crescuți ce sunt.
Și unde nu te pomenești
că sforăie, adună vise, dar lin,
cum toarce pisica. Îmi țin de urât până
dimineata,
când ia-i de unde nu-s. Îmi lasă
veselie mare și o scrisorică.
Greu se dezleagă sărbătorile,
vin Nașterea și Boboteaza.
Geruri. Sfinții umblă peste tot pământul.
Cei care au tras la noi sunt de-ai locului!

14. Cântec de leagăn

Un calamar țâșnește
din ochiul mării, fără țintă.
Așa zboară calamarii

din ochii mării, fără de țintă.

Se miră pescărușii:

mai văzut-ați așa o minune oameni buni?

Dar nu ai cum să te încrezi

într-o pasăre camivoră

care ia carnea de pe o idee,

ba chiar de pe moarte!

Multe se întâmplă în bezna mării

de dincolo de locul unde

nu ajunge soarele!

Uneori, când coboară gândul

sub Bariera de corali

se întoarce cu mâinile arse.

15. Meseriașul

Pe Dealul Spânzuraților

împletitorul de funii

își plimbă pe înserat nostalgiile.

Deși nu mai sunt, ele

se leagănă în memoria lui,

iar condamnații au fost coborâți
demult pe pământ și lăsați de voie.

Corbi stingheri mai găsesc prin iarbă
inele și oase și le îngroapă în altă parte.

Nicio funie nu s-a rupt, au putrezit

peste o sută de ani sau au fost

tăiate cu sabia! se mândrește împletitorul

și se întoarce pe scaunul lui de lemn

acasă, în vreme ce sufletele

celor uciși astfel îl pândesc

pe fereastră și nu-l scapă din ochi,

ca și cum ar vrea să-i fure

meseria.

◆ DIMITRIS KANELLOPOULOS (Grecia)

Meridiane lirice

Dimitris Kanellopoulos s-a născut în anul 1954, în comuna Nemoúta, județul Heleias, Peloponez. În 1958, familia s-a mutat la Atena, unde locuiește și azi. Este absolvent al Facultății de Istorie-Arheologie din cadrul Universității Kapodistriene din Atena și al Facultății de Istorie-Filozofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

A lucrat ca funcționar la diferite edituri și ca filolog în învățământul particular.

A publicat colecțiile de poezie „Ceață de piatră” (Editură Heridanos, 1986), „Solitudini Avarorum” [„Deșerturi scitice”] (Editură Kolonos, 1996), „Wireless Silence” (Editură Kolonos, 2005), „Pat germinativ, bun” (Editură Oropedio, 2010), și „Barajul memoriei” (Editură Oropedio, 2016).

În iunie 2023, e premiat la Pitești (România) la FESTIVALUL DE POEZIE (Literatura de stradă), pentru traducerea și publicarea antologiei "92 de poeți români ai secolului XX". În luna septembrie, a aceluiași an, a participat la Festivalul Internațional de Poezie de la Cluj-Napoca, unde a fost prezentată cartea OPERA POETICĂ a lui Konstantinos P. Cavafis, în traducere proprie, în colaborare cu prozatorul și poetul Eugen Uricaru, la Editura Scoala Ardeleană. Pentru prima oară a fost tradusă întreaga operă poetică a marelui poet grec și mondial Konstantinos P. Cavafis.

În anul 2018 a publicat prima colecție de proze scurte „Moartea viperei și alte istorii” (Editură Kihli – în românește CEAHLAU) cu care a obținut Premiul Național pentru Proză Scurtă, 2019. În anul 2022 a publicat a doua colecție de proze scurte „În anii Contelui Roșu” (Editura Kastaniotis).

În 1982 a prezentat o Antologie a Literaturii Române, în revista literară Poliorkia, nr. 16, aprilie 1982. În 1984 a publicat în România o Antologie de poezie greacă cu titlul „42 de poeți greci contemporani”, (în colaborare cu Alexandru Căprariu, Vasile Igna, Aurel Rău), Editura Dacia.

În 1996 a prezentat, în revista PLANODION (Rudăr) nr. 24, poezia poetului român A. E. Baconski. A tradus, de-a lungul timpului, în limba greacă numeroși prozatori și poeți români. Poeziile sale au fost traduse în albaneză, engleză, română, franceză și publicate în diferite reviste de literare.

Din 2006 editează revista „Oropedio” (Platou) în Atena, iar în prezent este director al Editurii OROPEDIO.

STUDII ÎNALTE

Cluj, 22 iunie 1983

În timp ce ieșim pe poarta maiestuoasă
din Aula Magna
simțim că nu vom mai fi ca înainte.
Ne vom ascunde discret
orice adevăr despre noi
și vom zâmbi.
Dar când sărbătoarea se va sfârși
– și întoarcerea va flutura nebunește –
Fără togă,
cu o hârtie, în loc de papyrus în mână
va străluci lipsa
de idei

de sentimente
și de caracter.
Apoi,
eliberați de iluzii
vom încerca coborârea
către agențiile de ocupare a forței de muncă.

O VERSIUNE

Poezii
Cum îți părăsesc mâna
Navele antice ale Feniciei
În mare.
Uneori, agareni
Purtau rochiile de câteva parale, și un apărător de
cupru pe nas.

Îi pătrunde.

Uneori poeziile se împotrivesc
La geniul barbarilor
Atunci se scufundă în mare
În adâncurile întunecate
Și apoi vezi doar frânturi
Mâini tăiate, cuvinte
Fraze întregi, spirite
Plutind, o tragedie!

DEPOZIT DE MEMORIE

Pentru Nicoleta Dimitrios Kanellopoulos

Să ieși afară în iarnă
și să-i auzi respirația înghețată
și apoi cum au căzut lemnele
și au topit-o.
Ca o mierlă mică
mâna ei pe gheață tremură.

Mamă, măicuța mea
sângele negru mi-a întunecat ochii.

Din volumul *Solitudine Avarorum*,
Atena, Editura Kolonos 1996

O FISURĂ LĂSATĂ DE LUME

*Pentru Dimitris Nikolaos Kanellopoulos
(1900-1983)*

Ai așteptat ani de zile lângă piatra de moară
înclinându-ți trupul în tăcere
ochiul fix
în crăpătura pe care lumea o lasă spre exterior.
Nimeni nu a venit din pădure
Încet, încet, cuvintele pierdeau ceva din sensul lor
lucrurile deveneau străine.
Apoi ai început să vorbești neinteligibil
făcând semne în pietre de moară
nu cunoștea nici un om.
E o coincidență.
Totul își pierde culorile în ochii tăi
umbrele acopereau toate lucrurile din casă.
Acum au rămas doar în fotografii.
Lumea este închisă
a devenit străină.

POEM ÎNTR-O VOCE CARE INSISTĂ

Pentru Pericles Kiousis

Doar vocea ta mai rămâne
după atâția ani în străinătate.
Chipul tău s-a pierdut în timpul
ce a șters tinerețea noastră, gonind-o...
în tunelul întunecat al supraviețuirii.

Noaptea, vocea ta
se înalță în memoria mea;
țese niște duminici pline de vise.

Apoi intensitatea ei scade
și mă înspăimânt când îți aud vocea,
fără să-ți văd chipul.
Și încerc din nou
să prind lucruri,
să pun lucrurile în ordine. Să încep din nou
de la propriile mele ruine,
să construiesc chipuri.

Mă opresc, schilodit
în fața slăbiciunii memoriei;
cum pot să mai cred în această nedreptate a
timpului
care înghite cu lăcomie făpturi
lăsând vocile fără chip.
și din sunet
rămâne doar o durere de inimă
în ultimul vârtej al vieții.

MADONA DEL GRANDUCA

Pentru Maria Varouxis

Privirea ta nevinovată mă urmărește.
Îmi vine în memorie ca un aprilie
și mă conduce pe acest drum fără ieșire.
Unde mă pot ascunde?

Privirea ta mă arde
în liniștea nopții.
Apoi totul este acoperit

Vremea aspră.

Și mâna nostalgiei e grea
inima mea nu o poate suporta.

Vocea ta ca o profeție insistă
să mă întorcă pe aceeași cale.

Și te văd
și te iubesc
la un prânz, la Thiseion
cu părul tău neîngrijit,
cu ochii tăi plini de mântuire.
Te văd și te iubesc
în timp ce te dizolvi pe străzile necunoscute.

CĂLĂTORIE FĂRĂ NUME

Voi scrie despre Anthea.
Cea care s-a stins ca o păsărică
când tatăl ei a ridicat-o, în brațe, de trei ori
în fața icoanei Fecioarei Maria
pentru ca să nu călătorească ea fără nume.

Cea care a fost prinsă de întuneric înainte de
a trăi și de a se împlini,
nu a avut răgazul de a-și forma personalitatea.
Acest mormânt,
ce acum îl locuiește în adânc
nu-i aparține.
A fost furat de alții.

L-au furat, așa cum se întâmplă adeseori,
străini sau rude, nu contează
și nimeni nu mai știe
pentru că ea este aici adânc în pământ.

Și de unde să se știe,
din moment ce nicio marmură nu are înscris
numele ei pe ea
și vremurile, viața oamenilor, pe pământ, s-au
schimbat de tot?

VIAȚA MEA, HÂRTIE ȘI CERNEALĂ

Am început pe un mic trotuar...
până într-o zi când am decis să cobor

spre strada rigas palamidis,
în căutarea unui drum mai larg.

Rigas Palamidis nr 5B:
Tipografia Zobolas-Rodakis...
Acolo, viața mea a devenit un miros!
Mirosea a hârtie și cerneală.

Mai târziu,
m-am alăturat Eteriei...

BIOGRAFIE LA UȘĂ

Când ai bătut la ușa mea
cerând prietenie și iubire,
am lăsat în urma mea alte lumi
pentru a te întâmpina.
A fost lumină câteva clipe
în casă!
Și asta mi-a dat motiv să scriu,
acest poem
rupând bariera memoriei,
pentru a-mi lăsa sufletul să se reverse
cu imagini din vremurile de odinioară.

Nu am știut
că ai venit să-mi furi nopțile
și am împărțit cu tine
puțina bucurie pe care o aveam
în buzunarul meu interior.

Am lăsat în urmă sunetele tinereții
pentru a deveni un prieten de zeci de ani
tovarăș și însoțitor;
am reușit să intru în istorie
cu litere de șase minute.

Și văzând cum se destramă dragostea
în fața mea
îmi întorc privirea
numărând puținul de timp
ce a rămas.